

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Första kammaren.

Nr 15.

Fredagen den 26 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Gärde* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 105, med förslag till ändrad lydelse av §§ 53, 81, 82 och 105—107 regeringsformen, §§ 33, 35—41, 44, 45, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 75, 78 och 79 riksdagsordningen samt 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen;

nr 108 med förslag till lag om uppläggande av nya fastighetsböcker för landet m. m.; samt

nr 119, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva utsträckning av lånetiden för lån från fonden för rederinäringens understödjande.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Larsson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation angående inställande av pågående masslakt av renar i lappmarkerna, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med tillstånd av riksdagens första kammare har dess ledamot herr Lindhagen till mig framställt följande spörsmål:

*Ang.
inställande av
pågående
masslakt av
renar i lapp-
markerna.*

1:o) Har regeringen sig bekant något om den masslakt av renar, som till lapparnas förtvivlan och ruin för närvarande lär pågå inom Västerbottens och Norrbottens lappmarker?

2:o) Kan det förväntas, att regeringen omedelbart, innan det är för sent, inhiberar vidare masslakt i avbidan på en av regeringen föranstaltad allsidig undersökning?

Innan jag ingår på interpellationen, må i korthet erinras om gällande bestämmelser om minskning av renantalet inom lappby och om omfattningen av den innevarande vinter igångsatta minskningen.

Gällande bestämmelser om minskning av renantalet inom lappby finnas dels i lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, dels ock i lagen den 20 juni 1919, innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning.

Enligt 39 § i 1928 års lag må länsstyrelse efter lapparnas hörande vidtaga åtgärder för renantalets minskning, därest inom lappby antalet renar finnes vara så stort, att betet kan befaras bliva otillräckligt eller skada eller andra olägenheter försakas eller svårigheter annorledes yppas för renskötselns ändamålsenliga drivande inom lappbyn. Länsstyrelsen äger därvid bland annat förordna, att lappbys renantal skall inom viss av länsstyrelsen bestämd tid genom nedslaktning, försäljning eller annorledes nedbringas till viss storlek.

Enligt 45 § i 1919 års lag, vilken paragraf erhållit sin nuvarande lydelse genom lag den 18 juli 1928, äger länsstyrelse efter lapparnas hörande förordna, att renantalet inom lappby skall minskas, därest med hänsyn till bestäm-

Ang.
installande av
pågående
masslakt av
renar i lapp-
markerna.

(Forts.)

melseina i konventionen mellan Sverige och Norge så befinnes nödigt. Be-
träffande ordningen och sättet för minskningen skall vad i lagen om de svenska
lapparnas rätt till renbete i Sverige stadgats äga motsvarande tillämpning.

Tvångsminskning av renantalet har innevarande vinter ägt rum endast inom
vissa lappbyar i *Norrbottens län*.

För norra lappfogdedistriktet av nämnda län har länsstyrelsen utfärdat fö-
relägganden om minskning i de lappbyar, som enligt nyssnämnda konvention
tillförsäkrats rätt till sommarbete i Norge. Föreläggandena, som här omfat-
tat 9 206 renar fördelade på 77 hushåll, hava frivilligt fullgjorts redan före
den 1 januari 1932.

I södra lappfogdedistriktet hava förelägganden utfärdats allenast för fjäll-
lapparna i Arjeplogs socken och omfattat 11 353 renar fördelade på 20 hus-
håll. De hava icke fullgjorts frivilligt. Hittills lärer ungefär halva antalet
utdömda renar hava slaktats.

Jag har tolkat interpellationen såsom avseende de åtgärder för renantalets
minskning, som vidtagits i Arjeplogs socken. I motiveringen till interPELLA-
tionen har framhållits, att lapparna i dessa kristider erhålla ungefär halva
priset per ren och att svenskarna få skörda guld av lapparnas olycka. Innan
jag övergår till besvarandet av de framställda frågorna, vill jag med anled-
ning av vad sålunda påståtts något beröra orsakerna till tvångsåtgärderna i
nämnda socken och de priser, som erhållits vid tvångsförsäljningarna därstädes.

I förstnämnda hänseende har länsstyrelsen i ett utlåtande, som den 1 febru-
ari 1932 avgivits över en hos Kungl. Maj:t gjord framställning av fjälllap-
par inom Arjeplogs socken, uppgivit, att den tvångsreducering, som nu måst
ske, av olika skäl — främst ogynnsamma väderleks- och betesförhållanden —
icke kunnat sättas igång tidigare. Visserligen hava föreställningar gjorts
till lapparna både muntligen på sammanträden inför länsstyrelsen och skrift-
ligen genom cirkulär om nödvändigheten av att renantalet minskades, men
dessa föreställningar hava icke lett till något resultat. Efter renräkningen
på vårvintern 1931 har nödvändigheten av att renstammen avsevärt minskade
framstått än tydligare. Renantalet hos de fjällappar i Arjeplogs socken,
som begagna sig av rätten till sommarbete i Norge, har kommit att avsevärt
överskrida det antal, som enligt konventionen får införas i Norge. Dessutom
hava såväl dessa som övriga fjällappar i stor utsträckning eftersatt gällande
byordningars bestämmelser om antalet renvaktare. Härav har följt, att de
stora hjordarna icke kunnat ägnas tillbörlig vård, att renar kommit bort och
blivit s. k. strövrekar, att reglerna för renbetning i Norge icke kunnat efter-
följas och att slitningar uppstått i förhållandet till bofasta, till andra fjäll-
appar och till skogslapparna. Förutom de lappar, som överskridit det antal
renar, som får införas i Norge, hava endast sådana lappar, vilka hållit minst
två renvaktare mindre än det föreskrivna antalet, drabbats av förelägganden.
— Det kan i detta sammanhang förtjäna framhållas, att den tvångsreducering,
som verkställts genom lappfogden, hittills omfattat så gott som uteslutande
strövrekar, vilka — till ett antal av omkring 1 500 — hopsamlats i angränsande
lappmarker. I hemmahjord hade, då länsstyrelsen avgav sitt utlåtande, icke ge-
nom lappfogden sålts mer än 69 renar. I övrigt hava lapparna själva ombe-
sörjt försäljningar — givetvis under den press, som föreläggandena utgjort.

I fråga om priserna har jag hos länsstyrelsen inhämtat, att dessa icke kun-
na betecknas såsom oskäligt låga. De hava i Arjeplogs socken hållit sig mar-
kerat högre än i de lappmarker, där förelägganden icke ägt rum. Till jäm-
förelse har länsstyrelsen framlagt å ena sidan det anbud, som länsstyrelsen
erhållit för återstoden av de renar, som föreläggandena avse, och å andra si-
dan de priser, som erhållits dels i Gällivare socken, dels ock i Västerbottens
län. Härvid är att märka, att anbudet till länsstyrelsen avser djuren över

en kam. magra såväl som feta. För herk (oxren) har länsstyrelsen bjudits 32.50. Gällivarepriset har varit 30 och Västerbottenspriset 27. För vaju (honren) äro priserna respektive 19, 20 och 17. För sarv (brunnren) 17.25, 20 och 16. För tvååringar och kalvar äro priserna respektive 13, 12 och 11 samt 6.25, 5 och 5. Ytterligare kan nämnas, att förkrigspriserna på renar — man sålde då parvis herk och vaju — voro 50 kronor paret. Vid tvångsförsäljningen hava sålunda erhållits bättre priser än lapparna själva lyckats uppnå. Detta har också medfört, uppger länsstyrelsen, att det åtskilliga gångr hänt, att lapparna anmodat lappfogden att sälja åt sig.

Länsstyrelsen har vidare förklarat sig icke hava för avsikt att fullfölja minskningsprogrammet längre, än som med hänsyn till priser, väderleksförhållanden och andra omständigheter kan ske utan pressande av vare sig den säljande eller köpande parten.

De av interpellanten framställda spörsmålen torde vara besvarade med vad jag nu anført. Emellertid vill jag med avseende å den första frågan ytterligare omnämna, att länsstyrelsen i skrivelse till statsrådet och chefen för socialdepartementet den 29 oktober 1931 framlagt de omständigheter, som nödvändiggjort tillgripandet av tvångsåtgärder. Samtidigt gjorde länsstyrelsen framställning om anvisande av medel att användas till främjande genom verksam propaganda av avsättningen av renkött inom landet, till undersökning av avsättningsmöjligheterna i utlandet samt för hopsamling av hjordar och andra åtgärder för tillhandahållande åt uppköparna av renar. Genom beslut den 20 november 1931 har Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål anvisat ett belopp av högst 20 000 kronor från Norrbottens lappfond.

Av det sagda torde framgå, att regeringen för närvarande icke synes hava anledning att vidtaga särskilda åtgärder i förevarande ärende.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för det förbindliga svaret och för den moderata och förhoppningsfulla ton till förmån för lapparna, i vilken det blivit disponerat.

Denna fråga om masslakten av renar i Norrbotten är ju en flik av den större fråga, som uppkom till följd av de nya bestämmelserna i konventionen med Norge. Svenska lappar förbjödos att vidare vistas på vissa områden inom Tromsö amt, och dessutom begränsades renarnas antal. Då måste den svenska staten ingripa i vad det gällde de överskjutande renarna och för dem anvisa nya platser. En av åtgärderna var då att överföra Karesuandolapparnas stora renhjordar till Arjeplogs betesmarker, där det förut bodde lappar med mindre antal renar och som därför ansågos driva en mera genomförd renskötsel, eller som det kallas en mera kultiverad renskötsel, under det att Karesuandolapparna med sin friare syn på vidderna och sina stora hjordar skulle anses idka en mera primitiv renskötsel.

Mot detta påstående opponerade sig bland andra herr Asplund här i kammaren. Han förklarade att det var Karesuandolapparna, som voro de äkta renskötande lapparna, under det att Arjeploglapparna voro mera vansläktade — jag höll rent av på att säga ett mera borgerligt släkte, som i högre grad fått inrätta sig efter de bofastas förhållanden och deras mindre utkomstmöjligheter.

Detta föranledde alltså ett oväntat besök för Arjeploglapparna. Det var inte så gott att reglera denna överflyttning, allra minst för en statsmakt, som ju inte är annat än en juridisk personlighet, och därför uppstod det en hel mängd missförhållanden. Då jag brukat anlitas av lappar såsom deras hjälpreda i riksdagen understundom, så vände sig Arjeploglapparna till mig och klagade över den stora invasionen, som förstörde deras mera anspråklösa renskötsel för dem. Jag skaffade då de upplysningar jag kunde och väckte en motion, och den föranledde till en riksdagsskrivelse i syfte att närmare

*Ang.
inställande av
pågående
masslakt av
renar i lapp-
markerna.
(Forts.)*

Ang.
inställande av
pågående
masslakt av
renar i lapp-
markerna.
(Forts.)

skärskåda förhållandena, och sedan tillsatte regeringen en kommission där uppe, som skulle undersöka saken.

Egentligen skulle det ha varit av intresse att höra, vilka åtgärder denna kommission anbefallt och vilka som tilläventyrs redan äro utförda. Men detta har jag inte interPELLerat om, och den frågan kan därför inte komma upp i det här sammanhanget. Vi få nu hålla oss till denna lilla detalj av saken som här är före. Men jag hörde herr statsrådet nys personligen för mig uppgiva, att åtskilligt är i görningen och att åtskilligt redan vidtagits, och han har i interpellationssvaret redan pekat på en åtgärd för att underlätta försäljningen av renar, som skola nedslaktas eller utgallras.

Nu ha Karesuandolapparna vänt sig till mig genom en talesman, och nu står jag på den andra sidan om fronten och skall vara opartisk åt bägge hållen. Det har ju sina svårigheter, men det innebär också en stor lättnad, ty jag känner ju inte förhållandena där uppe i detalj utan får lita allenast på uppgifter och föra fram vad som är sagt.

Emellertid har, om man nu skall bedöma Karesuandolapparnas uppförande i detta stycke, det visat sig vara ganska karakteristiskt, som jag i min motion för två år sedan framhöll, om deras karaktär sådan den vitsordats för mig. Jag säger där: »Själva äro de ett präktigt och bra folk, men de hava rört sig friare utöver de stora vidderna. De älska anblicken och besittningen av de stora renhjordarna och slakta ogärna ned renar annat än som oundgängligen behöves för deras livsuppehälle. De sätta med andra ord större värde på den levande renen än att nedslakta honom och sätta hans värde i pengar på banken. De ha mer lösligt kommit under inflytande av den svenska administrationen och därför ej brukat fästa så stort avseende vid dennas uppfordringar.»

Nu är det i alla fall naturligtvis synd om dem. De ha drivits från sin ursprungliga boplats. De måste minska sina renbestånd, som för dem är huvudsaken. De ha fått en försämrad ställning till följd av konventionen, och det kan ju inte hjälpas. Det är uppenbarligen ingen lätt sak för vederbörande där uppe att ordna dessa förhållanden så, att de gå i lås på ett idealiskt sätt. Emellertid så vet man aldrig riktigt *hur* det egentligen förhåller sig i dessa ödebygder långt borta från alla kommunikationer och all annan samfärdsel. Jag har mina uppgifter från lapparna. Regeringen har sina uppgifter från länsstyrelsen. Regeringen vet naturligtvis lika litet som jag. Länsstyrelsen vet ju mer, men inte heller den vet tillräckligt, ty den kan ju inte vara med ute på markerna och har ju så mycket annat att syssla med. Den får lita på lappfogdarna, och på det sättet kan man säga, att i frågor sådana som denna är lappfogden diktator över bedömandet av förhållandena. Det kan inte gärna undvikas, men då beror det också mycket på hans naturell och läggning, i vad mån han kan träffa de avgöranden, som äro de riktigaste. Och just därför får man ta med försiktighet på uppgifter från alla hållen, och däri ligger en ny svårighet.

Jag har i denna fråga endast blivit anmodad att här uppträda, genom telegram och brev från kyrkoherde Park i Stensele, som själv är född lapp, men som har studerat och blivit kyrkoherde. Det synes mig vara klart att han kanske något temperamentsfullt tar på förhållandena, men det kan väl också behövas. De svenska ämbetsmännen se mera kallt på saken, men det kräves också en smula temperament när man bedömer den. Det är den rollen som Park här spelat, under det att lappfogden har spelat rollen av den stora administrativa sakligheten.

Jag ansåg mig således skyldig mot lapparna att här framlägga deras sak utan att själv kunna kontrollera uppgifterna, och det har jag nu gjort. Det kom två brev efter varandra till mig från Park, och jag har i min interpellation återgivit brottstycken ur särskilt det senare brevet, som tyvärr nu för-

kommit. Jag förmodade nämligen att det senare brevet var mer övertänt än det första.

Nu har jag emellertid sedan fått andra handlingar, som jag anser det vara min skyldighet att låta uppläsa här för att få dem till protokollet, ty de innehålla ju en del detaljer, som vi inte ha klart för oss. Jag har också tillåtit mig i skrivelse till Kungl. Maj:t, vilken skrivelse avlämnades under gårdagen, bifoga dessa framställningar för att tillställas dem, det vederbör.

Till den första skrivelsen från kyrkoherde Park var fogad som bilaga ett intyg av en person vid namn A. Johansson från Arjeplog — förmodligen en lapp. Han säger där följande till kyrkoherde Park:

»Enligt löfte sändes några ord om tvångsslakt. Den 19 december samlade Mavas och Barturte lappar en renhjord till en skiljningsgård vid västra ändan av Mattaur. Den dagen sålde lapparna själva de renar, som de ansågo lämpliga. Sedan skiljningen var färdig på kvällen, blev det en del strövreningar likaså renar med okända märken kvar i rengården. Lappfogden med sina underordnade bestämde att nämnda renar skulle få bli kvar över natten i gården och att försäljningen skulle äga rum på söndagen. Han rekvirerade även köpare till rengården. Försäljningen började omkring kl. 2 e. m. ävensom slaktning. (Till min kännedom har det kommit att fogden är anmäld för detta.) Så fortsattes skiljningar och slaktning. Lapparna fick ju själva till att börja med sälja, men till slut så började fogden försälja genom auktion utan lapparnas samtycke. Så t. ex. hade en gång P. O. Blind och P. P. Kuhmunen skilt sina renar och arbetat samt lejt dragare. När de så voro färdiga med skiljningen började fogden försälja från samma renskock, som upp gick till omkring 200 renar. Gubben Blind uttalade sitt missnöje över att de fått arbeta i onödan. En annan dag bestämde fogden att Blind och Kuhmunen skulle draga allas renar som han skulle försälja i en av kamrar.» — Så står det verkligen. — »Så skedde även. Han infortrade anbud, visst pris för varje sort. Renskocken var 79 st. Priset blev nog lägre än om de själva fått sälja. Så fortgick tvångsslaktningen varje dag. Även försälde fogden genom anbud en renskock som Fjallas lappar låtit skilja från Tjettjak lappar. Man var på väg med skocken till huvudhjorden, men fogden, som fått veta om detta, bestämde att skocken skulle tvångsslaktas i Märsa, vilket också blev fallet.

I Båtsjaur ägde också tvångsslaktning rum. Man hade samlat en skock på omkring 150 renar, som kvarblivit. Tillsyningsmannen tog hand om försäljningen och kom överens om priset eller visst pr st. Köparna blevo Lambert Vesterlund och Yngve Dahlberg. Priset för vajrenar var 17 kr. och för oxrenar 25 kr. Här utbjöds inte renarna till den som betalade bäst.

Per Pilto, som samtidigt var här i sjukstugan och fick veta om slaktningen, som skulle äga rum dagen därpå, gav fullmakt till K. Johansson i Krama att få köpa och slakta alla hans renar, som ej voro för skadliga. Uppgjorda priset var 23 kr. per vaja och 30 kr. per oxren. Pilto förlorade 6 kr. per vaja och 5 kr. per oxe, därigenom, att Johansson som hade fullmakt fick ej ta Pilto renar. En annan Karesuandogumma skulle sälja sin systems ren för högre pris, men fick ej. Lapparna äro som omyndiga. Din syster Maria var även där, med knapp nöd eller genom många om och men fick hon sälja sina renar. Detta är blott litet om tvångsslaktningsåtgärder.

Så till slut. Fogden hade en dag kommit i nappatag med en lapp, som var i färd med att släppa ut sina renar från gården. Fogden förbjöd lappen att släppa ut renar. Han skulle börja auktionera. Lappen tyckte att han hade sålt allt som han kunde sälja och att skocken var för liten, om fogden skulle sälja från den, kunde han ej komma någonstans. Fogden hade då tagit lappen i kinden så att han fick små skramor i ansiktet. Detta är mannens egen berättelse.»

*Ang.
inställande av
pågående
massslakt av
renar i lapp-
markerna.
(Forts.)*

Ang.
inställande av
pågående
masslakt av
renar i lapp-
markerna.
(Forts.)

Kyrkoherde Park har själv i en senare skrivelse anfört följande:
»Brevet från A. Johansson i Arjeplog är till sitt innehåll riktigt från början till slut, men tyvärr alltför kortfattat. Masslakten i Arjeplog är ingenting mindre än en rättsskandal. Länsstyrelsens 'föreläggande' är daterat i Luleå den 19 nov. 1931, och innan den 15 dec. 1931 skulle lapparna genom slaktning ha minskat sitt renantal, i annat fall nedslaktning genom lappfogden. Lapparna behöva ju *minst ett* respitår för att kunna på *ett förståndigt sätt* avyttra sina renar.

Länsstyrelsen pekar på konventionen med Norge och säger, att det är nödvändigt att masslakta för att tillfredsställa norrmännen. Men det är en hel hop nomader, som *alltid* vistats med sina renar inom Sverige, vilka lika hänsynslöst drabbas av masslaktbestämmelsen som de, som beta sina renar inom Norge.

Vid uttaget för masslakt sker mannamån: ordningsman Johan Larsson i Arjeplogs lappby har cirka 813 egna renar samt cirka 200 skötningsrenar plus 30 % förhöjning med kalvar under 1931 enligt länsstyrelsens beräkning. Därtill komma okända renar. Han har endast två vaktare. Ordningsman Jonas Olsson Blind omkring 1 300 egna renar samt ordningsman Sjul Andersson cirka 1 000 renar. de två sistnämndas renantal anföres dock med reservation, enär jag icke kunnat utröna säkert dessa siffror. Dessa tre nomader gå fria från renminskningen. Men deras *grannar* drabbas av domen.

Min bror Per är granne till Johan Larsson. Vid renräkningen hade han 700 egna och 480 skötningsrenar plus 30 % ökning under 1931 enligt länsstyrelsens beräkning för kalvar. Han är dömd att nedslakta 523 renar, fastän han har 4 ständiga vaktare och dessutom dräng höst och vår. En annan nomad i samma grannskap Bilto har 808 renar men han skall nedslakta 575 renar.

Länsstyrelsen beräknar ökningen i varje hjord under 1931 med årskalvar till 30 %, vilket är alldeles för *högt*. Enligt lapparnas uppgift uppgår ökningen, d. v. s. överkalvarnas antal, under goda år till 20 %. — Länsstyrelsen beräknar likaledes *förlusterna* i en renhjord under år 1931 till 4 %, en beräkning som *aldrig* följer verkligheten. Dessa beräknas i stället till 15 %.

Länsstyrelsen anser, att den årliga förbrukningen per person i en nomadfamilj är 10 renar, d. v. s. i genomsnitt 250 kr. per person för mat, kläder och andra utgifter. Lapparna själva uppgiva *minst* 25 renar eller cirka 625 kr.

Vid tvångsslakt får lapptillsyningsmannen 2 kr. per ren och lassokastaren likaledes 2 kr. per ren. Alltså avgå 4 kr. från priset för varje tvångsslaktad ren, vilket blir en ren förlust för ägaren.

Av länsstyrelsen bestämd sköteslega per ren utgör 3 kr. per djur. Men tänk, *hur* många gånger en renskötare måste under året fasttaga varje skötesren.

I Båtsjaur i Arjeplog tvångsslaktades ur en hop på 200—250 renar. Tvenne spekulanter köpte alla de renar i denna renskock, vilka voro under tvångsslaktsdomen. De fingo köpa för 25 kr. per oxe och 17 kr. per vaja. Utanför gårdet stodo en hel del andra spekulanter, som förbjödos att komma in. Dessa ville betala 6 kr. mera per ren men fingo ändå inte vara med om affären.

Strövrenar, d. v. s. med okända märken, vågade man icke slakta. Dessa blevo alltså kvar och måste drivas bort. Besväret härmed måste lapparna, som blivit dömda att förminska sina renar, betala.

Karesuandolapparna ha av myndigheterna blivit lockade från Karesuando till Arjeplog med utsikter om goda och rymliga betesland. Nu ångra de, att de låtit sig luras. De skulle vilja vända tillbaka, där de kvarblivna ha det bra, men de få inte, ej heller våga de för den långa vägens skull. En Karesuandolapp Antaris Blind har emellertid hänvänt sig till Norge med anhållan om att få bli norsk medborgare.

Ja, hela denna affär kommer att bli en regelrätt skandal. Jag ämnar föreslå de förfördelade lapparna att taga ut stämning å Kungl. Maj:t och kronan

för lidna förluster. Endast genom edbekräftade vittnesberättelser får man i denna sorgliga affär en utredning, som står fast i alla väder.»

Detta brev är skrivet den 9 februari. Sedan kom den 13 februari till mig följande telegram från Park — avsänt i Arjeplog:

»Å talrikt besökt sammanträde idag har nomaderna i ren förtvivlan beslutat att genom rättegång försöka få fram rättvisa gent emot myndigheterna.»

Ja, det här är ju en sorglig affär. Det är alldeles säkert, men det är ett uttryck för gränsspärningarna mellan länderna för folk och varor, ett tids-tecken, som även går ut över detta område. Man kan ju också säga, att det är ett litet världskrig mot djuren, som här skola nedslaktas till förtvivlan naturligtvis för ägarna. Sådan är ju lagen och hur den sedan tillämpas, det vet man inte precis, men man får ju hoppas, att vederbörande göra sitt bästa nu. Det ligger nog något under Parks uppgift, som jag nyss tillät mig att uppläsa, att endast genom edbefästade vittnesberättelser kan man få full klarhet om dessa saker — alldeles som man nu gör med Ådalsaffären, där det är en massa vittnesberättelser, som skola reda ut en oklar sak.

Nu har Park också framhållit, att skall staten slakta så här, bör den också betala förlusterna för ägarna. Det är en fråga, som förut har varit väckt här i riksdagen, men åtminstone ännu inte lett till något resultat.

Nu har emellertid i interpellationssvaret meddelats, att länsstyrelsen har utlovat att i fortsättningen förfara med största möjliga lämpor, och det kan ju hända, att interpellationen åtminstone har haft det goda med sig, att lämporna bli ännu större tilläventyrs än de ha varit förut. Själva frågans beskaffenhet kvarstår emellertid i alla fall tämligen olöst. Alla de uppgifter, som ha lämnats av Park och Johansson från Arjeplog, har jag ju överlämnat till socialdepartementet med en skrivelse, ställd till Konungen, och jag är förvissad om att herr statsrådet kommer att remittera den till dem, det vederbör.

Med dessa ord ber jag återigen få tacka för det vänliga svaret.

Justerades protokollen för den 19, 20, 21 och 23 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 3 A, till Konungen angående vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar i avseende å utgifterna för budgetåret 1932/1933 under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 47, till Konungen i anledning av väckt motion med förslag till vissa bestämmelser angående restitution av eller befrielse från tilläggstull å silke.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1932 den 24 februari sammanträdde kamrarnas talmän för att utse riksdagens justitieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren
Seve Ekberg samtliga avgivna utom en eller 43 röster,
i följd varav herr revisionssekreteraren Seve Ekberg blivit till riksdagens justitieombudsman utsedd.

K. von Geijer.
David Bergström.

Carl Jansson.
Ernst Lindley.

*Ang.
inställande av
pågående
masslakt av
renar i lapp-
markerna.
(Forts.)*

År 1932 den 24 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse den man, som skall efterträda riksdagens justitieombudsman, ifall denne, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av justitieombudsman, skulle med döden avgå, samt utöva ämbetet under den tid, justitieombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren
 Carl Hugo Vilhelm Ericsson samtliga avgivna eller 43 röster,
 i följd varav herr revisionssekreteraren Carl Hugo Vilhelm Ericsson blivit utsedd till justitieombudsmannens efterträdare.

K. von Geijer.

Carl Jansson.

David Bergström.

Ernst Lindley.

År 1932 den 24 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse riksdagens militieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren
 Erik Holger Elliot samtliga avgivna eller 41 röster,
 i följd varav herr revisionssekreteraren Erik Holger Elliot blivit till riksdagens militieombudsman utsedd.

K. von Geijer.

Carl Jansson.

David Bergström.

Ernst Lindley.

År 1932 den 24 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse den man, som skall efterträda riksdagens militieombudsman, ifall denne, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av militieombudsman, skulle med döden avgå, samt utöva ämbetet under den tid, militieombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr byråchefen
 Frans Gustaf Sture Centerwall samtliga avgivna eller 40 röster,
 i följd varav herr byråchefen Frans Gustaf Sture Centerwall blivit utsedd till militieombudsmannens efterträdare.

K. von Geijer.

Carl Jansson.

David Bergström.

Ernst Lindley.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels till skrivelser till Konungen med anmälan om de verkställda valen, dels ock till de paragrafer därom, som borde införas i riksdagsbeslutet.

Föredrogos och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 103, med förslag till ändrad lydelse av § 51 regeringsformen; och
 nr 104, med förslag till ändrad lydelse av § 7 riksdagsordningen samt till lag om ändrad lydelse av 12 och 25—28 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 118, angående uppförande av en sjukhuspaviljong vid garnisonssjukhuset i Boden m. m.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 120, angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark i de sex nordligaste länen; och

nr 121, angående ansvar för kostnad för dikningsföretag å kronans utarrenderade jordbruksdomäner.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 23—27, bankoutskottets utlåtanden nr 6—12, första lagutskottets utlåtanden nr 15—17 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 105, 108 och 119.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande grunder för taxering och beskattning av sparbanksrörelse; samt

nr 13, i anledning av väckta motioner om tillverkning till avsalu inom landet av porter med 18 procent inbryggningsstyrka.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4:40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 27 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare, godsägare *A. W. Rydberg* på grund av sjukdom (*cholecystitis acuta*) tillsvidare är förhindrad att bevista kammarens sammanträden, intygas.

Stockholm den 26 febr. 1932.

K. E. Hernlund,
leg. läkare.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 105, med förslag till ändrad lydelse av §§ 53, 81, 82 och 105—107 regeringsformen, §§ 33, 35—41, 44, 45, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 75, 78 och 79 riksdagsordningen samt 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 108, med förslag till lag om uppläggande av nya fastighetsböcker för landet m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva utsträckning av lånetiden för lån från fonden för rederinäringens understödjande.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 12 och 13.

Om krigens djupliggande orsaker. Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om krigens och militärväsendets djupliggande orsaker.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 215, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte:

1) vid överväganden i avrustningsfrågan och regeringens internationella politik i övrigt allvarligt beakta de djupliggande orsakerna till krigen och militärväsendet;

2) giva försvarskommissionen föreskrift att ägna en ingående uppmärksamhet åt denna försummade sida i försvarsproblemet;

3) instruera sina ombud vid regeringarnas rustningsminskningskonferens i Genève att påkalla konferensens uppmärksamhet på det förenämnda ämnet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

*Om krigens
djupliggande
orsaker.*
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag upprepar i denna debatt, att då världen står inför sina kända vanskligheter, vore det uppfordrande för parlamenten och folken att sysselsätta sig med den hotande olyckans verkliga orsaker.

Förra gången behandlade vi ett av de enligt mångas uppfattning och även enligt folkriksdagens mening för närvarande mest dagsaktuella problemen, nämligen frågan, huruvida Tyskland, Österrike, Ungern och Bulgarien skola få upprusta och om man såsom en motvikt däremot bör ställa ytterligare andra staters nationella avrustning för att stärka den vinst av världskriget, som Tysklands med fleras avrustning i själva verket måste anses innebära. Den svenska nationella avrustningen måste inställas under världsproblemet synvinkel. Därför hade i motionen därom sammanfattats de huvudsakliga problem, som beröra denna sida av saken. De följande motionerna ha byggts på delar av denna motivering. Där står också kapitel, som behandla de djupliggande orsakerna till kriget och militärväsendet, sammanfattade i ras- och nationalitetsfrågornas problem, världsproblemet språkfråga, den hierarkiska dogmbildningens söndrande verkan bland människorna och slutligen först och främst den nuvarande ekonomiska ordningen med dess hotande ragnarök.

Nu ha yrkandena i denna sak utbrutits i förevarande motion. I första punkten av motionen hemställes, »att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vid överväganden i avrustningsfrågan och regeringens internationella politik i övrigt allvarligt beakta de djupliggande orsakerna till kriget och militärväsendet».

Härpå svarar utskottet: »Vad motionären i motionens hemställan under 1) yrkat, kan utskottet för sin del icke tillstyrka, då det nämligen torde kunna förväntas, att regeringen, även utan att riksdagen på sätt motionären ifrågasatt avlåter skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, ägnar de av motionären framhållna synpunkterna den uppmärksamhet, de må förtjäna.»

Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att vi här i själva verket stå inför ett parlamentariskt harakiri. Parlamentarismen amputerar sig själv och frånkänner sig befogenhet i djupgående frågor och anser sig icke ens vara beredd att uttala sin sympati för saker, som i allmänhet anses självklara, men som dock ännu icke hedrats med en plats på de officiella dagordningarna vare sig hos regeringen eller i riksdagen.

Utskottet låter också osäkert, då det säger, att det »torde kunna förväntas» etc. Med andra ord utskottet vet det icke. Vidare anser utskottet, att regeringen kanske ägnar uppmärksamhet åt dessa synpunkter i den mån de förtjäna det. Däri ligger redan en antydning om, att de kanske icke förtjäna uppmärksamhet ens hos regeringen. Det är utskottets ståndpunkt.

Försåvitt jag förstår ha parlamentarismens grundsatser här kommit till korta. Man har kommit så långt i krisen i det parlamentariska systemet, att riksdagen fränsäger sig kompetens och befogenhet att till regeringen framföra synpunkter, som äro av betydelse för de stora problem, som nu vila över oss.

Vidare innebär detta ett åsidosättande av våra egna grundlagar. Ty där står det uttryckligen, att utskotten skola avgiva utlåtanden över motioner, och det betyder, att de skola yttra sig *i sak* i alla ärenden, som väckas av regeringen eller av motionärer. Men det har utskottet här helt och hållet underlåtit. Utskottet bör ju uttala sig åtminstone i motiveringen, huru utskottet tycker, att saken ställer sig och om det finnes anledning att uttala sympati för eller rent av förorda densamma eller icke.

*Om krigens
djupliggande
orsaker.*
(Forts.)

Sedan förväntar utskottet som sagt, att regeringen kommer att taga saken under övervägande ändå. Men om man tillägnar sig åtminstone någon synpunkt för saken, vore det skäl att framföra detta till Kungl. Maj:t, ty det kan knappast förväntas, att Kungl. Maj:t skall ägna uppmärksamhet åt saken. Det vet utskottet också, det svarades år 1931 uttryckligen av utrikesministern med anledning av min då gjorda interpellation just i denna fråga. De utrikespolitiska frågorna ha ännu icke trängt vederbörligen fram till officiell uppmärksamhet. Vi äro icke tillräckligt bekanta med dem och därför även rädda att uttala ett omdöme om dem. Så uppfattar jag det åtminstone.

Men i de stora linjerna bör saken på grund av upplevelsorna ligga klar för de flesta. Då frågar man: Var är åtminstone vänsterreservationen? Den finnes icke alls. Jag vet mycket väl, att Wagnsson, som är utskottets ordförande, tycker privatim, att dessa angelägenheter äro ganska beaktansvärda. Han har sagt mig det i dag och även i höstas på ett ännu eftertryckligare sätt, och det kommer jag till senare. Jag säger detta för att rentvå honom för den negativism, som ligger i utskottets utlåtande. Det tyckes bero på något slags lojalt samförstånd inom utskottet att, om man icke kan tänka på samma sätt, avstå alla från att tänka någonting alls, och då böjer sig även ordföranden och offrar sig. Så har jag försökt uppfatta hans ställning. Jag får dock säga, att detta icke är i enlighet med grundlagen och att det i varje fall icke gynnar mänsklighetens strävan framåt.

Vi stå nu måhända inför en politisk och ekonomisk revolution. Man vet icke vart det kommer att taga vägen. Då bör väl mänskligheten med alla dess organ, även parlamenten i de olika länderna, inlägga något bemödande att bilda sig en uppfattning och opinera. Ty opinering är första början till handling: förrän den kommer, kommer icke heller handlingen. Därför är det så bekymmersamt, att parlamenten, icke blott vårt utan parlamenten i världen, äro så undanskjutna, när det gäller att föra folkens och mänsklighetens talan. De tuga och sysselsätta sig med dagsfrågorna, vilka visserligen måste intressera oss mest. Men den, som varit vän av parlamentarismen och förmodligen aldrig kommer att upphöra att vara det, måste hoppas på, att parlamenten någon gång skola tillägna sig lika stort intresse för världsfrågorna som för de inrikespolitiska frågorna.

Jag nämnde i onsdags, att David Bergström i en intervju i Svenska Morgonbladet förmenat, att för det frisinnade partiet behövdes en ny samlande lösen och att han trodde, att det skulle komma att bli en internationell lösen. Han yttrade, ganska förståndigt enligt min uppfattning, att det icke vore fråga om taktik, utan att det gällde vidsyn. Men här i kammaren sitter han stilla på sin plats och åhör diskussionen men yttrar sig icke. Detta är icke minst ett belysande inslag i parlamentarismens mentalitet nu för tiden.

Alla förnimma vi i varje fall de vulkaniska krafter på djupet, som bryta sig fram genom den tunna civiliserade ytan. Då ha vi väl anledning att sysselsätta oss med dessa djupa, vulkaniska krafter, som hota världen och oss. Frisinet har talat utom riksdagen men här iakttar det tystnad.

Socialdemokraterna vilja skapa en ny värld. Då måste de väl gå även på djupet av tingen. Men icke heller socialdemokratiska reservanter finnas vid något av betänkningarna.

Detta är i korthet, vad jag vill ha sagt om yrkandet nr 1. När utskottet avstyrker det, faller därmed de två andra yrkandena. Det hade kanske varit försiktigare av utskottet att bara draga den slutsatsen, ty det är nog svårt att giva några skäl för ett avstyrkande även av de andra yrkandena. Men då utskottet i alla fall gjort sig besvär med en särskild motivering för dessa andra yrkanden, så får jag lov att giva mig in på dem.

I andra punkten yrkas: »Att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte

giva försvarskommissionen förekrift att ägna en ingående uppmärksamhet åt denna försummade sida i försvarsproblemet.»

Ingen av petitionerna till Genève av olika slag beröra, mig veterligen, denna sak, men jag vet av erfarenhet, att den lika väl som den nationella avrustningen är föremål för uppmärksamhet i många länder fastän icke i alla, och då är det så mycket större anledning, att man i parlamenten talar om detta, som uppenbarligen är försummat.

Utskottet svarar: »Det av motionären under 2) gjorda yrkandet torde, i den mån det berör de frågor, 1930 års försvarskommission hade att handlägga, bliva föremål för utredning av nämnda kommission. Någon riksdagens skrivelse i syfte att understryka vikten av utredningen i de i motionen berörda avseenden synes icke påkallas.»

Här står det återigen: »torde», och utskottet vet således ingenting. Utskottet förväntar, att saken i den mån, den berör försvarskommissionen, skall bliva föremål för utredning av nämnda kommission. Utskottet är även okunnigt om, huruvida denna sak berör försvarskommissionens uppgifter, och det är tillräckligt för utskottet att understryka, att man icke behöver uttala sig till Kungl. Maj:t om den saken.

Nu vill jag emellertid erinra, att utrikesministern såsom svar på min interpellation 1931 i bl. a. denna fråga yttrade: »Att det internationella skiljedomsförfarandets yttersta syfte givetvis är att alla tvistefrågor mellan folken, även de djupliggande krigsorsakerna, skola kunna upptagas på internationell väg och göras till föremål för en fredlig lösning. Att vägen fram till ett sådant sakernas tillstånd är lång att vandra behöver emellertid icke av mig understrykas.»

Alltså har det sagts ifrån, att de djupliggande orsakerna böra undanröjas, och då är det viktigt, att man icke tror, att de kunna lösas av sig själva, att man bara kan fordra avrustning utan att röra vid de orsaker, som ytterst ligga till grund för rustningar och för krigen.

För övrigt finnes det i försvarskommissionen en utsikt till personlig insats till förmån för den nationella avrustningen och vad därmed äger sammanhang, nämligen genom riksdagsman Lindberg från Umeå. Jag hade förhoppningar, att han skulle dela min uppfattning också i denna fråga. Men i förgår vid diskussion i folkets hus A-sal med inledningsföredrag av professor Lundstedt om förljugenheten i folkrätten, framträdde Lindberg och uttalade, såvitt jag förstod, att han i frågan hade en annan åsikt än herr Lindhagen så tillvida, att man icke får säga, att krig äro oundvikliga ända tills man undanröjt dess orsaker. Det har jag nu aldrig sagt. Jag hoppas, att man skall kunna förhindra krig, medan man *samtidigt* arbetar på att undanröja deras orsaker. Kanonerna i Shanghai och världshistorien i övrigt tala, enligt mitt sätt att lyssna, om, att det är stora utsikter att det ej skall lyckas förekomma krigen om ej ett sådant bemödande tar sig uttryck i bl. a. ett samtidigt bemödande jämnväl i förenämnda syfte. Det kan lyckas företrädesvis genom att en nation, en stat, ålägger sig självövertvinnelse av fri vilja. Men hur ofta kan detta med säkerhet påräknas, innan det är för sent?

Under världskriget lovade ententemakterna, att de skulle frigöra centralmakternas undertryckta folk, och centralmakterna lovade att frigöra ententemakternas undertryckta folk. Ingen började med sig själv, och således var denna rättsutfästelse mindre värd än ingenting. Men då inträffade den andra ryska revolutionen på hösten 1917, och då utfärdade Trotski ett manifest till det ryska rikets folk, att den nya regimen ville befrämja att olika nationer under det ryska väldet skulle bli egna och självständigt styrda republiker. Det var den första glimten till självövertvinnelse från en stats sida. Jag har läst, att det i forntiden i Indien förekommit ett liknande fall under en upplyst här-

*Om krigens
djupliggande
orsaker.
(Forts.)*

Om krigens
djupliggande
orsaker.
(Forts.)

skare och likaså i Kina, där det såvitt jag vill minnas också skulle förekommit något liknande fall. Har man utsikt att vänta ytterligare exempel, böra vi arbeta därför, men vi få icke glömma bort angelägenheten förekomma krig, icke minst genom att arbeta på avskaffande av krigens verkliga orsaker. Det är väl större utsikt på sådant sätt än att undvika krig med bibehållande av orsakerna. Jag hoppas, att Lindberg inom kommissionen dock i stort sett delar min uppfattning, vi ha kanske missförstått varandra.

Vidare har det inträffat, att Per Albin Hansson, som är försvarskommisionens ordförande, den 15 oktober 1931 avlätit en skrivelse till Svenska freds- och skiljedomsföreningens centralstyrelse med anhållan å en underkommissions vägnar, att centralstyrelsen ville delgiva kommissionen sina synpunkter på den s. k. isolerade avrustningen. Underkommissionen vore nämligen sysselsatt med att förbereda en sammanfattning av »avrustningsvännernas synpunkter».

Med förbigående av centralstyrelsen har detta utlåtande den 15 januari 1932 avgivits allenast av föreningens förvaltningsutskott, som därtill ej ägt behörighet. Det innehåller ett allmänt resonemang om religiösa, filosofiska och även en del politiska frågor på dagordningen, angående vilket jag i det stora hela icke har någon anmärkning att framställa, utom i följande avseenden. Det inlåter sig, låt vara vagt, i förbigående på ett sådant avståndstagande som, på sätt ovan sagts, skedde vid mötet i Folkets hus. Det antyder ock flyktigt tillvaron av en världsspråksfråga med angivande av alternativ, som allmänt förkastats av det underifrån organiserade världsspråksfolket. Framför allt saknar utlåtandet en ingående exposé över de politiska realiteter på djupet, som ligga bakom krigen och militärväsendet. Såsom medlem i centralstyrelsen och dess senior kommer jag att delgiva kommissionen mina och många synpunkter sammanfattade i motionen nr 214 år 1931 i första kammaren jämte eventuellt andra dokument. Folkriktdagens uttalanden komma att genom en deputation delgivas såväl regeringen som försvarskommisionen.

När utskottet nu säger, att saken torde bli föremål för kommissionens bedömning, så är det sålunda ingalunda säkert att detta blir »allsidigt» eller lämnar rum för »olika meningar» att göra sig gällande. Det är då så mycket mer på sin plats att förlägga, ju förr dess bättre, diskussionens huvudfråga till riksdagen och om det förvägras till den allmänna opinionen såsom en nödvändig förberedelse.

Som jag redan antytt, har emellertid utskottets ordförande sagt mig i dag — och det visste jag förut — att han tyckte, att de här synpunkterna voro viktiga. Men han visade det på ett mycket mera effektivt sätt förra hösten, när det hölls i Stockholm en internationell lärarekongress, där han var en av de ledande männen i den svenska bestyrelsen. Då vände sig bestyrelsen bl. a. till mig, trots alla mina försyndelser i riksdagen, trots att Wagnsson och jag stått och kämpat om de här sakerna många gånger, och bad mig hålla föredrag om skolan och fredsfrågan. Jag höll ett sådant föredrag, avfattat på franska, och det spelade *just på strängen om de »djupliggande krigsorsakerna»*. Wagnsson skaffade mig för fjorton dagar sedan ett exemplar av den franska publikation, vari det var infört. Han sade vid kongressen, att han var nöjd med mitt anförande, vi klappade varandra på axeln, som man gör vid sådana tillfällen, och allt var fröjd och frid.

Nå, den avhandlingen var dock lagd för skolan, ty man får vara pedagog också i fråga om de djupt liggande orsaker, som nu fått sådan påpalsning av Wagnsson i det här utlåtandet. Men det gör han som riksdagsman. Jag får säga, att riksdagsmännen måste förbättra parlamentets anseende, annars kommer krisen inom det parlamentariska systemet, som man kallar det, att slå benen av parlamenten. Det kan jag under inga förhållanden vara med om,

ty jag är fostrad i parlamentarismens skola och kommer förmodligen alltid att kämpa för denna form i allt större fulländning för utövande av en statsstyrrelse.

Med allt detta, herr talman, vill jag ha framlagt ej enbart en svartmålning. Allt måste byggas på en viss optimism. Därför instämmer jag i vad redaktören för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning för inte så länge sedan yttrade, nämligen: »Allting reder sig till sist, och reder det sig inte, så reder det sig i alla fall». Jag tillägger: i tidernas längd, alldeles som utrikesministern sade i fjol: i tidernas längd.

Då nu den svenska folkriksdagen i avrustningsfrågan och vad därmed äger sammanhang utan yppad meningsskiljaktighet antagit beslut, som stå i fullständig motsats till de beslut, som utskottet och dess ordförande kommit till, vill jag som en demonstration och för att ställa dessa två makter öga mot öga med varandra i protokollet ha folkriksdagens uttalanden införda. Och märk väl, att fackförningsrörelsen här var starkt representerad även genom sina största riksorganisationer och deras ledare. *Förra onsdagen inflöt ett av dessa uttalanden*, nämligen om den allmänna och den nationella (separata) avrustningen. *Nu kommer jag att draga de andra*, sex till antalet. Det tar lång tid, och om några av herrarna inte vilja höra på, kunna ni gå ut och läsa tidningar. Ja, jag vill bara varna er, att nu kommer det!

»Krigens och militärväsendets djupliggande orsaker.

Det är uppenbart, att organisationen av världsfreden måste uppbyggas på ett beaktande och biläggande av krigens och militärväsendets djupliggande orsaker. De verkliga realiteterna i avrustningsfrågan glömmas bort. De omnämnas varken i utkastet till konvention att föreläggas regeringskonferensen i Genève eller veterligen i de insända opinionsyttringarna. Äro emellertid, såsom genèveprotokollet 1924 och pariserpakten 1928 deklarerat, krig brottsliga, beror det väl därpå, att deras orsaker äro de verkliga förbrytelserna.

Ras- och nationalitetsstriderna äro sålunda sedan gammalt och fortfarande en av de huvudsakligaste krigsanledningarna. Nu resa sig mer än någonsin intressemotsatserna mellan de vita och färgade raserna.

Asiens uppvaknande är nitidens största politiska tilldragelse vid sidan av de ekonomiska problemen. De infödda befolkningarna i den vita rasens besittningar och intressesfärer gå sedan länge i väntans tider och äro i rörelse för sitt oberoende.

Även över Afrika ruva väldiga konflikter. Sydafrikas förenta stater styras av vita. Befolkningens stora majoritet utgöres av en intelligent negerstam. De svarta börja organisera sig politiskt. Centralafrika, de svartas urhem, vill en negeropinion i Nordamerika förvandla till ett stort negerrike, till vilket de kunna återvända. I Nordafrika, en utsträckt arm av Asien, är ställningen ej heller något lekverk. De inföddas anspråk på självbestämmanderätt har till och med framkallat uppror och krig.

De europeiska nationella minoriteternas rätt är också en brännande fråga. Nationalitetsfrågan i Europa har lösts genom kriget i grova drag. Fortfarande kvarstå dock minoritetsfrågor, och fredsslutet har ökat misstämningen.

Den allmänna svenska fredskongressen i Varberg 1915, vilken sökte under brinnande världskrig angiva grundvalarna för en varaktig fred, betonade med fog bland annat följande: »Samverkan mellan nationerna måste regleras av andra synpunkter än det ständiga hotet. I stället böra vi känna varmt för alla folk, med deras lika rätt att leva i solen samt med de stora egenskaper, som äro deras särskilda egenart. Vi behöva alla utvecklingsmöjliga folks individualiteter.»

Nära förbunden med ras- och nationalitetsproblemen står *världsproblemets*

*Om krigens
djupliggande
orsaker.
(Forta.)*

Om krigens
djupliggande
orsaker.
(Forts.)

språkfråga. Det är efter språket man främst bedömer tillvaron av en nationalitet. Språkförbistring har sedan gammalt varit en av de verksammaste anledningarna till att skilja nationer, sprida fiendesinne och förhindra samförstånd.

Världens språksystem är det sämsta möjliga. Systemet uppreser himmels-höga portförbud för människornas fjärrsyner, förbrödring och utkomst-möjligheter. Därtill kommer det traditionella privilegiet för franskan, engelskan och tyskan att alla tre vara världens officiella språk med därav följande underkastelse och handikapat inflytande för alla andra språkfamiljer.

Frånvaron av ett neutralt, logiskt uppbyggt och lättlärt världsspråk, exempelvis esperanto, vid sidan av modersmålen, vilket inläres i alla världens skolor, innebär ett mäktigt hinder för samarbetet mellan folken och är därför en bidragande orsak även till militarismen. Det betyder en revolution i förhållandet mellan folken och möjligheterna för individen, när världsspråket äntligen kommer med sin nya värld.

För liten uppmärksamhet ägnas åt *kyrkostriderna*. Religionerna äro en makt i samhällena med djupa rötter.

Med de religiösa dogmbildningarna är förhållandet ett annat. Vidskepelse och andlig trældom odlas. Människorna söndras och därigenom beredes även jordmån för militarismen. Det är jämväl en fredsfråga att jordens folk befrias från uråldriga dogmer såsom folkens själasörjare.

Först och sist står det *ekonomiska problemet* på tidens dagordningar. Vi befinna oss öga mot öga med ett ekonomiskt ragnarök. Världen står lamslagen. Den moderna produktionstekniken har kommit till att skapa ett ekonomiskt system, byggt på konkurrens utan barmhärtighet, och ett själlöst finanssystem, som är till främst för att förtjäna på människorna och mindre för att hjälpa dem. Ej ens avståndet är längre något skydd för en sådan konkurrens. Krig råder överallt mellan miljonarméer av varor, skapade av miljonarméer underbara maskiner och en finansiering, ledd av miljonarméer aktier. För upprätthållande av denna oordning, även kallad samhällsordningen, stå miljonarméer soldater rustade. Varje fabrik, som gungar på världsekonomiens hav, är ett krigsskepp, hotat i varje ögonblick att torpederas av konkurrenter och sjunka i djupet med hela sin besättning. Geddesyxor härja utan medkänsla för människorna. Individerna kastas ut på landsvägarna och gatorna i arbetslöshet och nöd. Arbetstillfällena böra väl dock anses vara till främst för folkets uppehälle.

Gränsspärningar överallt mot invandring av människor och varor såsom enda botemedlet förbättrar ej situationen.

Ett sådant tillstånd är icke synnerligen tillgängligt för uppgivande av det yttersta medlet i all förtvivlad strid, nämligen vapenvåldet. Den enes död bör icke, såsom nu sker, få vara den andres bröd. En planmässig utformning av världshushållningen måste träda i stället för den nuvarande produktionsordningen.

I detta sammanhang bör ej förglömmas, att världsfredens tillblivelse i själva verket bottnar i striden mot de förtryckande makterna inom oss eller *självövervinnelsen*. Den andliga fattigdomens betvingande måste gå hand i hand med den ekonomiska frigörelsen.

Mötet har med dessa erinringar velat betona, hur oeftergivligt det är att mer än hittills ställa fredsfrågan uti verkligheternas ljus. Krigens och militärväsendets djupliggande orsaker måste komma upp på dagordningarna.»

»Jordens befolkningsfråga.

Med ras- och nationalitetsstriderna sammanhänger jordens befolkningsfråga. Den vita rasen förfogar över jordens kolonisationsmöjligheter. Över-

befolkningen är dock oerhörd även i de färgade rasernas länder och särskilt i stora delar av Asien. För dessa folk stängas emigrationsmöjligheterna, ehuru det dock är lika synd om en betryckt människa i Asiens hungerdistrikt som i Europas grottekvarnar. Programmet 'endast för européer' i jordfrågan är en krigsförklaring, ett hot om nya världskrig, som förmodligen komma att drabba den vita rasen svårast.

Mötet anser oundgängligt att även denna kardinalpunkt på världsfredens program kommer till vederbörligt beaktande i den internationella politiken. Därvid böra jämväl upptagas de högviktiga sociala frågorna om en förnuftig födelsekontroll samt motsättningarna mellan den vita rasens och de färgade rasernas kroppsarbetande klasser i fråga om levnadsstandard.»

»Paneuropa.

Att stater, som geografiskt, ekonomiskt och historiskt stå varandra nära i id och strid, sysselsätta sig särskilt med varandra är naturligt. Det är en lycklig efterverkan av kriget, att europeerna börja nu mer än förr intressera sig för att reda ut sina invecklade mellanhavanden. Mötet uttalar sin sympati för dessa strävanden.

Mötet vill dock framhålla, att uppbyggandet av ett enigt Europa bör förutsetta, att den paneuropeiska rörelsen inordnas under världsproblemet. Hänsyn måste tagas även till övriga kontinenters befolkningar. Allra minst får ifrågakomma, att den paneuropeiska idén utnyttjas till att sammansvetsa alla europeiska stater och således även Nordens folk till vakthållning kring vissa vita staters särintressen.

Vidare må erinras, att enandet av Europas mångspråkiga folk förutsätter icke minst en lösning av världsproblemet språkfråga.»

»Världsfredens organisation och folkens samverkan.

Världsfredens organisation tillkommer som sagt att avlägsna krigets och militärväsendets djupliggande orsaker. Den måste sålunda utmytna i förkunnandet av rättsgrundsatser och inrättandet av en beredskap för dessas förverkligande. Sanningens makt undgår uppenbarligen ej att i en värld, styrd under överskådlig tid av ofullkomliga människor, behöva stödet även av administrativ makt.

Världssamhällets organisation måste således, efter förebild av staterna, grundas på lagar, domstolar och exekutiva funktioner. Folkförbundet utgör begynnelsen till en sådan organisation av världsfreden. Denna organisation är emellertid ännu ofullkomlig och måste utbyggas.

Förbundet är nämligen ett regeringsförbund och icke ett verkligt folkens förbund. Det är t. o. m. väsentligen ett europeiskt regeringsförbund, behärskat av segermakter. Det måste omvandlas till ett 'folkens världsförbund'.

Förbundets idéprogram eller lagstiftning saknar vissa väsentliga betingelser för en rättsordning såsom den fullständiga avrustningen, nationaliteternas självbestämmanderätt i alla världsdelar, krav på lösningen av världsproblemet språkfråga, ett ekonomiskt rättstillstånd i stället för den nuvarande kapitalistiska produktionsordningen m. m.

Förbundets domstols- och skiljedomsväsende saknar lagar att döma efter särskilt i vitala frågor och dess oväld är icke obestriddlig.

Förbundets ekonomiska makt, uppbyggd på s. k. militära och ekonomiska sanktioner, är till sitt idéinnehåll omstridd och i praktiken i saknad av möjligheter av tillämpning. Vad än må sägas om dessa sanktioner må någon internationell militär ordningsmakt ej ifrågakomma annat än efter avskaffandet av det nationella militärväsendet.

*Om krigens
djupliggande
orsaker.
(Forts.)*

Förbundets förmåga av verkställighet måste nu framför allt enligt sakens natur grundas på folkens samverkan med stöd av sina folkliga organisationer. Detta är för närvarande icke fallet. De folkliga organisationernas uppgift blir att påskynda den rätta utvecklingen och de officiella instansernas företagsamhet. De måste visserligen giva rättvisa åt styrelsernas bemödanden, inse svårigheterna och uppskatta de små framstegen. Däremot förspiller en folkrörelse sin kallelse, om den, såsom ofta sker, söker ängsligt efterlikna regeringspolitikens ståndpunkter.

Mötet vill därför i detta ämne särskilt betona följande riktlinjer och framtidsmål:

1. Folkförbundets omvandling från ett väsentligen europeiskt regeringsförbund, behärskat av segermakter, till ett 'folkens världsförbund'.
2. En allsidig internationell rättsordning för detta världsförbund, innefattande tillika ett ekonomiskt rättstillstånd i stället för den nuvarande kapitalistiska produktionsordningen. En allmän revision följaktligen av folkförbundets idéprogram så att det motsvarar sin berörda ideella uppgift.
3. Oväldiga domstolar, som tillämpa denna rättsordning. En utbyggnad således av det nuvarande internationella domstols- och skiljedomsväsendet.
4. En socialt betonad exekutiv organisation, lämpad för olika situationer och stödd främst av samverkan mellan de folkliga organisationerna.
5. En rimlig revision av världskrigets fredstraktater.
6. Utrikespolitikens likställighet organisatoriskt inom varje land med inrikespolitiken.
7. Sekretessens upphävande.
8. De folkliga fredsintressenas sammanslutning nationellt och internationellt med uppgift att påverka och kontrollera sina styrelser.»

»Fackföreningsrörelsen och kampen mot kriget.

Fackföreningsrörelsen är i vår tid den mäktigaste målsmannen för arbetet. Den vet att arbetets sädd mognar endast under skydd av freden. Den förstår att kriget ruinerar arbetet och att militärväsendets omkostnader hota arbetets frukter.

Fackföreningsrörelsen har därför givit parollen: 'Krig mot kriget.' Men än mer. Den är medveten om att sådana situationer kunna uppstå, då krigets våld måste brytas med folkets samlade organiserade makt. I ett sådant läge av yttersta nöd påvilar det framför allt fackföreningsrörelsen att mobilisera sina maktresurser för att förmå krigsandans fästen att falla.

Mötet uppfordrar därför de fackligt organiserade arbetarna att skärpa sin idékamp mot kriget, så att fackföreningsrörelsen genomsyras av medveten vilja att till varje pris förhindra krig.»

»Officiell folkomröstning i avrustningsfrågan.

Parlamentarismen skänker folket valrätt. Den valde förtroendemannen skall sedan taga ställning till frågorna.

I vanskliga ögonblick av en nations liv faller dock tillrättaläggandet ofta avsevärt framåt blott under påverkan av meningarna från folkdjupet. Folkinställningen i livssaker bör sålunda utrönas och gå före det slutliga avgörandet.

I åtskilliga länder och däribland Sverige har därför medgivits rådgivande allmän folkomröstning i viktiga ärenden. I Norden har den kommit till användning företrädesvis i nykterhetsfrågan. Kampen inom folksjälens i avrustningsfrågan är en lika betydelsefull angelägenhet.

Vi känna, vilka åskådningar i avrustningsfrågan som brottas inom svenska folket. Krigets upplevelser och efterverkningar ha ytterligare särpräglat dem.

Motsättningarna just nu mellan Genève och Shanghai ha fördjupat dem. Men man fruktar mångestädes på höjderna folkmassornas maktspråk.

Av nämnda bevekelsegrunder fordrar mötet, att allmän folkomröstning anställas i avrustningsfrågan mellan de kända skiftande meningarna inom nationen, exempelvis enligt följande formulering:

för bibehållande av en stark härordning efter svenska förhållanden,
för en starkt nedskuren härordning, eller
för en fullständig nationell (separat) svensk avrustning i anslutning till fredsslutets nationella avrustningar med bibehållande allenast av en ordningsmakt.»

Jag vill tillägga, att folkriksdagen också beslutat tillsätta en kommitté för att vid behov verka för nya folkriksdagars sammankallande. Slutligen har mötet fattat beslut, hur folkriksdagens uttalanden skola framföras både inom landet och utom landet. Däri förekommer också, Wagnsson, att en deputation skall överlämna dem till den svenska regeringen och dess försvarskommission. Wagnsson undrade i onsdags, hur man rimligen skulle hos svenska regeringen kunna begära det övervägande, som behandlades. Det skulle väl i alla fall kunnat begäras i en reservation till betänkandet. Folkriksdagen fann intet hinder mot att vända sig med sina synpunkter till regeringen och försvarskommissionen.

Ja, herr talman, på grund av vad jag nu anfört och med åberopande tillika av folkriksdagens uttalanden i detta ämne ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Wagnsson: Herr talman! Det är kanske hjärtlöst att nu, sedan herr Lindhagen bombarderat kammaren med en mängd av den s. k. folkriksdagen antagna resolutioner, uttala den kätterska tanken, att de i resolutionerna berörda frågorna inte så värst många tuppfjät ha närmat sig sin lösning genom dessa uttalanden.

När jag läst denna föreliggande och åtskilliga andra av herr Lindhagens motioner, som behandlats eller senare skola behandlas här i kammaren, har jag vid flera tillfällen haft anledning instämma i åtskilliga av de synpunkter, som motionären har framfört. Det har jag sagt här i kammaren, och jag har sagt det privat till herr Lindhagen. Men jag har samtidigt kommit till den bestämda uppfattningen, att riksdagen inte kan föranstalta eller begära en utredning om krigets djupliggande orsaker i det syfte, som herr Lindhagen strävar till. Det är nog riktigt, som herr Lindhagen säger någonstans i sin motion, att det kanske ytterst gäller seger över djuret inom människan och att de djupliggande orsakerna till kriget äro de moraliska faktorerna — att de ekonomiska spela en kanske lika framträdande roll är väl också visst — men jag kan inte förstå, det får herr Lindhagen verkligen ursäkt mig, att man på något sätt skulle kunna nå en lösning av dessa frågor genom att riksdagen avläter en skrivelse i ärendet till Kungl. Maj:t.

Nu har ju herr Lindhagen emellertid arrangerat sin lilla speciella riksdag, och den har beslutat att överlämna de här föredragna resolutionerna till Kungl. Maj:t. De bli ju då föremål för prövning där också utan någon framställning från kammarens sida.

Jag ber, herr talman, att i korthet endast få yrka bifall till det föreliggande utskottsutlåtandet.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag kan för min del inte inse, varför man inte skulle kunna hemställa till regeringen att instruera sina ombud vid nedrustningskonferensen i Genève att rikta konferensens uppmärksamhet på

*Om krigens
djupliggande
orsaker.
(Forts.)*

Om krigens
djupliggande
orsaker.
(Forts.)

det föreliggande ämnet. Detta avstyrkande utskottsutlåtande kan jag under inga förhållanden vara med om. Det gäller dock omständigheter, som under långa tider varit erkända från alla håll såsom verkliga orsaker till krig, och det kan naturligtvis inte i något avseende skada, att man fäster uppmärksamhet vid dem. Man kan säga, att det gör kanske regeringen ändå. Ja, det är möjligt, men varför kunna inte kamrarna vara med om att understryka detta?

Herr Wagnsson talade — såsom utskottsordförande, får jag väl antaga, och inte blott såsom ledamot av kammaren — tämligen föraktfullt om dessa opinionsyttringar, som komma nedifrån och som inte föra många tuppfjät framåt. Ja, det var många, som för tjugu, trettio år sedan sade detsamma om opinionen för åttatimmarsdagen, för rösträtten och en lång rad av reformer, som nu äro genomförda. Man skall inte förakta en opinionsrörelse, som omfattar stora delar av folkets breda lager, och jag tror det skulle vara mycket bra, om man i riksdagen mera än vad man gör ville beakta vad som tar sig uttryck i form av åskådningar, uppfattningar och önskemål hos de djupa leden, inte minst i en fråga som denna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr **Lindhagen**: Det behöver icke upprepas vad jag erinrat i fråga om utskottets och dess ordförandes bedömande av dessa frågor utan hänvisas till vad därom redan sagts.

Här står nu Wagnsson och säger, trots löfte att yttra även någon liten sympati för själva saken, att folkriksdagen och dess uttalanden — vilka senare åtminstone äro mera innehållsrika och sakrika än utskottsutlåtandena, som med ett undantag ej innehålla något i sak — ej fört saken ett tuppfjät framåt. Det få vi se, Wagnsson. Folkriksdagen med dess rakt motsatta inställning kan ju bidra till att något vaknar här och var hos folket. Att få tala fritt utan tryck ovanifrån är också en frigörelse. De flesta framsteg, Wagnsson, ha gått genom tuppfjät. Om man inte vill ta ens tuppfjäten framåt, så rivs vi tillbaka i utvecklingens bakvatten. Det är väl dit, som Wagnsson och utskottet nu vilja leda oss. Dock förgäves. Ty vi skola inte inbilla oss, att världen ämnar finna sig i sådana vägledning. Den vill se framåt med utgång från det verkliga osminkade tillståndet i nuet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Om
nydaning av
själavården.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om nydaning av själavården, såvitt på samhället ankommer.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 278, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville begära, att regeringen, med beaktande av det nuvarande tidsläget, måtte

1) överväga en nydaning av själavården i landet, såvitt på samhället ankommer;

2) därvid bland annat överväga angelägenheten att avskaffa den rena evangeliska dogmläran och dess förgreningar såsom folkets själasörjare samt i stället i landets styrelse införa kristendom eller åtminstone något, som påminde om dess sanna väsende;

3) i sin internationella politik verka för att i fredens intresse enahanda omskapning av själavården bleve en världsangelägenhet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Det här är ju också en världspolitisk fråga, vars verkliga innebörd vi känna av historien och jämväl av egna upplevelser t. o. m. i vår tid. Det förhåller sig väl på det sättet, att allt för liten uppmärksamhet ägnats kyrkostriderna.

Religionerna äro en makt i samhället med djupa rötter. De äro det först därför, att de uppbäras av ett strävande att sammanslå den kända och den okända världen till ett. Religionerna söka även fylla en del osynliga behov inom den gripbara verkligheten. Tomrum finnas där, som behöva fyllas, betryck och sorger, för vilka varje samhällsordning står främmande. Religionerna äro slutligen mäktiga därför, att de vanligen ägna synnerlig omsorg jämväl åt samhällslivet genom att till vägledning för sammanlevnaden uppställa en social etik, byggd på sanning och rättvisa. Den sociala etik, som förkunnades av Kristus och före honom av andra religionsstiftare och filosofer, är sublim och kan inte av någon överbjudas.

Nasaréens farliga läror begabbades först och förbjödos. När de härskande inte längre kunde motstå denna mäktiga rörelse, övergingo de själva till densamma. Den kristna religionen blev officiell, och därmed började dess förfall. Hierarkierna kommo. I strid med mästartens bud, ställde sig kyrkorna som maktens och penningens tjänare i upprätthållandet av de samhälleliga orättvisorna. Särskilt ha de befilitat sig om att utlova frälsningen på andra sidan graven såsom en gottgörelse för vedermödor här nere. På detta sätt skapades en andlig trældom vid sidan av den ekonomiska. Det synes då mången, att för främjande av samförstånd, upplysning och fred mellan folken är det på tiden, att folken befrias från dylika dogmläror av växlande beskaffenhet, både här och i andra världsdelar och att — för att uttrycka sig på ett mera populärt sätt — i statens styrelse i stället införas kristendom eller åtminstone något, som påminner om densamma.

Kyrkan blev sålunda inte befriaren från fattigdomen på jorden, varken den ekonomiska eller den andliga. Kyrkan vill vara själasörjare, men hierarkierna avspisa själarna med dogmer utan betydelse för livet. Vidskepelsen odlas, människorna söndras, och den levande religiositeten utplånas. Därigenom bidrar även kyrkan att bereda jordmån för militarismen.

Vid kyrkomötet 1920 gjorde biskop Personne ett försök att vinna gehör för avskaffande åtminstone av det atanasianska symbolum. Detta innebär bl. a., att var och en av oss skall tillhöra den rena evangeliska läran — och det göra vi nästan allihop, fastän vi inte veta vad det betyder — och vi bli osaliga alla, säger symbolet, om vi inte tro fullt och fast på treenigheten och sådana där saker. Det är väl vår tid ovärdigt att röra sig med en sådan själavård. Muhammedaner och hinduer råka ju ännu, liksom européerna gjorde förr, till och med i blodiga konflikter på grund av sina hierarkiska dogmer.

Om
nydning av
själavården.

(Forts.)

Av dessa skäl i korthet yrkas bifall till motionen, som rör en av de djupliggande orsakerna till det bristande samförståndet i världen.

Herr **Klefbeck**: Herr talman: Då det ju här gäller ett ämne, som intresserar mig ganska mycket, skall jag be att få svara litet på herr Lindhagens motion.

Jag vill på det varmaste erkänna det etiska patos, som ligger bakom herr Lindhagens motioner i denna fråga och i andra liknande. Han har velat ta vara på en hel mängd djupliggande värden, som vi ofta glömma bort, när vi syssla med andra, mindre viktiga ting. Men i fråga om denna motion och dess yrkande måste jag dock säga min vördade vän herr Lindhagen, att han står bra främmande för hela den nuvarande tiden och den utveckling som ägt rum. Vi hörde, hur han i sitt yttrande anförde en mängd exempel från tider, som för länge sedan gått, men vi skola försöka se, hur saken verkligen ligger till i våra dagar.

Vad till en början den så kallade rena evangeliska läran och dess hävdande skulle ha för sammanhang med bevarandet av freden mellan folken, förstår jag inte alls. Det är ju ganska länge sedan religionskrigen upphörde: 1648 slöt 30-åriga kriget och rätt långt förut hugenottkrigen. Jag kan tänka mig, som herr Lindhagen sade, att muhammedaner och hinduer för sina lärors skull kunna råka i strid med varandra, men hur kan man tänka sig, att vi här i Sverige skulle försöka använda de försvarskrafter vi ha för att angripa en främmande stat, som inte gillade vår rena evangeliska lära? Det tror jag är fullständigt uteslutet.

Men jag förstår så väl herr Lindhagens inställning till dessa bekännelseskrifter och den rena evangeliska läran. Han är ju jurist och framstående sådan, och han har då fått lära sig att i utövningen av sitt ämbete vara bunden till bokstaven av de olika lagparagraferna. Jag har mer än en gång träffat domare, som varit mycket bekymrade över, att de varit nödsakade att på grund av lagens avfattning avdöma ett mål på ett visst sätt. Jag glömmmer aldrig, hur en gammal vördad domare en gång berättade för mina föräldrar, huru han med förtvivlan i hjärtat både natt och dag nödgades tänka på, hur han en gång ansett sig nödsakad att döma en brottsling till döden. Det var ett minne, som aldrig gick ur hans håg. Då man har en sådan inställning till den lag, som man är satt att tillämpa, är det ju inte så underligt, att man ser på samma sätt, när det gäller samhällsmedlemmarnas inställning till de så kallade bekännelseskrifterna. Men det är ganska anmärkningsvärt, att herr Lindhagen just på grund av detta inte har observerat, vad han dock själv i sin motion anför om vad kyrkomötet uttalat, när en sådan här fråga var före. Som kammaren vet, var det vid 1920 års kyrkomöte fråga om att upphäva eller ur förteckningen över våra bekännelseskrifter ta bort det så kallade atanasianska symbolum. Om jag varit medlem av kyrkomötet, skulle jag för min del givet ha röstat för detta förslag, ty det är inte precis någon vacker skrift. Men kyrkomötet gjorde inte det. Och vad var anledningen till, att kyrkomötet inte gjorde det? Jo, det sade uttryckligen, att den svenska kyrkans liksom hela protestantismens ställning till bekännelseskrifterna var sådan, att den inte inebär ett noggrant försanthållande av varje lärosats, utan att kyrkorna blott voro bundna av deras evangeliska innehåll och ingalunda vid deras bokstavliga formulering. Kyrkomötets flertal menade, att just för samvetsfrihetens skull kyrkan bäst tjänades genom att inta denna ställning till de olika skrifterna. Skulle man ta bort detta symbolum, skulle detta möjligen ge fog för den uppfattningen, att församlingarna sedan skulle vara så mycket strängare bundna

vid de återstående bekännelseskrafterna. Jag vill inte alls yttra mig om, hur jag uppfattar detta resonemang, jag bara refererar hur den högsta myndigheten i detta fall har bedömt saken. Den har således officiellt erkänt, att det aldrig är meningen, att man noggrant skall bindas vid alla dessa dogmer, som herr Lindhagen talar om, utan blott vid deras evangeliska innehåll. Vi se hela atanasium som ett ålderdomligt och bristfälligt uttryck för den tidens uppfattning av den rena evangeliska läran, vilket för oss har övervägande historiskt intresse.

Sedan skulle jag vilja säga en annan sak, och det är, att om jag ser tillbaka på förhållandena inom kyrkan, finner jag vissa perioder, till exempel 1600- och 1700-talet, då kyrkan inte kommit fram till den uppfattning, som jag gjort gällande här enligt kyrkomötets beslut, utan då mycket svåra förföljelser sattes i gång mot sådana, som inte bokstavligen gillade den evangeliska läran. Vi veta ju, att det var först i mitten på 1800-talet, som konventikelplakatet upphävdes och den sista skansen för deras mening, som hävdade bokstavstolkningen, föll. Men om vi vilja ta reda på, hur läget nu är inom den svenska kyrkan, så tror jag inte, att vi skola finna mycken motsvarighet till allt det där, som herr Lindhagen talade om. Om jag finge be min värderade vän att gå och höra på, hur det predikas nu för tiden, så skulle han finna, att det är inte alls som han föreställer sig. Han behöver ju inte gå och höra på mig, men han kan gå och höra kyrkoherden i Hedvig Eleonora till exempel, så tror jag inte, att han skall få ett enda belägg för sin uppfattning eller i dennes förkunnselse finna något enda försök att avspisa själarna med dogmer. Hela framställningen syftar i stället just till det, som herr Lindhagen alltid rekommenderar, nämligen karaktärsdanning eller, som en av de av herr Lindhagen omnämnda österländska vise — Konfutse — uttrycker det, personlighetens kultivering. Skillnaden är blott, att framställningen här är mera konkret och praktisk och reell än den andres kanske. Eller om herr Lindhagen ville ta reda på det praktiskt sociala arbete, som vår kyrka bedriver! Han är välkommen hem för att se, hur en av mina kamrater under min riksdagstid sköter om detta, hur arbetet till exempel för de arbetslösa inom vår församling är ordnat. Jag tror inte, att han skall upptäcka en endaste en, som vid sitt omhändertagande, om jag så får kalla det, blivit bedömd med hänsyn till sin inställning till den rena evangeliska läran. Det är en omständighet, som ingen människa ett ögonblick talar om.

Jag menar således, att om herr Lindhagen skulle vilja undersöka förhållandena sådana de nu verkligen äro och icke sådana de varit för långliga tider tillbaka, så skulle han upptäcka just den nydaning av själavården, som han hemställer om i sin motion, upptäcka, att denna sedan länge är en levande verklighet.

Jag kan därför inte, herr talman, hur gärna jag ville, yrka bifall till motionen, utan måste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag förbisåg inte vad kyrkomötet uttalade sig för och inte dess utskottsbetänkande heller. Det står i motionen återgivet, och då är det väl inte förbisett. Efter denna utläggning frågan man sig: Varför skall detta symbolum bibehållas, då det inte tjänar till något? Tag bort det, ty annars anser sig majoriteten av prästerna fortfarande skyldiga att tala i dess anda. Klefbeck talade om, att några blodiga strider numera inte uppkomma på grund av religiös söndring mellan människorna. Men det är exempelvis bara så många olika sätt man skall döpas på, och hela samfund äro ju byggda

*Om
nydaning av
själavården.
(Forts.)*

Om
nydaning av
själavärden.
(Forts.)

på den olikheten. Somliga skola döpas som barn och andra som myndiga, somliga skola döpas i öppet vatten och andra inte, med mera dylikt.

Motionen berör inte bara de stridiga meningarna inom ett land utan inom hela världen.

Jag behöver dock inte tala om de heliga korna i Indien utan bara hålla mig till Europa, vårt eget sorgebarn. Om katolikerna göra propaganda i Sverige, så ropa den rena evangeliska lärans anhängare i gevär. Det vill säga, det sprids ett fiendesinne mellan dessa två riktningar, och det är mycket illa. Så nog är det någonting, som eftervärlden kommer att förvåna sig över, att en tid, sådan som vi leva i, bibehåller sådana gamla rester av vidskepelse, alldeles ovärdiga vår nuvarande ståndpunkt.

Kan man förstå varför? Skall det vara så nödvändigt, att statsrådets ledamöter skola vara anhängare av dessa symbola, som de inte behöva efterleva? Det har gjorts försök att ta bort denna särställning, så att statsråden kunna väljas utan hänsyn därtill. Det har dock varit omöjligt att genomföra. Det har ansetts vara en kardinalsak, att om ett statsråd inte bekänner sig till den rena evangeliska läran — som han inte har en aning om vad det är, utom möjligen en och annan ekklesiastikminister — kan han inte vara statsråd. Ett sådant samhällsskick, herr Klefbeck! Jag tycker det är så obegåvat, att jag inte kan säga det.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om
reglering av
undertryckta
folks självbe-
stämningens rätt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om reglering av undertryckta folks självbestämningens rätt genom internationell lag.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 280, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte i sin internationella politik verka för att, till förekommande av nya världskrig, undertryckta folks självbestämningens rätt icke betraktades såsom en inre angelägenhet för de stater, som behärskade dem, utan såsom en internationell rättsfråga, vilken borde regleras genom internationell lag.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anført:

»Då vårt land icke har några direkta intressen uti förevarande hänseende, torde det kunna befaras, att initiativ från regeringens sida i motionens syfte icke skulle medföra åsyftat resultat utan snarare uppfattas såsom en ovälkommen och opåkallad inblandning i de länders förhållanden, för vilka rasfrågan utgör ett lika ömtåligt som aktuellt problem.

Utskottet hemställer på grund härav, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr *Lindhagen*: Ja, en kort motivering till denna framställning är uppläst i den resolution, som i ämnet antogs om de djupliggande krigsorsakerna av folkriksdagen. Här, min dam och mina herrar, föreligger däremot, att utskottet antingen inte velat eller inte kunnat åberopa någon kommission eller annan beredning, som har uppdrag eller kan antagas ha uppdrag att taga hand om saken, utan här har utskottet undantagsvis bestått sig med en egen motivering,

och den lyder på följande sätt: »Då vårt land icke har några direkta intressen uti förevarande hänseende, torde det kunna befaras, att initiativ från regeringens sida i motionens syfte icke skulle medföra åsyftat resultat utan snarare uppfattas såsom en ovälkommen och opåkallad inblandning i de länders förhållanden, för vilka rasfrågan utgör ett lika ömtåligt som aktuellt problem.» Det är väl en degradering av svenska folket och dess uppgifter så det förslår, och därom har förenat sig ett enhälligt utskott. Jag vet inte, vad pastor Klefbeck här nedanför talarestolen tänker. Det står dock skrivet för oss alla, att endast sanningen skall göra oss fria. Vidare är det skrivet, att där en eller två äro församlade i sanningens namn, där är den mitt ibland dem. Utskottet kommer nu i stället med en maktlöshetens gåva till svenska folket.

Nu må verkligen spörjas en annan sak: Vad är det för vanskligheter världen och vi nu befinna oss i, och vilka ha vållat dem? Jo, det är icke minst de europeiska stormakterna, inte deras folk, ty de äro lika oskyldiga som vi, utan stormakterna som juridiska personer. Det är dessa, som högeligen bidragit till dessa ständiga slitningar i världen genom att vilja behärska främmande folk och slåss om makten över jorden och därmed över människorna. En fråga är nu också, om Tyskland skall återfå några av sina kolonier. Men det är inte frågan om, att vi skulle få några kolonier — och det vill vi heller inte ha, skulle jag tro. Det är stormaktspolitiken, som närmast åstadkommit världskriget och åstadkommit ruin för oss andra nu efteråt. Skola vi nu ligga på knä för ett sådant vanstyre i världen och säga: Vi vilja inte genera er, utan gå på ni bara! Vi få ta följderna, men det gör ingenting, för vi vilja vara artiga och hövliga mot er.

Jag tycker sannerligen, att tiden borde vara inne, och denna motivering uppfordrar verkligen de små folken i Europa att samla sig för att undanbedja sig en sådan ledning som stormakternas. I nödfall få vi gå med asiaterna för att bli fria, när de komma med sin frigörelse från Europas stormakter. Det senare är ett överord kanske, men det ligger något i det i alla fall. Ty att vi skulle låta hundsvottera oss på det sättet av dessa makter och förlora vår existens, ekonomiskt och andligt, på det sätt som nu hotar, kan väl inte vara en tillätlig underkastelse.

Därför skulle jag vilja uppmana den svenska regeringen att söka samla betryckta små nationer i Europa gentemot napoleoner och bismarckar, romanover och habsburgare och vad de hetat och fortfarande heta. Mot deras farliga vålden till lands och vatten, mot deras språksupremati och åtskilligt annat!

Allt detta skulle vi tåligt finna oss i. Det kan icke vara riktigt.

Jag yrkar således bifall till motionen, och i varje fall tycker jag, att någon behjärtad medlem av kammaren — jag kan inte göra det själv — skulle vilja stiga upp och yrka, inte ogillande, det vore för »ohövligt», men ett uteslutande åtminstone av utskottets motivering.

Herr Wagnsson: Då herr Lindhagen haft vänligheten att in extenso föredra utskottets motivering, har han därmed också underlättat mitt arbete. Jag kan nu inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag kan inte hjälpa, att jag tycker, att den motivering, som utskottet här framlagt för sitt avslagsyrkande, är ganska dåligt formulerad. Utskottet säger, att eftersom Sverige inte har några direkta intressen i saken, skulle det av vissa andra nationer kunna missuppfattas eller väcka missnöje, om vi gjorde en framställning. Eljest är det väl så, att om man inte själv har några intressen i en sak, kan man förhandla om den friare och med mera auktoritet. Om man vill förverkliga rättsidéer i de internationella förhållandena, så måste man — det ligger ju i sakens natur — vänta sig, att

*Om
regering av
undertryckta
folks självbe-
stämningrätt.
(Forts.)*

*Om
reglering av
undertryckta
folks självbe-
stämningsrätt.*
(Forts.)

detta skall väcka missnöje hos någon av parterna i målet. Det kan ju inte undvikas.

Det förefaller mig därför mycket olämpligt, att kammaren gör ett uttalande av den innebörd, som utskottsmotiveringen anger. Det betyder, att kammaren uttalar sig för en begränsning av Sveriges handlingsfrihet i fråga om internationella ärenden, som jag tycker är mycket olycklig, särskilt just i dessa dagar.

För min del skulle jag inte ha något emot ett bifall till motionen, men det är ju uppenbart, att något sådant inte kan komma i fråga. Jag skulle därför vilja föreslå, som herr Lindhagen sade nyss — det hade jag tänkt på dessförinnan — att kammaren bifaller utskottets hemställan med uteslutande av motiveringen.

Herr Vennerström: Jag nödgas för min del också yrka bifall till den hemställan, som herr Holmgren gjorde. Jag har redan tidigare privatim till ordföranden i utskottet framfört mina betänkligheter mot dess motivering, och jag har så mycket större anledning att göra det, som det, vilket säkerligen är herrarna välbekant, för närvarande inte minst från svenskt håll finns en ganska stark opinion för, att de mindre staterna i en annan internationell angelägenhet skola gå fram med större bestämdhet, än vad som exempelvis skett av den norske ledamoten i Nationernas förbunds råd. Detta gör, att en motivering sådan som denna enligt mitt förmenande är ganska farlig och prejudikatsbildande, och jag vill därför för min del inte vara med om densamma.

Däremot är det min uppfattning, att den svenska regeringen i regel, då minoritetsfrågorna varit före nere i Genève, intagit, så långt den förmått, den ställning, som herr Lindhagen vill befordra genom sin motion. Det är alltså inte någon ny linje, utan i regel ha de svenska delegerade velat betrakta minoritetsfrågorna inom de olika länderna som en internationell rättsangelägenhet.

Jag ber alltså för min del att få hemställa om bifall till herr Holmgrens yrkande.

Herr Wagnsson: Herr talman! Den motivering som utskottet här använder sammanfaller ganska nära med den motivering, som anfördes 1922 av samma utskott, vilket då hade en helt annan sammansättning, gentemot ett yrkande av samma beskaffenhet från herr Lindhagens sida. Då kammaren, såvitt jag minns rätt, vid det tillfället anslöt sig till utskottets avslagsyrkande, förefaller det mig, som om nu ingenting inträffat, som borde påkalla en ändrad hållning från kammarens sida. Jag kan inte heller förstå, att det på något sätt skulle vara olämpligt, om riksdagen gjorde ett uttalande, att den ansåg det opåkallat av Sverige att blanda sig i stormakternas ställning till kolonialspörsmål och till de färgade folkens frigörelsesträvanden, i all synnerhet då, som bekant, dessa spörsmål äro av synnerligen ömtålig natur och ett uppträdande från vårt lands sida i denna fråga lätt nog skulle kunna misstydas från makternas sida.

Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande. •

Herr Lindhagen: Ett nytt exempel på formernas lockelser till att bekvämligen strypa innehållet. Därför att något slank igenom 1922, kanske utan att kammaren tänkte sig för, skola vi vara förhindrade att tänka oss för nu också. En bojkott således av sanningens makt.

Vidare säges det, att vi ha inte att lägga oss i dessa angelägenheter. De föranleda dock komplikationer, som ruinera även svenskarna på många sätt. Det är vår egen välfärd det också gäller.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Holmgren*, att utskottets hemställan skulle bifallas med uteslutande av motiveringen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

*Om
reglering av
undertryckta
folks självbe-
stämmningsrätt.
(Forts.)*

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Holmgrens* yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Holmgrens* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om världsproblemets språkfråga.

*Om världs-
problemets
språkfråga.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 281, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hemställa, att regeringen måtte i sin internationella politik verka för:

1) att världsproblemets språkfråga betraktades som en brådskande konstitutiv fredsangelägenhet; och

2) att det oundgängliga världsspråket vid sidan av modersmålen måste vara: neutralt, logiskt byggt och lättlärt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Johanson, Karl*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Lindhagen: Ja, herr talman, i denna fråga har utskottet också konsekvent underlåtit att yttra sig i sak. Det står såsom skäl, att den av motionären framförda frågan *upprepade gånger* varit föremål för omprövning inom riksdagen. Det är väl inte något skäl, varför frågan skall avslås helst som dessa omprövningar två gånger samlade majoritet för saken i första kammaren. Det går ju merendels till så, att frågor av betydelse komma tillbaka flera gånger innan de slå igenom.

Vidare yttras, att då första kammaren *så sent* som 1931 avslagit en liknande motion, skall denna inte föranleda något bedömande. Någon gång är

Om världs-
problemets
språkfråga.
(Forts.)

väl den första, då en sak börjar komma till sin rätt, och utskottet bör väl lagligen giva skäl för sin sakliga mening! I motionen har särskilt hemställts, att utskottet måtte ge skäl, varför, ehuru första kammaren två gånger förut med majoritet *bifallit* detta förslag, denna framgångslinje ej vidare skall följas.

Jag erinrade 1931, att denna angelägenhet är så viktig samt kommer att genomdrivas av folken någon gång och bli verklighet, och då är det ingen särskild heder för svenska statsmakten att ha satt sig emot den så länge till skada även för det egna folket. Men det finns en utväg, som jag då antydde och antyder fortfarande. Det är, att de små europeiska folkens menige, som betryckas av försummelserna i världsproblemets språkfråga, vända sig till de asiatiska regeringarna, när de hunnit bli lugna igen och begära deras hjälp att krossa stormakternas och den europeiska intellektualismens överhuvud taget genstörtighet även på detta område. Asien har sagt ifrån mer än en gång, att det europeiska språkförtrycket är en börda för Asiens folk.

Herr Wagnsson: Herr talman! Utskottet har nog inte förbisett, att herr Lindhagen infört ett nytt interpellationssystem i riksdagen, då han interpellerat utskottet i sin motion om anledningen till, att hans motion vid två föregående riksdagar blivit bifallen av kammaren. Då emellertid utskottets ledamöter inte vid den tidpunkten tillhörde kammaren, kan inte utskottet giva någon plausibel förklaring till förhållandet, men anser, att det lämpligaste hade varit, om motionären själv försökt övertyga utskottet om anledningarna härtill på ett sådant sätt, att utskottet funnit sig föranlåtet att biträda motionen.

Jag skall emellertid tillåta mig, herr talman, att erinra om frågans behandling vid fjolårets riksdag. Då hade herr Lindhagen i en likartad motion framställt ett yrkande, som gick i ungefär samma riktning som det, kammaren nu behandlar, och i en replik till mig under den debatt, som då följde, förklarade herr Lindhagen, att han ansåg läget här i riksdagen så tröstlöst i denna fråga, att han inte skulle återkomma till denna riksdag, utan att en hänvändelse skulle ske till Asiens folk och regeringar, och att en framstöt därifrån skulle komma. Jag tillåter mig spörja, hur denna framstöt har avlöpt och vilket svar, som eventuellt har kommit.

Herr Lindhagen: Motiveringen till motionen är ingående utvecklad, och utskottet har ej vågat säga direkt, att den är oriktig. Utskottet inskränker sig därför till att med åsidosättande av grundlagarna och sakens natur komma på omvägar till ett avslagsyrkande.

När jag först väckte frågan i riksdagen, tänkte jag: här kan givetvis räknas med socialdemokraternas bifall. »Proletärer i alla länder förenen eder», hur skall det ske, effektivt, om de inte kunna tala med varandra på effektivt sätt? Men jag blev desillusionerad. Det fanns även här på höjderna dyrkan av franskan, eller tyskan, eller engelskan eller ingenting alls. Om jag förra gången sade, att det inte lönade sig, var det väl därför, att jag var trött då, herr Wagnsson, men det är jag inte nu, och därför kommer jag tillbaka.

Parlamentarismens ministärbildningar bidraga, tror jag, särdeles mycket till att parlamenten komma bort från intressen för valpolitik på längre sikt. Det borde egentligen vara förbjudet för riksdagsmän att bli statsråd, utan dessa skulle utses bland andra medlemmar av partierna. Då skulle kanske nämnda missförhållande rättas något.

Dagsfrågorna upptaga oss för övrigt överväldigande, och då vi måste syssla med dem först, tränga de undan de längre bort liggande frågorna. Slutligen ligger i tidens väsende att gå mot diktatur just på grund därav, att parlamentarismen sålunda tröttnat att gå till grunden av tingen. Det är många sam-

verkande orsaker, det är inga människors fel, det är systemet och dess öde, varunder vi leva.

Vad angår Asien har där mångenstädes förklarats, att man inte vill finna sig längre i detta europeiska språkförtryck. I Japan t. ex. ha åtskilliga universitet övergått från att skriva sina rapporter på engelska, tyska och franska till att skriva dem på esperanto — det har vice generalsekreteraren för folkförbundet själv sagt mig. Han har på officiellt uppdrag ock avfattat en ingående enquete om den här saken. Det framhålles där som en viktig sak för hela världen att få ett neutralt, logiskt byggt och lättlärt språk och därtill förordas esperanto. Den engelska vetenskaps societeten tillsatte en språkkommitté för några år sedan. Den kom till samma resultat och förordade esperanto. Dessutom förklarade kommitténs medlemmar — något, som kan inträffa i England med den där vidsynen ibland, som kanske följer med det stora våldet över vida trakter av jorden — bland annat: varför skola vi till vår nytta vilja påtvinga andra folk att lära engelska, som de endast kunna lära sig ofullständigt på 20 gånger längre tid, än de kunna lära sig fullständigt esperanto? Nu har folkförbundets ovannämnda utredning reducerat de 20 åren till 10 år, men det är i alla fall vackert så.

Jag har talat med världsspråkfolk, och de räkna också med hänvändelser till regeringar, som vilja taga upp saken och icke till sådana, som ej vilja det. Om en sådan framstöt erbjuder sig i Asien, Afrika eller Europa, det gör det samma, mången är betänkt i varje fall att göra den.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion, I:101, om skärpta bestämmelser rörande motorförarens förhållande till bruket av starka drycker.

*Ang.
motorförarens
förhållande till
bruket av
starka drycker.*

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 101, hade herr *Bergman* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t med beaktande av i motionen anförda synpunkter täcktes låta utreda frågan om skärpta bestämmelser rörande motorförarens förhållande till bruket av starka drycker samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Bergman: Såsom denna sak för närvarande ligger till, herr talman, skall jag inte öppna någon svarare batalj i frågan. Denna fråga faller tydligen framåt och förhållandevis snabbt framåt. Ännu för två år sedan, då den sista gången förelåg i riksdagen, blev ju ett yrkande i samma riktning avslaget med en redan då visserligen rätt välvillig motivering, men sedan dess har det inträffat, att riksdagens nykterhetsgrupp i sin helhet — i motsats mot förra gången — har anslutit sig till detta yrkande. Det är alltså intet personligt hugskott av mig utan ett förslag från riksdagens ganska talrika nykterhetsgrupp, som representerar olika partier i riksdagen.

Det har vidare visats ett mycket stort intresse för den skärpning, som vi föreslå, från håll utanför riksdagen. Jag erinrar om, att den 12 januari detta år borgmästaren i Stockholm, herr Fant, höll ett uppmärksammat föredrag, som fick en mycket vidsträckt spridning genom radio, vari han positivt uttalade sig för en dylik skärpning. Detta föredrag utmynnade dels i krav på obli-

Ang.
motorförarens
förhållande till
bruket av
starka drycker.
(Forts.)

gatorisk indragning av körkort för alltid i de fall, där förare framfört bil i berusat tillstånd, dels i strängt straffansvar för dem, som under färden eller viss tid före densamma förtärt alkohol. Detta sista är just vad som föreslås här i motionen. Det är en bestämmelse, som gäller i Norge och i viss mån även i Danmark och som i bägge dessa grannländer fungerat mer tillfredsställande, efter vad det synes, än de bestämmelser vi ha här i Sverige.

Nu hemställer ju visserligen utskottet om avslag på motionen, men utskottet säger i sin motivering, att det fullständigt gillar motionärernas mening och motiveringen för avslag är, att den bestämmelse, som antogs för ett par år sedan, har ägt gällande kraft så kort tid, att tillräcklig erfarenhet ännu ej anses vunnen rörande dess verkningar, och man finner det för tidigt att fatta beslut om ändring. Man kan ju förstå en sådan hållning och jag skall inte göra någon envisare invändning däremot. Jag vill dock erinra om, att det här inte är någon vanlig fråga av likgiltig beskaffenhet, utan det är en fråga, som gäller många spillda människoliv per år.

Jag ber att få erinra om att i föredraget av borgmästare Fant meddelades, att under år 1931, alltså sedan den nya bestämmelse, som antogs för ett par år sedan i riksdagen, trätt i kraft, många dödsolyckor hade inträffat i Stockholm, som måste skrivas på rusiga bilförares konto, och en massa andra bilolyckor och förseelser, vid vilka spriten spelat en roll, hade likaledes förekommit i Stockholm till ett antal av närmare 400. Det erinrades också av herr Fant, att under 5-årsperioden 1924—1928, för vilken fullständig statistik föreligger, hade 70 % av de till ett antal av omkring 5,800 uppgående körkortsindragningarna i riket helt eller delvis föranletts av vederbörandes mindre tillfredsställande förhållande i fråga om starka drycker. Detta är siffror, som tala, mina herrar.

När man säger, att man inte skall göra någonting för närvarande utan avvakta verkningarna av vad som beslöts förra gången, bör man kanske erinra om vad som då beslöts. Den bestämmelse, som förut gällde, att vederbörande skulle vara »synbart berörd» av starka drycker för att kunna ställas till ansvar, skärptes, det bör tacksamt erkännas, och fick den formuleringen, att vederbörande icke fick vara »så påverkad av starka drycker, att han kunde antagas icke äga nödigt herravälde över sina handlingar». Det anmärktes redan då av mig och andra under debatterna, att det knappast är så stor skillnad mellan dessa båda bestämmelser. Det är visserligen *någon* skillnad. Det beror emellertid mycket på, hur domaren tolkar bestämmelsen. Den ger honom en ganska stor marginal. Det händer nog, att man tillämpar bestämmelsen på samma sätt som förut, d. v. s. att man för en fällande dom fordrar att vittnena skola ha sett på förarens uppträdande att han varit rörd av starka drycker, men det kan också tillämpas så, att man låter taga blodprov. Med avseende på detta gäller ju dock den regeln ännu i vår lagstiftning, att ingen är skyldig att underkasta sig sådant prov. Man kan således undgå en dylik undersökning. Det blir ofta ett rätt subjektivt bedömande när det gäller, huruvida föraren skall »kunna antagas» ej ha »ägt tillräckligt herravälde över sina handlingar». Men huruvida alkohol faktiskt har förtärts före färden eller under färden, det är lättare att objektivt konstatera.

Vad riksdagens nykterhetsgrupp här önskar, är först och främst lättare att genomföra och för det andra är det säkerligen effektivare. Nu säger man, att det är omöjligt att tillämpa i verkligheten, därför att man inte kan begära, att var och en, som varit med vid en middag t. ex. och sedan sätter sig vid ratten, skall undersökas. Det är inte meningen att tillämpa bestämmelser på ett sådant opraktikabelt sätt, utan meningen är, att om det inträffar en olycka och en undersökning av händelsen visar, att vederbörande har förtärt starka drycker på sådan tid, att han har kunnat vara påverkad av dem, skall straffet

skärpas. Genom att människor få veta detta, uppfostras de till att iakttaga alkoholfri levnadsordning, åtminstone under så lång tid före en motorfärd, att alkoholverkan icke vore möjlig. Detta är naturligtvis meningen.

Som sagt, då utskottet nu har ställt sig så välvilligt till motionen och helt och hållet instämmer i motionärernas önskan och endast gjort gällande, att man skulle avvakta litet större erfarenhet, kunde det väl tyckas, att vi borde vara nöjda. Men det förhåller sig ungefär på samma sätt, som om man t. ex. hade en bro över ett vatten och där saknades räck. Folk ramlar i emellanåt och det föreslås, att det skall sättas upp ett räck. Men så går man en litet moderatare väg först och sätter upp, låt oss säga en varningstavla. Sedan inträffar det i alla fall, att praktiskt sett lika många gå och ramla i, och så yrkar man efter ett par år: sätt nu för allt i världen upp räcket, det syns ju, att det behövs. Man svarar då: låt oss vänta ytterligare några år och se, hur den här varningstavlan verkar i fortsättningen. Under tiden blir det allt flera, som ramla i och dö. Detta är, mina herrar, vad som inträffar här. Olyckorna ha inte minskats, utan det inträffar fortfarande olyckshändelser alldeles som förut. Detta bevisar väl, att reformen är verkligen behövlig. Den är länge tillämpad i andra länder. Varför inte försöka även här?

Som saken nu ligger till, då utskottet i denna kammare liksom ock motsvarande utskott i andra kammaren har ställt sig på den ståndpunkten, att man bör avvakta vidare erfarenhet, kan jag ju inte ha någon förhoppning att nu i dag få framgång, om jag yrkar bifall. Jag skall emellertid, med hänsyn till frågans allvar, göra det. Det kan visserligen sannolikt ej bli något beslut i positiv riktning vid denna riksdag. Saken faller emellertid framåt.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Granström: Herr talman! Jag ber att få försäkra de ärade motionärerna i denna fråga, att det finns ingen principiell motsättning mellan deras och utskottets uppfattning med hänsyn till nödvändigheten, att motorförare ålägga sig så sträng avhållsamhet från berusande drycker som möjligt. Vi kunna i det fallet till alla delar instämma i, att alkoholbruket för motorförare utgör ett mycket allvarligt riskmoment, som bör så mycket som möjligt elimineras. Men vi ha inte ändå vågat att nu gå in för ett bifall till motionärernas framställning och detta av tvenne orsaker.

För det första är det ju så kort tid, sedan den bestämmelse tillkom, som nu tillämpas, att man inte har fått tillfälle att pröva dess effektivitet tillräckligt, och det erkänna också motionärerna själva. De begära nämligen, att Kungl. Maj:t skall utreda, huruvida den är tillräckligt prövad, och om det skulle visa sig, att effektiviteten inte är tillräcklig, föreslå andra och strängare åtgärder.

För det andra ifrågasätter utskottet, huruvida det inte är bättre att tills vidare gå en något annan väg, som kanske för fram till samma mål. Allmänhetens uppfattning i dessa nykterhetsspörsmål är nämligen, och det är lyckligt, ganska enig om att varje motorförare bör på grund av självbesinning och ansvarskänsla ålägga sig mycket stark avhållsamhet, när det gäller alkoholbruk. Vetenskapen har kommit med en hel mängd rön i detta fall, som bestyrka samma sak, och den har därjämte lämnat möjlighet att något mera objektivt bedöma, när en motorförare är påverkad av alkohol. Motorförarna själva — det är kanske det mest glädjande — ha, såvitt jag förstår, också rätt så villigt böjt sig för detta allmänna krav. Vi ha därför tänkt oss, att det skulle vara bättre att bygga på denna allmänna inställning för ökad nykterhet, när det gäller framförandet av motorfordon, och att därför för närvarande ingen skärpning av lagen är behövlig eller tillräcklig.

Vi måste också för vår del säga, att den formulering, som här av motionärerna föreslås, icke förefaller vara mera effektiv än den, som riksdagen 1930

Ang.
motorförares
förhållande till
bruket av
starka drycker.
(Forts.)

Ang.
motorförarens
förhållande till
bruket av
starka drycker.
(Forts.)

anslöt sig till och som framkom på grund av en motion, som framfördes av riksdagens båda nykterhetsgrupper. Nu gällande bestämmelsen är sålunda framkommen på grund av yrkande från riksdagens bägge nykterhetsgrupper. Herr Bergman m. fl. föreslog vid detta tillfälle en bestämmelse, som jag för min del finner mera effektiv, mera verkande och med vilken det kanske också varit lättare att påvisa, om överträdelse skett, den bestämmelsen nämligen, att man viss tid före motorfordons framförande inte får förtära alkohol, nämligen 6 timmar före färden. Det yrkandet kom emellertid inte under votering, men däremot voterades det i första kammaren emellan nykterhetsgruppernas förslag och ett reservationsvis framfört förslag, som var något mildare och som närmast anslöt sig till Kungl. Maj:ts i propositionen framförda förslag. Det bifölls här i första kammaren med 63 röster mot 59, om jag minns rätt, och det torde sålunda kanske vara det längsta, som man för närvarande kan nå fram till, och jag tror, att nykterhetsintresset på det hela kan vara ganska tillfredsställt härmed.

Utskottet förutsätter också, att denna sak skall nu vid den praktiska tillämpningen så till vida beaktas, att man i domslut förfar strängt men rättvist och att härigenom ett så pass tjockt streck strykes under allmänhetens uppfattning, att motorförarna därigenom också böja sig för denna uppfattning och så mycket som möjligt i sitt enskilda förhållande uppfylla kravet på en ökad avhållsamhet från alkoholhaltiga drycker.

Jag skall inte närmare ingå på frågan om blodproven. Den föredragshållare, som motionären åberopade, vitsordade själv, att det inte är några, som ställt sig ovilliga till att underkasta sig detta blodprov, och under sådana förhållanden kan man ju kanske inte finna någon särskild lagstiftning i det fallet nödvändig.

För min egen personliga del har jag också den invändningen att göra mot en annan av de punkter, som innehölls i borgmästare Fants föredrag, och som citeras av motionärerna, att jag finner det ganska hårt, att körkortet skulle för all framtid berövas den, som på grund av förseelse mot nykterhetsbestämmelserna blir domfäll. Man får väl även härvid böja sig för den gamla sanningen, att en rättfärdig kan falla sju resor och åter stå upp, och att det således även för dessa motorförare bör finnas en viss möjlighet till återupprättelse.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Herr talman! Jag förstår inte riktigt den ärade utskottsordförandens resonemang i vissa delar beträffande detta. Han sade t. ex. i sista delen av sitt anförande, att han finner det ena yrkandet, som vi ha framställt, för strängt, nämligen om indragande av körkort för all framtid i visst fall. Vi ha i detta fall blott citerat borgmästare Fants föredrag, och det är den *andra* punkten i hans förslag, som vi närmast ha anslutit oss till. Vi ha för övrigt inte ens i detta avseende framställt något direkt förslag till ny lagtext. Vi ha endast sagt, att »man skulle måhända kunna tänka sig följande ändring», och så har en formulering ifrågasatts. Men den ingår ju endast som ett ifrågasättande, till yttermera visso inlett med ett »mähända». I vårt yrkande ingår ingen lagformulering. Vi yrka ju en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning i frågan.

Vidare sade den ärade utskottsordföranden, om jag ej missuppfattade honom, att han fann den framställning, som jag hade gjort för ett par år sedan, mera tillfredsställande än den, som utskottet då anslöt sig till och som riksdagen biföll. Men samtidigt säger han, att han inte kan finna, att den bestämmelse, som nu föreslås, skulle vara mera effektiv än den nu gällande. Dessa påståenden strida mot varandra, ty vad som nu ifrågasättes är i allt väsentligt detsamma, som föreslogs av mig m. fl. för ett par år sedan. Det före-

faller därför, som om det skulle föreligga något förbiseende av den ärade tälaren i det avseendet.

Emellertid är det ingen idé att vidare tvista om dessa formaliteter. Vi äro ju båda ense om önskvärdheten av att komma till det resultat, som här åsyftas, och det är närmast angående tidpunkten, som utskottet synes vara oense med motionärerna. Jag har därför ingen anledning att ytterligare polemiserä i denna sak. Jag har endast velat beriktiga de uppgifter i detta sammanhang, som jag inte ansåg fullt korrekt refererade.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang.
motorföräres
förhållande till
bruket av
starka drycker.
(Forts.)*

Föredrogs änyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, *Om skyldighet att föra ljus ä vissa fordon m. m.* i anledning av väckt motion, I: 209, om skyldighet för alla med dragare förspända fordon, som framföras å väg under mörker, att föra ljus eller reflektor.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 209, hade herr *Nylander* hemställt, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i vägtrafikstadgan 5 §, att skyldighet komme att föreligga för alla med dragare förspända fordon, som framfördes å väg under mörker, att föra ljus eller reflektor, vilka kasta de vitt sken framåt och rött sken bakåt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Nylander*: Herr talman! Det utlåtande, som utskottet här har avlämnat, innehåller en alldeles riktig historik över hur detta ärende tidigare har blivit behandlat, när för två år sedan, motorfordonsförordningen i sin helhet var under omarbetning, och jag har ingenting att anmärka mot den översikt, som är lämnad av utskottet. Det kunde kanske också vara onödigt att tala om allt detta, ty vad som gjort, att jag kommit igen, är naturligtvis ej den omständighet, att saken så nyligen varit behandlad, utan det är tvärtom en känsla av att ett beklagligt förbiseende gjordes av riksdagen vid behandlingen av denna fråga om ljus eller lykta eller reflektor å med dragare förspända fordon under mörker. Det är ju dock så, att det här gäller en fråga, som har inverkan på trafiksäkerheten på våra landsvägar i alldeles särskilt stor utsträckning. Den synpunkten har emellertid utskottet alldeles gått förbi och bara byggt på det rent formella, att riksdagen för två år sedan har fattat beslut i ärendet, och jag för min del får vara nöjd med detta uttalande från utskottet. Jag vågar ej ha så stora pretentioner som exempelvis herr Lindhagen, som begär, att alla hans motioner skola i varje detalj bli sakligt behandlade och realprövade av utskott, men då nu utskottet inte självt har gått in på någon sådan realprövning i detta fall, så må det tillätas mig, herr talman, att jag i stället gör det vid detta tillfälle.

Jag vill då först och främst erinra om att den motion, som jag här framlagt, överensstämmer i allt väsentligt med vad 1927 års motorfordonssakkunnige efter utredning i ärendet föreslagit, vilket förslag sedan upptogs av departementschefen och framlades vid 1930 års riksdag. Där påpekades, att dylika bestämmelser om lykta eller reflektor på fordon nattetid funnos i andra länder,

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.*

(Förta.)

särskilt Danmark, vars bestämmelser voro i samband därmed i detalj återgivna. Behandlingen vid riksdagen blev en, som jag antytt, beklaglig kompromiss. Det förelåg ett flertal motioner, och den slutgiltiga lydelsen av denna paragraf i vägtrafikstadgan blev ju den, att en bestämmelse om att fordon i mörker skola föra ljus eller reflektor skulle kunna utfärdas av länsstyrelsen för sådana vägar, som vore särskilt livligt trafikerade, men en sådan bestämmelse skulle under inga omständigheter kunna gälla ofjädrade arbetsåkdon.

Man vill då först fråga sig: varför skulle just ofjädrade arbetsåkdon vara undantagna? Det är nog en allmänt känd sak, att det är just dessa, som äro de farligaste för trafiksäkerheten. Dessa grova åkdon med ofta tunga lass, som framföras på vägen, ha ju mycket svårt att köra undan, om körsvennen finner, att det är lämpligast att köra mitt på vägen, där hästarna gå av egen gammal vana. Om de sedan skola köra ut på sidan, så tar det mycket långre tid för ett sådant arbetsåkdon att köra ut än vad det tar exempelvis för, låt oss säga, en lättskjuts. Den kan ju mycket fortare och utan något besvär köra ut på den rätta sidan. Det är tydligt, att detta är en ren inkonsekvens i formuleringen, och denna framträder ännu tydligare, om man går till nästa paragraf i vägtrafikstadgan. Det nästan förefaller mig, som om dessa bestämmelser passerat förbi utan att bli uppmärksammade. Ty där står, att ej endast motorfordon utan även annat fordon, som lämnas å väg, skall vara belyst. Sålunda, i samma ögonblick som ett arbetsåkdon möjligen skulle lämnas på vägen, faller det under nästa paragraf i vägtrafikstadgan och skall alltså vara försett med ljus, om ej, som det står, tillfredsställande belysning å vägen är anordnad. Man skulle sålunda kunna få den uppfattningen, att det ej vore så farligt med de i rörelse varande fordonen, utan att de stillastående fordonen skulle vara farligare, fastän man ju i alla fall får tänka sig, att man ej stannar med ett fordon mitt på vägen utan då kör det åt sidan. Lika fullt skall det enligt nu gällande bestämmelse vara försett med lykta. Detta måste vara en ganska påtaglig inkonsekvens.

Det har vidare talats om, att det ju här finnes en möjlighet för länsstyrelsen att för livligt trafikerade vägar göra föreläggande och utfärda bestämmelse om att det skall vara ljus eller reflektor å med dragare förspänt fordon. Och det har också sagts, att länsstyrelserna ha inte begagnat sig av denna möjlighet, och således har ej heller funnits något behov av andra och skärpta bestämmelser. Jag får säga, att vi få väl ändå vara tacksamma för att länsstyrelserna ej begagnat sig av en sådan befogenhet. Om jag så vore länsstyrelse i allt Sveriges land, så skulle jag säkerligen akta mig för en sådan åtgärd, ty man kan lätt föreställa sig vilka svårigheter det skulle medföra, om en sådan här bestämmelse skulle gälla endast för vissa vägsträckor, sträckan mellan vissa vägshål — då särskilt infartsvägarna, kan jag tänka mig, till vissa större samhällen och dylikt. Man tänke sig en bilförare, som kommer på denna sträcka, där en sådan bestämmelse gäller. Där ser han, att fordonen, som komma, ha lykta, ljus eller reflektor. Sedan kanske han passerar nästa vägshål, och då gäller ej längre denna bestämmelse. Han sitter och invagar sig i den tron: här kommer jag att på långt håll se varje fordon, som nalkas. Jag får säga, att man får vara mycket försiktig, när man bedömer frågan efter den standpunkt, som länsstyrelserna ha intagit. Jag tror, att det vore mycket oklokt att använda den där särbestämmelsen, som de ha möjlighet att göra.

Vad emellertid beträffar den allmänna uppfattningen i landet om den här frågan, så är den ju ganska svår att få fram. Jag har emellertid i samråd med andra för den här saken intresserade utsatt en rundskrivelse till en hel del tjänstemän, som man vet företaga mycket resor på landsvägarna. Det har varit till provinsialläkare, veterinärer och även till lantmätare. De ha fått ett meddelande om att denna motion blivit väckt, och vi ha bett dem om ett utta-

lande om deras ställning till frågan. Och det är märkvärdigt att se, man kan säga vilken överväldigande opinion, som framkommit. Det har hittills redan inkommit flera hundra svar, som alla gå i den riktningen, att man på det livligaste önskar, att det skall bli en bestämmelse om ljus eller reflektor på hästfordon nattetid, och man får säga, att detta är inte en uppagerad opinion, utan det är ju tjänstemän i ansvarsfylld ställning, som ha haft att svara på detta. Man kan ju också peka på den omständigheten, att så många av dessa ha velat giva sig tid och besvär att fatta pennan för att skriva om detta. Redan det visar ju, vilken stor betydelse som t. ex. från provinsialläkarhåll tillmättes denna sak. Jag vill också nämna, att en hel del av dessa svar blivit ställda till vederbörande utskotts förfogande, så att detta har ej kunnat sväva i okunighet om denna ganska kraftiga opinion. Det skulle ej falla mig in att nu lämna något referat av alla dessa inkomna skrivelser, men jag kan nämna, att många av de provinsialläkare, veterinärer och lantmätare, som uttalat sig, hava givit detaljerade och livliga skildringar om upplevelser på landsvägarna, om olyckor och olyckstillbud, som uppkommit därigenom, att fordon, som upphunnits, icke varit försedda med någon slags belysning eller reflektor.

Man frågar sig gärna vad anledningen kan vara till att riksdagen både tidigare och senast 1930 intog en avvisande hållning. Det kan ju ej gärna hava varit kostnadssynpunkten, ty utgiften för en sådan här reflektor på ett fordon är ju högst obetydlig, utan jag skulle närmast tro, att det är känslan av att det skulle medföra ett allmänt besvär för landsbygdens folk att behöva skaffa sådana här reflektorer och flytta dem från det ena fordonet till det andra eller från den ena dragaren till den andra. Ja, jag tycker, att man också måste bedöma, om det inte kan vara värt ett visst besvär att öka trafiksäkerheten. När det i övriga fall har gällt trafiksäkerheten på landsvägarna har, synes mig, riksdagen inte varit så rädd för att påbjuda åtgärder, som medfört både besvär och kostnader. Så t. ex. föreskrevs 1930, att både motorbilar och motorcyklar skulle vara försedda med backspegel. Ja, vad bilarna beträffar, så kanske ungefär hälften eller någonting i den vägen av fordonsbeståndet redan förut hade backspegel, men vad beträffar motorcyklar, så är det säkert, att backspegel ej fanns på annat än enstaka exemplar av de 56 000 motorcyklar, som vid ingången av 1931 funnos här i Sverige, och det kan som ett kuriosum erinras om, att bestämmelsen om att dessa motorcyklar skulle ha backspegel tillkommit genom en lapsus vid utskrivandet av lagtexten. Det påpekades här i kammaren, men det var omöjligt att i den stora samling av detaljfrågor, som då förelåg beträffande motorfordonsförordningen, kunna åstadkomma någon rättelse. Nu kan man räkna med, att en sådan där backspegel med påmontering går på åtminstone 5 kronor. Sålunda är det en utgift på mellan 200 000 och 250 000 kronor, som riksdagen i en hastig vändning kastat på dessa motorcyklister, och jag skulle vilja säga, att om de kanske inte skrattat åt det, ty nu torde inte folk skratta åt att få en extra utgift sig pålagd, så har det åtminstone väckt åtlöje, ty någon som helst nytta för trafiksäkerheten ha ej dessa backspeglar på motorcyklar kunnat göra. Men så pass lättvindigt gick det till vid det tillfället att lämna föreskrifter för den kategorien av vägtrafikanterna, nämligen motorfordonsförarna. När det gäller den andra kategorien, dem, som framföra med dragare förspända fordon, får man den uppfattningen, att riksdagens intresse för trafiksäkerheten vore slut. Dock är det väl så, att om det blir en sammanstötning mellan ett motorfordon och ett hästdraget fordon, så blir det i allmänhet hästen och även körsvennen, som komma till den största skadan, medan däremot motorföraren i flertalet fall sitter mera skyddad.

Det har sagts, att om bara alla bilförare iakttog alla föreskrifter, som motorfordonsförordningen innehåller, så skulle ingen olycka behöva inträffa, och

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

vad som nu skulle särskilt ha föranlett den här motionen, skulle vara ett intresse att gynna sådana, som vilja rusa fram på landsvägen nattetid med de mest uppdrivna hastigheter, 70—80—90 kilometers hastighet. Jag får ärligt erkänna, att jag för ej deras talan. De må föra sin egen talan, och den bör helst föras inför domstol. Jag talar här för det fullt lojala intresse, som varje ansvarskännande motorförare måste ha inför den situation, som föreligger. Jag har ju såsom bilbesiktningsman under årens lopp haft intim kontakt med motorförare av alla olika kategorier. Jag har särskilt utrett en hel del fall, där olyckor förekommit, och har av eget intresse försökt följa med alla de tidningsnotiser och meddelanden, som förekommit om sådana, och det är på grund av detta intresse för trafiksäkerheten, som jag har framlagt denna motion. Jag har i den motionen yrkat, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i vägtrafikstadgan 5 §, att skyldighet kommer att föreligga för alla med dragare förspända fordon, som framföras å väg under mörker, att föra ljus eller reflektor, vilka kasta vitt sken framåt och rött sken bakåt», och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta yrkande.

Häri instämde herr Örne.

Herr Granström: Herr talman! Det är riktigt, som den ärade motionären anmärkte, att utskottet inte har ingått i någon realbehandling av denna motion, och det har utskottet ej gjort därför, att saken så nyligen blivit grundligt prövad av riksdagen, att vi antogo, att de skäl, som då framfördes för eller emot, nog fortfarande äro i ganska friskt minne och att riksdagen inte kunde förväntas gå ifrån sin 1930 uttalade ståndpunkt. Det beslut, som då fattades i riksdagen, kom enligt min tanke inte till på grund av något beklagligt förbiseende från riksdagens sida, och ej heller kan man säga, att det beslut, som då fattades, var en beklaglig kompromiss. Det var helt enkelt betingat av den ståndpunkt, som man efter ett ganska ingående prövande av saken kom fram till och varom man kunde ena sig i riksdagen, och så är ju i de allra flesta fall förhållandet, när det gäller tvistiga saker. Jag ber att få erinra om, att, såsom också här framhållits, Kungl. Maj:ts proposition innehöll ungefär — ja, kan man säga, nästan ordagrant detsamma som motionen, men uti andra lagutskottet, där man nu i första hand prövade denna sak, höjdes, såvitt jag kan erinra mig, inte en enda röst för Kungl. Maj:ts förslag, utan man ansåg, att en generell bestämmelse för hela landet ej var av behovet påkallad, utan att det vore nog med, att det lades i länsstyrelsernas hand att, där trafikförhållandena gjorde det nödvändigt, utfärda bestämmelser i den riktning, som Kungl. Maj:t hade föreslagit. Det är klart, att länsstyrelserna inte av sig själva utfärda en sådan bestämmelse, men där det finnes ett verkligt behov och det ifrån allmänhetens sida framföres skäl för någonting sådant, så är jag övertygad om, att länsstyrelsen också går in för detta. I den dossier, som nu herr Nylander överlämnade till utskottet, fanns också en inlaga, som var undertecknad av förutom provinsialläkare och landsfiskaler ett stort antal andra personer. Jag menar, att i ett sådant fall hade det varit lämpligare, att dessa personer vänt sig till länsstyrelsen i Västerbottens län och anhållit att länsstyrelsen där ville utfärda en sådan bestämmelse, som motorfordonsstadgan medger.

Eftersom nu emellertid motionären har gått in i en realprövning av frågan, så får jag väl också säga några ord i den saken. Det är givet, att denna fråga kan ses från mycket olika synpunkter efter vars och ens olika inställning till densamma. Att automobilisterna önska sig så stora fördelar som möjligt på landsvägarna är alldeles klart och tydligt, och att det för dem vore en fördel,

om varje åkdon vore belyst, är också ganska klart. Jag vill här stryka under vad också motionären nyss erkände, nämligen att om man färdas utefter vägarna i enlighet med de bestämmelser, som motorfordonsstadgan innehåller, så riskeras ej sammanstötningar. I de fall, då det verkligen kan vara nödvändigt att åkdonet framföres med större hastighet, t. ex. om en läkare är ute på sjukbesök, så tror jag, att man då får taga risken och att det kanske ej är lämpligt att bara för dessa personers skull göra ett lagstadgande, som skulle beröra en mycket, mycket stor allmänhet. Och med en skicklig chaufför och en god automobil så tror jag inte heller, att risken är så stor, som motionären vill göra den. Men eftersom han nu — som vi veta, är han en mycket stridbar man, som med både talang och energi förfäktar sin ståndpunkt — pekat på den enligt hans mening överväldigande opinionsyttring, som kommit till stånd från ett antal läkare ute i bygderna, så vill jag säga, att om han skulle sätta igång en liknande opinionsyttring från andra hållet, så skulle tillslutningen säkert bli mycket, mycket större, så att man finge räkna namnen icke i hundratal utan i många, många tusental. Här äro ju i viss mån alla de, som färdas med häst efter vägarna, berörda av detta förhållande. Varför nu särskilt de ofjädrade arbetsåkdonen äro undantagna, vill jag inte så mycket inlåta mig på att förklara, men det sammanhänger sannolikt med den omständigheten, att de i regel användas för hemmakörning, och att det kan inträffa, att en jordbrukare, som på en kortare färd till eller från arbetsplatsen kommit in på den allmänna vägen, då skulle vara underkastad den bestämmelse, som länsstyrelsen har möjlighet att utfärda. Nu har emellertid — som också i de skrivelser framhölls, vilka nyss återopades — en hel del av dessa hästägare fullkomligt frivilligt gått in för att skaffa något slags reflektorsanordning på sina åkdon eller på hästarnas seltyg, och då jag har den uppfattningen, att man ej bör lagstifta i oträngt mål, så tycker jag, att det vore lämpligare att låta utvecklingen gå i den riktningen, att man finge på frivillighetens väg anskaffa dessa anordningar, som också naturligtvis medföra en betydande trygghet för en själv.

Jag vill till sist, med erinran om hur denna fråga låg till 1930, säga, att såvitt vi kunde förstå i utskottet, så finnes det ej stora möjligheter att få riksdagen att intaga en annan ståndpunkt. Jag erinrar om, att denna motorfordonsstadga är en sådan sak, varom Kungl. Maj:t ensam förordnar. Och jag vill också erinra om, att den, som i andra kammaren yrkade på, att alla arbetsåkdon, som funnos, skulle undantagas från bestämmelsen, är den nuvarande kommunikationsministern. Jag kan ju ej yttra mig om hur han kommer att såsom medlem av regeringen ställa sig till denna fråga, men det finnes åtminstone stora skäl för att antaga, att han nu ej skulle vara hågad för en utvidgning av dessa bestämmelser i en riktning, som han förut i andra kammaren har gått emot.

Jag vill slutligen säga, att om det nu skulle inträffa, att första kammaren, mot förmodan skulle fatta ett annat beslut än år 1930 och sålunda här kanske inleda en viss strid om makten — eller om vems vilja som skulle starkast göra sig gällande — och andra kammaren, som jag tror, ej kommer att ändra ståndpunkt, så menar jag, att detta är en rätt obetydlig sak att tjäna till plattform för en sådan principstrid. På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mellén: Herr talman! Denna fråga är icke så enkel och bör enligt mitt förmenande ej heller behandlas på det lättvindiga sätt, som den avfärdats i det tillfälliga utskottet. Det går ingen vecka, ingen dag, utan att bilismen kräver sitt offer i ena eller andra formen. Antingen tar den något liv eller också åstadkommer den skadegörelse på människor eller egendom. När så är,

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)

bör intet förslag till säkerhetsåtgärd bagatelliseras eller lämnas oförsökt. Den skyddsanordning, motionären föreslagit, är synnerligen effektiv och synnerligen billig. Den kommer icke att för trafikanterna medföra ens en nämnvärd kostnad. Som motionären förut sagt, var den bestämmelse, han nu förordar, intagen i automobilsakkunnigas förslag, och när Kungl. Maj:t framlade sin proposition till 1930 års riksdag, så innehöll den också precis samma bestämmelse. År 1930 tillhörde jag andra lagutskottet, och jag satt understundom i det utskottet, när denna fråga behandlades. Jag kan intyga, att det höjdes röster, åtminstone höjdes min röst i utskottet för Kungl. Maj:ts förslag, för de sakkunnigas förslag. Det rönt emellertid starkt motstånd — jag förmodar, att det inte är någon indiskretion, om jag nu talar om detta — särskilt hos lantbrukarna. Dessa sade, att det skulle bli för besvärligt och för kostbart. De anförde alltså alldeles samma synpunkter, som motionären misstänkte legat till grund nu för avslag, nämligen besvärligheten med att fästa reflexanordningar på selen och på arbetsfordonen. Detta var de skäl, som gjorde, att lantbrukarna absolut satte sig emot förslaget. Det är också en förklaring till den omständigheten, att ett ofjädrat arbetsåkdon för närvarande alltid är fritaget från skyldigheten att föra belysningsanordningar. Lantbrukarna sade, att en gödselhäck eller en vagnkorg, som man har i sitt dagliga arbete hemma på gården, kan man inte fästa en sådan anordning på. Jag sade då som nu, att med god vilja går det bra, och jag sade för övrigt, att de köra inte med gödselhäck eller arbetsåkdon ute på landsvägen efter mörkrets inbrott annat än i enstaka fall.

Nu har ju motionären uppvisat, att erfarenheten ådagalagt, att frånvaron av denna enkla belysningsanordning har förorsakat många skador, många olyckor. Då frågar jag: Är då det formella skäl, som det tillfälliga utskottet åberopat, att tillräcklig tid inte har förflutit sedan riksdagen stiftade lag på området, tillräcklig anledning för att vi allt fortfarande skola underlåta att införa en sådan nyttig förordning? Jag frågar utskottets ordförande: Hur många år anser herr Granström, att man skall vänta, innan man kan få in denna nyttiga föreskrift i lagen? Var och en har nog sett i pressen just i dagarna en massa artiklar med uttalanden både av läkare, veterinärer, yrkeschaufförer och andra, som uttrycka sin stora sympati för motionen i fråga och omtala, att frånvaron av belysning har åstadkommit stora olyckor. Jag förmenar, att tillräcklig erfarenhet vunnits på området i fråga, och denna erfarenhet visar, att den föreskrift, som sakkunniga och Kungl. Maj:t föreslog år 1930, var befogad.

Jag ansluter mig till motionärens yrkande om bifall till hans motion.

Herr Löfvander: Herr talman! Motionären efterlyste skälen till att ofjädrade arbetsåkdon hittills varit befriade från att föra belysning. Jag kan ju förklara det på det sättet, att man har ansett, att svårigheterna att föra belysning på dessa ofjädrade arbetsåkdon äro synnerligen stora, och riksdagen har ju hittills haft större förståelse för den saken än vad bilisterna haft. Jag talar nu som praktisk jordbrukare. Jag vet, att en reform här skulle bli både kostbar och besvärlig. Nu menar herr Mellén, att man inte skall draga sig för besvärligheter. Det gör jag inte heller i vanliga fall, men när det gäller besvärligheter, som man kan befara komma att åtföljas av åtal, spjånar man mot så länge man kan. Och att en massa åtal skulle komma att bli följden av en sådan lagstiftning, som här föreslagits, tror jag inte ens herr Mellén är omedveten om.

Nu har den ärade motionären fört fram läkare och veterinärer och till och med lantmätare såsom speciellt sakkunniga. Ja, man kan säkerligen föra fram ännu fler kategorier av bilförare. De komma naturligtvis att instämma, men

jag tror, som den ärade utskottsordföranden nämnde, att man från jordbrukarhåll skulle kunna samla tusentals namnunderskrifter under en skrivelse, där man framhölle de svårigheter, som skulle följa av en reform som den här föreslagna.

Om skyldighet att föra ljus å vissa fordon m. m.

(Forts.)

Jag har sedan ett par år tillbaka själv kört bil. Tidigare tänkte jag, att det möjligtvis var behöfligt med belysning på hästfordon, men sedan jag själv börjat köra bil, har jag kommit till den uppfattningen, att det inte är nödvändigt, om man färdas fram med normal fart. Och när nu motionären hotar med att det skall inträffa olyckor, så undrar jag, om man kan vara säker på att de inte skulle inträffa, även om man finge denna belysning på arbetsåkdonen. Jag hyser den tron, att riksdagen i fortsättningen skall ha förståelse för lantmännens svårigheter, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nylander: Herr talman! Det har påpekats, för mig under hand, att det yrkande, som återfinnes i motionen, inte omfattar en direkt utskrivna lagtext. Det har naturligtvis aldrig heller från min sida varit meningen. Jag har inte kunnat vara så anspråksfull, att jag trott, att jag skulle kunna formulera en lagtext, som utan vidare kunde godtagas. Jag vill därför beriktiga mitt föregående yrkande och hänvisa till att i Kungl. Maj:ts proposition nr 121 till 1930 års riksdag finnes en fullt utarbetad lagtext, som täcker mitt yrkande. Den lyder så: »Framföres å väg under mörker med dragare förspänt fordon, skall å fordonet eller dragaren föras antingen tänd lykta så anbragt, att ljuset är synligt på avstånd såväl framifrån som bakifrån, eller ock reflexanordningar, som vid belysning återkasta sken såväl framåt som bakåt. Lykta och reflexanordningar skola visa vitt ljus framåt och rött ljus bakåt.»

Detta är således den verkliga innebörden i mitt yrkande, ehuru det i motionens kläm blivit högst förkortat framställt. Jag vill komplettera mitt yrkande på detta sätt.

Vad sedan beträffar de talare, som här ha yttrat sig, sedan jag hade ordet, vet jag inte, att det har framkommit något nytt vare sig från utskottets ordförande eller från herr Löfvander. Det är mest besväret, kan jag förstå, som man inte är tilltalad av, och det talas om att det skulle vara svårt att anbringa en reflexanordning. Jag har talat med ganska många om detta och fått de bestämda uttalandena, att det inte är något så märkvärdigt att anbringa en reflexanordning, till exempel på hästen. På selyget är det mycket lätt att fästa en sådan liten reflektor av ungefär samma typ som vi äro vana att se på velocipeder, ett s. k. kattöga, eller något liknande, med vitt ljus, och att sätta något liknande på bakre delen av ett fordon kan ju inte heller vålla så särskilt stora svårigheter och besvär. Jag har således för min del svårt att godkänna det argumentet, att denna reform skulle vara så besvärlig. Kostnadsfrågan har ju inte heller någon här velat föra fram som avgörande.

Men jag vill tillägga en liten sak, och det är, att här tycks det vara många, som vilja bagatellisera fördelen av en reflektor. Jag nöjer mig gärna för min del med att tänka mig, att man använder en enkel reflektor och inte lyktor, ehuru det naturligtvis är många, som vilja ha ett par vagnslyktor också att lysa sig med, när de äro ute och köra. Bägge delarna skola givetvis vara godkända. Men det måste i alla fall även för herr Löfvander som bilförare vara en känd sak, att om man får se något, som glimmar mot honom i mörkret, något som kastar en reflex, då kan han på mycket längre håll än eljest få klarhet om att det hotar en fara framåt vägen. Och är det nu just ett sådant där ofjädrat arbetsåkdon, t. ex. ett hölass eller dylikt, alltså ett fordon, som med hänsyn till dess tyngd och stora hjultryck framföres mitt på vägen, så måste ju detta fordon vid mötet föras åt sidan. Mötet kan inte

Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)

förlöpa på annat sätt. Om man då ser, att det är någonting, som glimmar, som kastar en reflex av ens egna lyktor framåt vägen, så vet man ju långt i förväg, att det hotar en fara där framme, och man hinner vidtaga sina åtgärder. I annat fall kan det hända, att det där hölasset smälter ihop med bakgrunden. Kanske rör fordonet upp ett dammoln, kanske är det litet dimma eller något dylikt — genast ha vi möjlighet till en olycka, därför att man inte kan se det fordon, som är framför en.

Nu kanske många säga: »Ja, men det är väl ett speciellt förhållande, som här skildras. Inte går det till så på landsvägen.» Nej, lyckligtvis är det så, att i 9 fall av 10 går det bra, och föraren hinner ordna sig och se allting, men en gång på tio, eller kanske procenten är ännu lägre, sker det en olycka, och det är för att denna olycka inte skall inträffa, som jag här vågat komma fram med denna motion och kämpa för den. Jag tror, att det är en sund och förståndig tanke, som ligger bakom den.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Ett bifall till den av herr Nylander här framförda motionen skulle medföra, att man snart sagt på alla åkdon, som framförs med dragare, och på alla allmänna vägar skulle vara skyldig att anbringa lykta eller reflexanordning. Detta skulle medföra, att en jordbrukare, som bor utmed allmänna landsvägen och som vid bruket av sin jord har att trafikera den allmänna landsvägen blott en kortare sträcka vid transport av jordbruksprodukter, skogsprodukter eller dylikt efter mörkrets inbrott, skulle vara skyldig att anbringa en sådan här anordning, lykta eller reflexanordning, på sin vagn eller sin häst. Det bleve ofta besvärligt att på arbetsåkdon som användas vid jordbruket anbringa dylika anordningar, och det skulle även, det vågar jag påstå, bli ganska kostsamt med hänsyn till de många åkdon som finnas här i landet och av vilka de flesta måste förses med ljusanordningar. Man gör sig därför frågan: är det nödvändigt, att denna reform genomföres i sådan utsträckning, som herr Nylander här föreslagit? Jag för min del har inte blivit övertygad därom, det måste jag säga. Många allmänna vägar trafikeras ganska obetydligt med automobiler, och om en automobil far där fram, må den väl iakttaga sådan försiktighet, att olyckor ej riskeras.

För övrigt gäller det för automobilförarna att alltid iakttaga försiktighet. När jag hörde herr Nylander tala — det var kanske delvis som bilbesiktningsman han gav uttryck åt sin mening — så märkte jag, att han talade om att man skulle bara följa föreskrifterna. Men det hjälper kanske inte alltid. Jag för min del skulle vilja säga: iakttag försiktighet, det är mera verksamt! Det hjälper inte mot olyckor att bara insnärja oss — vare sig vi äro automobilister eller hästfordonskörare — i föreskrifter. Försiktighet och hänsynsfullhet mot andra trafikanter anser jag vara ännu viktigare. Jag har liksom herr Löfvander även under flera år själv fört bil. I säkerhetens intresse måste bilen vara försedd med lyktor och reflektorer. Den måste kunna belysa vägen framför på en viss sträcka. Man har då ganska stora möjligheter att iakttaga vad som rör sig på vägen, man kan se, om det finns några åkdon där och om det finns några trafikanter. Skulle man inte kunna det, skulle det säkerligen inträffa många fler olyckor än som nu ske. Strängt taget skulle väl med de synpunkter, som här framförts, även de gående vara skyldiga att bära reflexanordningar. Ty risken är minst lika stor att köra på en gående som en körande på vägen. Men så långt har man ändå ännu inte kommit, att man begärt, att fotgängarna skola vara försedda därmed.

Jag undrar ändå, om man inte driver detta för långt. Jag ville visst inte säga någonting, om det bara gällde de mest trafikerade vägarna. Jag anser också, att det skulle vara önskvärt med strängare krav i fråga om belysning

på vägar, där man oavbrutet får färdas förbi åkdon. Men möjlighet att utfärda bestämmelser i sådan riktning finns ju redan, fastän man funnit sig böra göra undantag, när det gäller arbetsåkdon, och det har gjorts icke minst på de skäl, som jag tidigare har påpekat, nämligen med tanke på transporter över vägarna för dem, som ha sina gårdar belägna utmed allmän väg.

Jag kan alltså, herr talman, inte finna, att det för trafiksäkerhetens skull nu är nödvändigt att vidtaga dessa dock för många kostsamma åtgärder. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Tjällgren, Karl Emil Andersson* och *Oscar Ericson*.

Herr Sandén: Herr talman! Jag skall be att få ansluta mig till herr Nylanders yrkande. Herr andre vice talmannen sade, att ännu hade det inte rests några anspråk på att de gående skola vara försedda med reflektorer, men jag kan som exempel nämna, att det ändå finns människor, som använda dylika. I går observerade jag på en av Stockholms gator en herre, som visserligen var krympling och använde två kryckor, men som ändå rörde sig mycket obehindrat. Han hade ett kattöga på vardera kryckan. För min del tycker jag, att det var en klok karl, som vidtagit denna säkerhetsåtgärd. Han gav framför allt bilisterna men även andra möjlighet att observera honom i trafikvimlet och iakttaga den försiktighet, som nöden kunde kräva.

Jag tror, att det är så, att den ökade motortrafiken påkallar, att alla de säkerhetsåtgärder, som kunna vidtagas, också genomföras. Jag har själv en gång varit utsatt för ett olyckstillbud under bilkörning, just av den art som det förut talats om här i kammaren. Det hängde på ett hår, som man brukar säga, att jag kolliderade med en hästskjuts, som jag fullkomligt oförmodat mötte i en mycket trång passage. Hade hästskjutsen varit försedd med lyktor, hade jag säkert observerat densamma. Nu gick det bra på så sätt, att jag lyckligt landade med bilen i diket. Det kunde dock ha slutat med en fullkomlig katastrof just på grund av att skjutsen i fråga saknade belysning.

Jag förstår inte det motstånd, som reses mot detta förslag. Det är ju inte några stora kostnader, som krävas av de vägfarande, för att de skola uppfylla de krav på säkerhetsanordningar, som även en bilförare har rätt att ställa på andra vägfarande. Förr i världen, innan motoriseringen ännu skridit så långt som nu, var det inte ovanligt, att de vägfarande, som begagnade sig av hästskjutsar, hade dessa försedda med belysning. Det var tvärtom mycket vanligt, och jag förstår inte, varför det nu för tiden skall vara så omöjligt och varför man låter påskina, att det skulle kräva så stora kostnader, när det gäller en så pass enkel utrustning som den, som motionären har tänkt sig. Jag tror, att kostnaderna äro överkomliga, och man skulle öka den säkerhet på vägarna, som vi litet var eftersträva att uppnå.

Jag tycker, som sagt, att den man jag mötte i går gav ett bra exempel på vad en klok karl kan taga sig för på egen hand, och jag skulle rekommendera kammaren att följa hans exempel genom att bifalla motionen.

Jag ber således, herr talman, att få ansluta mig till herr Nylanders yrkande.

Herr Pauli: Herr talman! Jag vill inte åberopa någon som helst sakkunskap, när jag yttrar mig i denna fråga, men jag har inte kunnat hålla tillbaka en reflexion, när jag åhört denna debatt. Det har ju så långt man minns tillbaka existerat skyldighet för de sjöfarande att markera sina farkoster med ljus, som tydligt utvisa, i vilken riktning de gå. Såvitt jag vet, har denna skyldighet gällt alla slags farkoster, vare sig de ha varit långsamt gående

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)

eller snabbgående, och det är ju klart, att en sådan anordning har blivit ännu behöfligare, ju mera motoriserad och därmed snabbare trafiken har blivit på sjön. Men alldeles samma förhållande måste ju inträda på våra landsvägar, i synnerhet när man betänker, att det, fränsett trängre sund, kanaler och hamninlopp, finns betydligt bättre svängrum att röra sig på ute på sjön än på en ganska begränsad körväg. Jag har därför svårt att förstå det motstånd, som reses mot förslaget.

Jag minns, att jag blev rätt förvånad, när jag för en del år sedan promenerade på en landsväg nere i Frankrike och i skymningen mötte ett häståkdon samt såg kusken på detta åkdon utrustad med en tänd kulört papperslykta, som han höll i munnen. Det såg kuriöst ut, och jag undrade först, vad detta skulle tjäna till. Sedan förstod jag, att det var det primitiva sätt, på vilket han ställde sig gällande trafikföreskrifter till efterrättelse. Jag tog aldrig reda på hur dessa bestämmelser lydte och huruvida de verkligen kunde tillfredsställas med en så enkel anordning. I varje fall kan jag intyga, att under den stund jag iakttog åkdonet, syntes det på ganska långt avstånd. Jag tror inte, att just detta exempel med en kulört papperslykta är någonting efterföljansvärt, men jag tror, att sådana enkla anspråk på anordningar, som motionären har ifrågasatt, borde kunna vara överkomliga, och att varken de svårigheter eller de kostnader, som man här åberopat, behöva lägga hinder i vägen. Det är naturligtvis så, som lantbrukarerepresentanterna ha sagt, att det mången gång kan tyckas onödigt med dylika belysningsanordningar eller reflektorer. Men jag vill understryka, vad motionären nyss yttrade, att det är de fall, då olyckan trots allt är framme, som man måste tänka på. Och jag får säga, att jag blev ganska kuslig till mods, när jag härom dagen i en Stockholmstidning läste en hel rad fall, som där voro uppräknade, i vilka människoliv gått förlorade på grund av att man inte hade vidtagit sådana här åtgärder.

Jag instämmer till fullo med herr andre vice talmannen, när han manar bilisterna till försiktighet. Det är något, som de naturligtvis under alla förhållanden böra iakttaga, men vi skola komma ihåg, att riksdagen numera har gett sitt medgivande till den fria farten på landsvägarna, och detta är en faktor, som vi inte kunna bortse ifrån, en faktor, som ytterligare skärper behovet av de föreslagna försiktighetsmåten.

Från min synpunkt te sig motionärens önskemål synnerligen väl motiverade, och jag ber därför att få yrka bifall till motionen.

Herr Henriksson: Herr talman! Jag läste i en gårdagstidning, såsom jag förmodar, alla de skäl, som den ärade motionären hade för sitt förslag här i kammaren. Det var verkligen drastiskt, och om alltsamman skulle överensstämma med verkligheten, så skulle det rent av kunna skrämma kammaren att med detsamma gå med på motionen. Jag har i varje fall en något annan uppfattning om verklighetstroheten i den framställningen.

Först och främst stod där, att i vårt land fanns det 400 000 hästar, och därför skulle det kunna bli så många olyckor. Men det stod inte, att de alla återfunnos på landsvägarna. Våra trafikräkningar visa år från år — och jag påpekar ändå, att jag är från ett av de vägdistrikt, där vi ha Sveriges mest trafikerade väg — att hästskjutsarnas antal avtar, så att snart återstår det nära nog inga alls. Det händer mig ofta, att jag färdas på den där mycket trafikerade vägen utan att se eller möta en enda hästskjuts. Jag tycker, att den ärade motionären kunde ha väntat ett år till. Då äro kanske alla hästar borta, och då hade vi sluppit det här besväret.

Det sades också i den där artikeln, att det hade inträffat en sådan väldig olycka — jag tror, att det var i Norrland den inträffade — just på grund av att det inte funnits något ljus på en hästkärra. Ja, jag har varit i Norrland

en gång; det var på riksdagsresan. Jag är inte riktigt säker, men jag vill minnas, att vi körde 25 mil den första dagen. Vi mötte *ett* häståkdon den dagen. Den andra dagen körde vi också ungefär 25 mil, då mötte vi *två* häståkdon. Den tredje dagen vill jag minnas, att vi körde mellan 30 och 40 mil; då mötte vi verkligen *tre* häståkdon. Men vad vi mötte där, som var vanskligt och som jag gav chauffören en liten varning för, det var kor. Vi mötte långa rader av kor med bjällra om halsen. Då sade jag till chauffören: »Var försiktig, för det kan lätt hända, att en ko hoppar in på vägen, och då kanske vi göra ett hopp också.» Det är mycket värre med de där korna, som gå lösa hur som helst än med hästskjutsarna.

Jag måste säga, att jag är räddare för att åka med vårdslösa bilister än för att åka med hästskjuts. Ty ni veta ju alla, mina herrar, att ett åkdon färdas inte framåt med mer än 12 kilometers hastighet i timmen, om det är raska hästar, och är det ett stort lass, så blir väl ungefär 4 kilometer i timmen den normala farten. Det är således uteslutet, att dessa åkdon skola kunna hålla sig undan för en med 60—70 kilometers hastighet framrusande bil, utan att bilen nödgas att sakta farten. Ja, jag betvivlar inte herr Nylanders uppgift om de där 900 herrarna, som ha skrivit under kravet på lykta eller sådant på hästskjuts, ty det finns verkligen mer än 900 oersonliga bilister i Sverige. Men jag är glad åt, att det finns många flera tusen andra, som fara ordentligt fram och som inte bära sig åt på det sättet, att olyckor inträffa både här och där.

Sedan vill jag säga, att jag har också varit ute och kört bil i mörkret, och jag kan försäkra, att jag brukar kunna se 50 meter framåt vägen. Jag brukar kunna se den minsta kvist, som fallit på vägen — skulle jag då inte kunna se ett helt lass, som befinner sig 50 meter framför mig? Har bilföraren en lagom hastighet och ordentliga bromsar, bör man kunna stanna och förhindra en olycka, även om inte den där 50-öreslampan finns på det andra åkdonet, som det här talats om. Jag har också åkt med bilister, som när det varit skiftande väderlek, varit klädda i glasögon, och som rent av måst stanna bilen och sagt: »Jag får torka mina glasögon, ty jag kan verkligen ej se», och då har jag känt mig trygg. Men kanske det händer, att dessa, som åstadkomma de många olyckorna, glömt att torka sina glasögon, och om de icke undersöka sina glasögon, kanske de se dubbelt eller ej se någonting alls, och det kanske är detta som orsakar olyckorna och icke den bristande belysningen på arbetsåkdonen.

Ja, det säges, att denna femtioöring, som lampan på varje åkdon skulle kosta, är ingen utgift att tala om. Nej, inte om det skulle stanna vid *en* femtioöring, men om det skall gälla i fråga om dessa arbetsåkdon också, och det är väl meningen, så vet jag ju som skåning, att det händer vissa år, att betkampanjen varar ända ut till början av december månad, och när man kör till sockerfabriken eller stationen med lasset, kommer man lätt, innan man når hem, in i det där skumrasket, som förpliktar en att ha denna femtioöres lykta med sig. Kanske drängarna ha glömt den eller råkat slå sönder den, så att den ej kan lysa, men bestämmelsen finnes där. Då får jag böta, och jag förmodar, att för varje gång det sker, bli böterna högre, och var skulle det komma att stanna? Det är det som gör, att lantbrukarna ej kunna gå med på detta. I varje fall när det gäller ofjädrade vagnar är jag säker på, att lyktorna skulle slås sönder och ombyte behöva förekomma synnerligen ofta. Det är den sidan av saken, som gör, att man ej kan gå med därpå.

Det är, som jag tidigare nämnde, icke så många hästskjutsar på landsvägar och om bilisterna köra ordentligt, behöva säkerligen inga olyckor ske för att arbetsåkdon äro utan lyktor.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.

(Forts.)

Herr **Borell**: Herr talman, mina herrar! Herr andre vice talmannen gjorde ett medgivande, som jag tycker det kan vara anledning att taga fasta på. Han medgav, att det finnes en viss risk uti ifrågavarande hänseende, och att det åtminstone i fråga om mera allmänt trafikerade vägar vore önskvärt att åtgärder vidtoges för att neutralisera denna risk, i den mån det är möjligt. Men man måste enligt hans mening avstå därifrån, enär det skulle medföra för stort besvär och för stora kostnader för den allmänhet, som trafikerar vägarna med häståkdon.

Jag har nu aldrig för min del kunnat förstå det starka motståndet mot åtgärder av i motionen angivet slag, och jag måste säga, att söker man bedöma denna sak, som tycks ha en viss förmåga att röra upp lidelserna, helt kallt och lugnt, måste man väl säga, att de anordningar, som uti ifrågavarande hänseende erfordras, icke kunna vara vidare kostsamma eller vidare besvärliga. Det är ju egentligen icke fråga om annat än att anbringa ett kattöga på seldonen och ett eller två på vagnen. Där sitta de ständigt, och de kunna icke medföra något särskilt besvär, vare sig man skall köra åkdonet för längre eller kortare transport. Anordningarna finnas ju där, då man selar på hästen och sätter den för vagnen, så att man har dem till hands ögonblickligen.

De äro också ganska hållbara, varför jag tror, att den fara, som herr Henriksson framhöll, att de skulle slås sönder och föranleda stora och dyrbara reparationer, är mycket överdriven. Jag är fullkomligt överens med de herrar, som säga, att man icke för detta ändamål bör vidtaga några dyrbara och kostsamma anordningar. Men jag menar, att de ifrågasatta anordningarna i förhållande till den vinst, som skulle ernås genom att ha desamma, icke äro så kostsamma eller besvärliga, att man därför bör avstå från dem, ty det medför utan tvivel en ganska betydande risk, att åkdon röra sig på vägarna i mörkret utan att vara försedda med belysning. Det är icke alla, som ha så bra ögon som herr Henriksson, att de se minsta kvist på vägen framför sig på femtio meters avstånd. Under vissa förhållanden, särskilt vid möten, då man är skyldig att blända av, kan olyckan lätt vara framme, om i närheten av den framåtgående bilen i samma eller motsatt riktning rör sig ett häståkdon, som ej är försett med belysning, ja, också om detta står stilla. Jag tycker, att vederbörande, som färdas med häståkdon, skulle i den egna självbevarelsedriftens intresse vara med om denna sak, ty det är stor risk, de utsätta sig för, och det kan ganska lätt ske olyckor, även om biförarna iakttaga all den försiktighet, som efter förhållandena kan begäras. Jag har själv erfarenhet av detta. Jag har vid många tillfällen sett, hur det varit på håret, att man kunnat undvika en olycka, särskilt i disigt och dimmigt väder. Jag är alldeles överens med den talare, som sade, att det skulle vara mycket fördelaktigt, om även de gående hade kattögon i ryggen. Tyvärr vågar man sig ej på att sträcka sina pretentioner så långt, men att man vidtager de anordningar, som nu föreslås i motionen, vill jag för min del varmt rekommendera och jag yrkar därför bifall till motionen.

Herr **Frändén**: När denna fråga behandlades av riksdagen 1930, hade den beretts av andra lagutskottet. Jag och herr Gardell avgåvo en reservation, vari vi anhöllo, att det skulle göras det undantaget, att dessa bestämmelser ej skulle gälla ofjädrade åkdon. Det blev också efter gemensam votering riksdagens beslut, efter det kamrarna stannat i olika beslut. Det var 1930 års riksdag, som antog denna lag. Under förra året utfärdade länsstyrelserna — som jag antager i varje län, liksom det gjordes i Jämtlands län — bestämmelser om på vilka vägar dessa lysanordningar skulle begagnas, och jag kan icke förstå, att herr Nylander kan ha vunnit någon erfarenhet på det år, som gått, av att det skulle kvarstå någon olägenhet, om det icke blev en generell lagstift-

ning över hela vårt land. Jag kan försäkra herr Nylander, att trots det han åberopat sig på sin egenskap av bilbesiktningsman och alla sina konferenser med chaufförerna, och meddelat, huru bilbesiktningsmännen och chaufförerna se denna fråga, kvarstår dock det faktum, att skulle en sådan förordning träda i kraft, skulle det vålla synnerligen stora olägenheter och mycket obehag för landets jordbrukare. Vi skola bara tänka oss det fallet, att en bonde kör in till staden eller till ett stationssamhälle med ett vedlass. Han har lång väg och kan ej köra hem förrän på kvällen. Om han då icke har dessa anordningar med sig eller har glömt att sätta fast dem på vedlasset under färden dit — och hur han sedan skall kunna anbringa dem på vedkälken, när han far hem, kan ju ingen förstå — kan det då vara rimligt, att om det kommer en chaufför och åker efter honom, och bonden icke har lysanordning, han skall åtalas och fällas till böter? Jag tycker verkligen, att herr Nylander kan tala med dessa jordbrukare och med lika stor iver åberopa vad de tycka och hur de se på frågan.

Herr Borell undrade, varför man satte sig emot detta så starkt. Jag kan svara herr Borell, att det är just dessa lojala jordbrukare, som icke genom en sådan förordning vilja bli utsatta för klander, när de i alla avseenden vilja fara lojalt fram på vägarna liksom i allmänhet.

Ja, herr talman, jag vill försäkra, att denna förordning, om den skulle tillämpas på det sätt, som motionären föreslagit, skulle komma att medföra synnerligen stort obehag för lantbrukarna, och från den synpunkten, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Örne: Herr talman! Denna fråga har ju varit synnerligen livligt diskuterad under många år. Då jag en gång för länge sedan hade att kontrahera propositioner, förelåg också ett förslag till automobilförordning, och den nu förevarande frågan blev då synnerligen ingående diskuterad. Vid den tiden, således för ett tiotal år sedan, fanns icke annan möjlighet än att använda oljelyktor för det ändamål, som här är i fråga. Jag medger gärna, att saken då var mycket bekymmersam. Sedan det nu tillkommit anordningar, som kosta mycket litet, som ej kräva några driftkostnader och som utan någon svårighet kunna medföras i fickan, kan jag ej förstå det livliga motstånd, som reses mot att Kungl. Maj:t får lov att undersöka saken och utfärda de bestämmelser, som kunna vara erforderliga.

Vad som närmast uppkallade mig var herr Henrikssons anförande. Herr Henriksson hade varit med på en av dessa olycksaliga riksdagsresor till Norrland, som alltid ge skåningarna en fullständigt felaktig uppfattning om norrländska förhållanden. Nu hade herr Henriksson fått det intrycket, att det knappast existerade några hästskjutsar däruppe. Han hade mött ett ringa fåtal under riksdagsresan. Ja, det är alldeles riktigt, att när man far fram på sommaren på vägarna i Norrland, ser man nästan inga hästskjutsar. Så var förhållandet redan 1922, då jag for där uppe på sommaren. Men på vintern är det betydligt mer hästar på vägarna, så att herr Henriksson borde taga sig en tur dit upp på höstsidan och titta.

Dessutom sade herr Henriksson, att det fanns så mycket kor på landsvägarna. Det är alldeles riktigt, vad sommaren beträffar, men om herr Henriksson far dit just nu, så får han se, att icke heller i Norrland gå korna ute på vintern. Det är sålunda helt olika i Norrland mot vad herr Henriksson föreställer sig. Jag antar f. ö. att herr Henriksson var där vid en årstid, då man icke behöver tända billyktorna en gång. Det brukar vara ljus i Tornedalen dygnet om den tid, när riksdagens resor företagas. Således kan icke herr Henriksson från det området hämta någon genomgripande erfarenhet.

Jag kan icke i motståndet mot denna motion se annat än en tämligen onödig

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

Om skyldighet att föra ljus å vissa fordon m. m.

konserveratism. Självt är jag mycket konservativ numera, så att jag sympatiserar med dem, som föra konservatismens talan, men det bör vara någon måtta, herr talman.

(Forts.)

Herr Nylander: Herr talman! Jag vill först och främst beträffande vad herr Frändén anförde säga, att hans syn på saken ändrar ej min uppfattning om det olyckliga i att länsstyrelserna i olika län plocka ut vissa vägstubpar här och var vid infarterna till olika städer och för dessa vägbitar föreskriva, att fordon vid färd på dem skall vara försett med lykta, men lämna andra här och var utan sådana bestämmelser. Det blir, populärt sagt, ett sammelsurium av det hela, och det är omöjligt för bilister, som ju i alla fall fara ganska vida omkring i landet, att veta, var sådana lokala bestämmelser gälla. Jag får återigen åberopa den sysselsättning, jag haft med vår motortrafik och dess utveckling och jag vill säga, att vi skola försöka undvika dessa lokala föreskrifter, som man hittar på, den ena här och den andra där, och i stället söka gå på enhetliga bestämmelser. Det är ett verkligt önskemål för trafiksäkerheten.

Sedan har här talats några gånger om kostnaderna för dessa reflexanordningar, och då vill jag, eftersom jag ser herr kommunikationsministern här närvarande, vädja till honom, att då han nu har det uppdraget att godkänna dessa typer, som redan nu skola av Kungl. Maj:t godkännas för att få användas såsom reflexanordningar, han måtte se till, att det blir synnerligen enkla och billiga anordningar. Jag har hört talas om något fabrikat, som redan är godkänt. Jag har ej sett det och vet ej priset, men jag har hört sägas, att det skulle vara onödigt påkostat. Jag har för min enkla del tänkt mig, att det skulle kunna ordnas synnerligen billigt. Man kan t. ex. ha något liknande en armbandsklocka, fastän litet grövre och stadigare, d. v. s. man har hela denna reflexanordning på en läderrem eller dylikt. Det är således mycket lätt att spänna den om nästan vilken del som helst på ett fordon, och det är lika lätt att spänna denna sak på hästen antingen i pannan eller i bringan, så att jag tror, att det skulle kunna bagatelliseras till en synnerligen enkel och billig sak, om det rätta intresset finnes för saken.

Herr Henriksson talade mycket riktigt om, att det finnes cirka 400 000 draghästar i landet. Ja, den siffran har jag tagit reda på enligt den officiella statistiken, och det har visat sig också, att det i hela vårt land finnes ungefär dubbelt så många hästar som motorfordon. Då kräver man i alla fall, fastän det finnes ett vida större antal hästar, att de, som köra med hästskjutsar, skola gå aldeles fria från att vidtaga varje skyddsanordning, medan alla sådana bekymmer skola läggas på innehavarna av de 200 000 motorfordon, som finnas. Detta om den saken.

Vidare talade herr Henriksson om oresonliga bilister, som lämnat dessa upplysningar, som kommit mig tillhanda. Jag för min del tycker, det är litet hårt att kalla landets provinsialläkare för »oresonliga bilister». Och jag undrar, om herr Henriksson, ifall han blir sjuk någon gång, vilket jag hoppas, att han ej blir, då skulle vilja kalla den besökande provinsialläkaren för oresonlig bilist. Då skulle han ha en annan benämning på honom. Och när herr Henriksson åberopar sin utomordentliga skicklighet i att köra bil och sin utomordentligt goda syn, vill jag säga, att det är mycket roligt med alla, som äro så duktiga förare. Det är icke alla i landet, som äro det, och kanske icke heller alla, som äro så laglydiga som herr Henriksson, som i går anförtrodde mig, att han kört bil i många år utan att ha körkort.

Herr statsrådet **Jeppsson:** Jag hade icke tänkt yttra mig i detta ärende, då det gäller en enskild motion, men då motionären i sitt sista anförande

gjorde en direkt hemställan till mig, anser jag mig pliktig att säga ett par ord.

Jag skulle då först vilja i någon mån motivera min tidigare inställning till detta problem, och jag har fortfarande samma inställning. De skäl, som anförts här under debatten, ha icke ändrat mitt ställningstagande till denna fråga.

När en av talarna, herr Pauli, gjorde en jämförelse med förhållandena till sjöss och sade, att sedan gammalt ha farkoster på sjön varit skyldiga att föra ljus, så är det alldeles riktigt. Men den stora, väsentliga skillnaden är den, att motorfordonen äro utrustade med strålkastare så pass starka, att man kan på avsevärt avstånd upptäcka framför varande föremål.

Dessutom säger herr Pauli, att riksdagen medgivit fri hastighet. Det är icke alldeles riktigt, att riksdagen medgivit fri hastighet. Tvärtom äro motorfordonsförordningens bestämmelser ganska restriktiva, och jag hävdar, att om motorförare, även då de framföra bil på natten, följa dessa bestämmelser, behöver man ej i nämnvärd utsträckning befara de olyckor, som både i tidningspressen och här i kammaren så starkt utmålats. I motorfordonsförordningens 18 § heter det: »Automobil må ingenstädes framföras med större hastighet än att automobilen under alla omständigheter kan stannas, innan en tredjedel av den framför varande överskådliga och fria delen av körbanan tillryggalagts.» Det är enligt mitt förmenande en mycket god och praktisk bestämmelse, och om den följes av herrar motorförare, tror jag, som jag nyss nämnde, att man ej behöver riskera så värst många olyckor. Jag har en smula erfarenhet själv också både i framförandet av hästskjuts och bil, och jag har mycket svårt att förstå, det måste jag säga herrarna, att den bilförare, som dels själv är utrustad med normal synförmåga och dels har sitt fordon försett med tillräckligt starka strålkastare, ej skall kunna upptäcka ett hästfordon i så god tid, att han, om han följer motorfordonsförordningens nyss här citerade bestämmelse, skulle kunna stanna sin bil tillräckligt snabbt. Det är väl ändå så, att det händer en hel del kollisioner även vid fullt dagsljus och att det ofta inträffar, att hästskjutsar och andra bli påkörda även vid fullt dagsljus. Därför kan jag icke förstå, hur det kan vara så alldeles säkert, att om i vägtrafikstadgan införes en bestämmelse, sådan som motionären föreslagit, man skulle helt borteliminera och förebygga alla trafikolyckor nattetid genom kollision mellan hästfordon och bilar.

Det må också vara sant, att själva kostnaden för anbringandet och anskaffandet av dessa reflexanordningar inte behöver bli så stor, och jag vill gärna bekänna, att det förhållandet inte för mig har varit avgörande vid mitt ställningstagande till denna fråga. Det, som för mig varit bestämmande, då jag på ett tidigare stadium av denna frågas behandling gick in för den bestämmelse, som också vann andra kammarens godkännande och som nu återfinnes i vägtrafikstadgan, var en annan sak, som är mycket viktigare än dels besväret med anbringandet av dessa reflektorer och dels kostnaden för anskaffandet av desamma, och det är den skadeståndsskyldighet, som eventuellt skulle komma att föreligga för hästfordonsägare vid inträffade kollisioner. Man behöver bara göra det tankeexperimentet, att en lantbrukare eller hans dräng, som, när han kör ut till skogen på morgonen eller under dagens lopp, har sitt fordon försett med dylik reflektor, råkar slå sönder den, tappar bort den eller på annat sätt förstöra den. Han har då icke någon möjlighet att på sitt fordon anbringa reflektor, men måste kanske, då han efter mörkrets inbrott skall återvända till sitt hem, därvid passera en för automobiltrafik upplåten allmän väg. Antag vidare, att han då blir påkörd av en bil och att skada uppstår på såväl bilen som på de människor, som åka i densamma. Då blir hästfordonsägaren stämnd, och det anföres emot honom, att han varit vållande till

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

*Om skyldighet
att föra ljus å
vissa fordon
m. m.
(Forts.)*

olyckan, på grund av att fordonet icke varit försett med reflektor, som lagen föreskriver. Jag skulle knappast tro, att vederbörande hästfordonsägare under sådana förhållanden skulle kunna undgå att bli ådömd ganska betydande skadestånd. Detta är för mig det avgörande. Det andra är en småsak i jämförelse därmed, och det är detta, som varit avgörande, då jag tagit ställning till frågan.

Jag vidhåller sålunda fortfarande den ståndpunkt, som jag tidigare förfäktat i denna fråga.

Herr Henriksson: Herr talman! Herr Örne nämnde för en stund sedan, att han tyckte, att den här reflexanordningen var så billig numera; man kunde ju få en lampa för en kostnad av 50 öre, och den kunde man stoppa i fickan och föra med sig på så sätt. Ja, om alla hade generaldirektörsbefattningar, ginge det väl an, men när man skall t. ex. stå och lassa på ett betlass, så är den där lampan mycket utsatt för att bli sönderslagen, och då kan det, som herr kommunikationsministern nyss omtalat, bli mycket dyrt — inte med lamporna, utan med böterna.

Herr Örne sade också, att jag fått fel uppfattning om Norrland. Jag kan ge herr Örne litet rätt i det, men herr Örne har nästan fel uppfattning om hela Sverige — utom när det gäller posten. Det skulle ju vara roligt, om jag kunde bättra mig, vad min kännedom om Norrland beträffar, men jag skulle nog bli ännu gladare, om herr Örne också komme på bättre tankar i en hel del frågor.

Herr Nylander tyckte det var bra, att jag hade god syn, och jag är själv lika glad åt det förhållandet som herr Nylander, ty det har hjälpt mig många gånger. Vidare omtalade herr Nylander vad jag privat sagt honom, nämligen att jag kört bil utan att ha rättighet till det. Ja, det är riktigt, men det gjorde jag på den tiden, då herr Nylander låg i sin linda, och då var det inte så noga som nu. Således kom jag aldrig i någon som helst konflikt med lagens bestämmelser, men jag tog körkort, så fort det blev bestämt, att sådant erfordrades för körandet av bil.

När nu herr Nylander berättat här om vad vi två så där mera privat talade om i går, så kan ju även jag få nämna, att herr Nylander »kröp bakom ett hörn» i går för att rädda sig, när jag sade till honom precis vad kommunikationsministern i dag påpekat. Jag förklarade nämligen för herr Nylander, att bara bilisterna vid sin körning följa lagens bestämmelser, så behöva sådana olyckor inte ske. Då sade herr Nylander att i en kurva skulle en olycka kunna inträffa, ifall det där skedde ett möte eller en omkörning av hästfordon, som inte var försett med ifrågavarande reflexanordning. Men vid sådana tillfällen skola ju bilisterna, om de köra efter de lagliga reglerna, kunna stanna bilen nästan på fläcken, och då behöver väl inte någon olycka ske, även om den, som kommer från andra sidan, inte har en sådan där 50-öreslampa på åkdonet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt föregående yrkande.

Herr Mellén: Herr talman! De, som här talat emot motionen, ha tydligen alldeles förbisett, att den föreslagna bestämmelsen avser att skydda huvudsakligen häståkdonen och deras förare, ty de, som sitta i en bil, sitta ju tämligen säkra. Det borde ju därför ligga i lantbrukarnas eget intresse att gå in för denna bestämmelse. Vidare vill jag säga, att ju vårdslösare en chaufför kör fram på en väg, desto större är väl faran för det på samma väg körande hästfordonet, och av så mycket större intresse vore det för dessa trafikanter att genom denna lilla anordning kunna skydda sig mot vårdslösa bilförares framfart.

Det har inte kunnat annat än väcka min förvåning, att alla, som här talat emot förslaget, sagt, att de lojala jordbrukarna inte vilja veta av några så-

dana besvärligheter som en sådan skyldighet att anbringa kattögon på hästfordon skulle medföra. Men det är en överdrift i fråga om besväret, som är rent av häpnadsväckande. För att visa, vilka stora besvärligheter detta skulle medföra, talade herr Henriksson om, att han rest i Norrland ena dagen 25 mil, andra dagen 30 och tredje dagen 40 mil i bil, och på dessa dagar hade han ena dagen mött en, säger en, andra dagen två och tredje dagen tre hästskjutsar. Tänk vilket oerhört besvär det skulle ha varit för dessa skjutskarlar att ha anbringat dylikt kattöga på sina fordon! Och det är ytterst sällan som man även i min hemtrakt numera möter en hästskjuts på landsvägen.

Herr Henriksson sade vidare, att det går så lätt att slå sönder dessa kattögon, om man har dem med sig i dagligt bruk. Jag vill då påpeka, att ett sådant kattöga består av en massiv glasbit, som man fäster på seldonet eller på fordonet, och jag tror, att herr Henriksson får taga stenar att slå med, om han skall få sönder det.

Herr Nylander: Jag vill inte förlänga denna diskussion ytterligare utan vill bara begagna tillfället att tacka herr kommunikationsministern för det uttalande, han här gjort, att priset på en dylik reflektor skulle kunna hållas vid en mycket ringa penning. Jag tror, att det uttalandet skall hjälpa till mycket att föra saken framåt.

Beträffande däremot herr kommunikationsministerns uttalande om att det skulle kunna framställas krav på stora skadestånd, ifall man kör med ett häståkdon, sedan man råkat slå sönder sitt reflexglas, vilket ju, som herr Mellén nyss påpekat, består av en massiv glasbit, som återkastar ljuset från t. ex. en bils strålkastare, tror jag, att risken för skadeståndskrav, i fall man råkar slå sönder reflektorn, väl ändå är bra liten mot den risk, som varje bilägare får räkna med under hela sin körning. Ty de belysningsanordningar, som fordras på en bil, äro synnerligen invecklade, med alla dessa elektriska ledningar, kontakter, säkerhetsmetaller och dylikt, som lätt kunna råka i olag under körning. I så fall har bilföraren genast ett skadeståndskrav på sig, därför att han inte haft lagenlig belysning. Jag tror därför att denna skadeståndssynpunkt har så försvinnande liten betydelse i detta resonemang, att man säkerligen kan bortse därifrån.

Herr Sandén: Herr talman! Jag hade tänkt säga ungefär detsamma, som herr Nylander nu anfört i anledning av herr kommunikationsministerns uttalande. För den händelse en reflektor på en hästskjuts går sönder, löper inte körkarlen några sådana risker som bilföraren. Mankerar belysningen på en bil, löper bilföraren större risk, än föraren av en hästskjuts någonsin kan göra, ty bilen är försedd med nummerskylt och länsbokstav, vilket gör det möjligt för envar, att anmäla vederbörande till laga åtal. Den faran föreligger alldeles säkert inte i fråga om hästskjutsarna.

Herr Örne: Herr talman! Herr Henriksson förklarade, att jag enligt hans uppfattning hade en felaktig syn på det mesta här i Sverige. Jag vill ju inte bestrida, att jag kan ha orätt många gånger, men vill vördsamt hemställa till herr Henriksson, huruvida han inte ville också tänka på att den mänskliga uppfattningen om saker och ting, inklusive hans egen uppfattning, är ganska svag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan

Om skyldighet att föra ljus å vissa fordon han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

m. m.
(Forts.) Herr *Nylander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 47.

Herr statsrådet *Gyllenswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 123, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av stadgan den 8 juni 1917 (nr 474) angående hotell- och pensionatrörelse;

nr 125, angående försäljning av ett område av förra övningsplatsen Notviken;

nr 128, angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Tofteryds socken av Jönköpings län;

nr 140, angående täckande av vissa kostnader för det s. k. Ådalsmålet;

nr 141, angående förhöjning av livränta, som tillerkänts före detta vaktkonstapeln vid förutvarande tvångsarbetsanstalten i Karlskrona Sven Johan Carlsson i anledning av honom genom olycksfall i tjänsten tillskyndad skada.

Om utveckling av Sveriges förbindelser med Afrika, Asien och Sydamerika. Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion, I:276, om utredning och förslag rörande utveckling av Sveriges förbindelser med viktigare länder i Afrika, Asien och Sydamerika.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 276, hade herr *Örne* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det täcktes Kungl. Maj:t låta, med anlitan av personer med omfattande erfarenhet och sakkunskap på industriens, handels och finansväsendets område, verkställa utredning angående möjligheten och lämpligaste metoderna att ytterligare utveckla Sveriges handelsförbindelser med viktigare länder i Afrika, Asien och Sydamerika samt förelägga riksdagen förslag till åtgärder i detta hänseende, i den mån dylika åtgärder kunde ankomma på svenska staten, såsom åstadkommande av effektivare diplomatisk och konsulär representation i vederbörande länder, ändamålsenligare utbildning av dem, som sysslade med utomeuropeisk handel, bättre kulturella förbindelser med vissa utomeuropeiska länder o. s. v.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført:

»Utskottet får erinra därom, att jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 22 januari 1932 statsrådet och chefen för handelsdepartementet tillkallat femton sakkunniga för att jämte statssekreteraren i nämnda departement och chefen för utrikesdepartementets handelsavdelning inom handelsdepartementet enligt angivna riktlinjer dels biträda vid behandlingen av föreliggande och uppkommande handelspolitiska spörsmål, dels ock verkställa utredning och avgiva förslag rörande de åtgärder, som må finnas påkallade och lämpliga för befrämjande av den svenska exporten. Då det uppdrag, som sålunda givits dessa nyligen tillkallade sakkunniga, synes inrymma utredning jämväl av de spörsmål, som avhandlas i nu föreliggande motion, och dessa sålunda säkerligen vinna beaktande utan riksdagens särskilda åtgärd, anser sig utskottet böra avstyrka bifall till motionen.

Utskottet hemställer för den skull, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr Örne: Herr talman! Min motion åsyftade att fästa uppmärksamheten på den stora vikten av att redan nu börja förbereda en möjlighet för ökad export och ökad expansion för vår industri, sedan krisen gått över. Sedan jag väckte motionen, har emellertid Kungl. Maj:t tillsatt en rätt omfattande delegation, handelskommitterade, för att syssla med bland annat de frågor, som jag ville fästa uppmärksamheten på i min motion.

Då Kungl. Maj:t sålunda redan förekommit mig, finner jag det självklart alldeles överflödigt att besvara kammaren med någon vidare utveckling av ämnet, och jag har intet att invända emot ett bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Åter ett utlåtande, i vilket utskottet inte yttrar sig i sak. Det säger bara: »Då det uppdrag, som sålunda givits dessa nyligen tillkallade sakkunniga, synes inrymma utredning jämväl av de spörsmål, som avhandlas i nu föreliggande motion, och dessa sålunda säkerligen vinna beaktande utan riksdagens särskilda åtgärd, anser sig utskottet böra avstyrka bifall till motionen.» Det är lagligt och riktigare, att utskottet säger ifrån om riksdagen enligt dess mening bör till- eller avstyrka förslaget, så att man får veta, om motionärens tanke har utskottets stöd bakom sig. I stället avgives även här ett oskrivet utlåtande. Jag väckte år 1911 en motion med något liknande syfte. Därom yttrade sig vederbörande utskott rejält i själva sakfrågan.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen.

Herr Larsén: Herr talman! Då utskottets ärade ordförande nyss var nödsakad att avlägsna sig ur kammaren efter herr Örnes anförande och herr Lindhagen nu yrkat bifall till motionen, tager jag mig friheten yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag kan inte förstå, varför herr Lindhagen skulle framställa något annat yrkande än motionären, då denne förklarar sig vara fullt belåten med det resultat, till vilket utskottet kommit. Herr Lindhagens yrkande är väl närmast beroende därpå, kan jag tro, att herr Lindhagen här, som så ofta, efterlyser den mycket grundliga, mångsidiga och omfattande behandlingen av frågan, som han alltid anser bör framgå av ett utskottsutlåtande. Då nu Kungl. Maj:t har svarat på det sätt, som motionären önskat, och alla de synpunkter på frågan, som kunna vara av behovet påkallade, även av Kungl. Maj:t ha beaktats, så finner jag icke, att denna fråga bör föranleda till någon mera omfattande debatt.

*Om utveckling
av Sveriges
förbindelser
med Afrika,
Asien och
Sydamerika.
(Forts.)*

Om utveckling
av Sveriges
förbindelser
med Afrika,
Asien och
Sydamerika.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om uppflyttning i högre löneklass av tre förrådsförvaltare vid flygvapnet;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till nämndemannen E. A. Westin i Bäck, Bjästa, för ett under postförsändning förkommet penningbelopp;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i bestämmelserna rörande förvaltningen av fonden för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Norrköping—Söderköping—Vikbolandets järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten; samt

nr 27, i anledning av väckt motion om en särskild ersättning för växlings-tjänst vid statens järnvägar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om pensions-
rätt för viss
sjuusköterske-
tjänst.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om beredande av pensionsrätt för viss sjuuskötersketjänst.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade motioner, väckta den ena i första kammaren under nr 52 av fröken *Hesselgren* och den andra i andra kammaren under nr 55 av fröken *Wellin*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida en förändring av § 60 mom. e) i reglementet för statens pensionsanstalt kunde genomföras i syfte att bereda möjlighet för sjuuskötersketjänsten vid helpensionen Tyringe att där erhålla pensionsrätt samt att Kungl. Maj:t måtte sedan utredningen verkställdes vidtaga den åtgärd, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner I: 52 och II: 55 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fröken Hesselgren: Herr talman! De föreliggande motionerna ha avstyrkts av bankoutskottet, som jag fattat saken, därför att bankoutskottet tycker, att det föreligger otillräcklig utredning i frågan och därför att den gäller en liten sak, som riksdagen egentligen inte har att befatta sig med.

Motionerna ha emellertid kommit till, därför att pensionsstyrelsen och medicinalstyrelsen anvisat motionsvägen såsom den lämpliga för att undanröja en formell svårighet, som hindrar dem, att i ett fall som detta kunna bevilja pensionsrätt, vilket de annars anse vara berättigat. Bankoutskottet har nu visat

på en annan väg, nämligen att målsägaren bör kunna gå direkt till Kungl. Maj:t, och är det så, att Kungl. Maj:t själv kan avgöra den saken, utan att det behöver gå via riksdagen, skulle på det sättet naturligtvis motionärerna ha nått vad de åsyfta, och i så fall har jag endast att vara tacksam för att den vägen anvisats.

Om pensionsrätt för viss sjukskötersketjänst.
(Forts.)

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sekreteraren och föreståndaren för centralbyrån hos jordbrukarungdomens förbund.

Om pensionsrätt för sekreteraren hos jordbrukarungdomens förbund.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 53 av herr *Linders* och herr *Johansson, Johan Bernhard*, och den andra inom andra kammaren under nr 127 av herr *Lilliecreutz* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att befattningen som sekreterare och föreståndare för centralbyrån hos Jordbrukareungdomens Förbund skulle hänföras till dem, vilkas innehavare jämlikt Kungl. Maj:ts reglemente för statens pensionsanstalt § 69 ägde att inträda i nämnda anstalt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I: 53 och II: 127 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Olsson, Oscar: Jag har intet annat yrkande att göra än vad bankoutskottet här kommit till, men jag vill ändå fästa uppmärksamheten på ett par saker med anledning av att detta är en fråga, som säkerligen bör komma igen.

Frågan gäller rättighet för sekreteraren i Jordbrukareungdomens förbund att få bli delaktig av förmånerna i statens pensionsanstalt. Det anmärkes däremot av utskottet, att det möjligen kan bli farliga konsekvenser, men utskottet finner det dock endast vara »tveksamt, huruvida sådan delaktighet bör medgivnas». Det, som varit bestämmande för utskottets avslagsyrkande, är, att en sådan fråga dock bör komma ifrån Kungl. Maj:t. Jag hoppas innerligen, att denna fråga måtte framföras ifrån Kungl. Maj:t så fort som möjligt, innan det blir för sent att ordna den här saken.

Det är visserligen sant, att det här är fråga om en lärare i tjänst hos en enskild förening, men riksdagen vet ju mycket väl, att denna enskilda förening, Jordbrukareungdomens förbund, är av den arten, att riksdagen har fäst synnerligen stort avseende vid det arbete, som den utför. I det sammanhanget tänker jag inte på den insats i det allmänna folkbildningsarbetet, som denna organisation gör, ty i det fallet stå många andra fullt vid sidan av den, utan det är just på det speciella område, på vilket jordbrukarungdomen gör sin insats. Det vore ju egentligen det allmännas skyldighet att se till, att den uppväxande ungdomen finge en praktisk inriktning i den uppfostran, som denna ungdom har anspråk på, såväl då det gäller jordbrukarungdomen som då det gäller industriarbetarungdomen. Som bekant ha vi just för jordbrukarungdomens vidkommande fått det så lyckligt ställt här i landet, att en speciell organisation har på ett mycket förtjänstfullt sätt tagit sig an uppgiften att inrikta jordbrukarungdomen på ett utomordentligt praktiskt sätt på det förvärvsarbete, till vilket denna ungdom sedan är hänvisad. I all synnerhet så länge det allmänna undandrar sig att självt sörja för denna uppgift, bör det vara det all-

Om pensions-
rätt för sekre-
teraren hos
jordbrukar-
ungdomens
förbund.

(Forts.)

männas uppgift att stödja denna verksamhet. Riksdagen har ju också understrukit genom de anslag, som i detta fall ställts till Jordbrukareungdomens förbunds förfogande, att det här är en sådan uppgift, som staten särskilt bör taga hand om.

Nu är det på det sättet, att den person, som har satt igång hela denna uppfostringsverksamhet ibland jordbrukarungdomen, är anställd vid en lantmannaskola, där han har pensionsrätt. Men skall detta arbete, som det här är fråga om, vidare kunna fullföljas, så är det synnerligen önskvärt, för att inte säga nödvändigt, såvida inte något svårare avbräck skall inträffa, att denne person kan bibehållas vid ledningen för denna verksamhet.

Såvitt jag kan se, är det rent formella, för att inte säga formalistiska synpunkter, som kunna anföras emot att han får inbetala sina pensionsavgifter till statens pensionsanstalt och därigenom kunna bibehållas vid denna för landet så betydelsefulla gärning, där han gjort så stora insatser. Det är just på grund därav, jag vågar anhålla, att Kungl. Maj:t med anledning av den formulering, som utskottsutlåtandet fått, måtte behjärta saken och redan till nästa riksdag ha fattat beslut rörande sakens ordnande på ett sådant sätt, att denne lärare kan bibehållas i den befattning, som det säkerligen också är riksdagens uppfattning, att han bör få tillfälle att ytterligare ägna sig åt, att döma av det beslut, som riksdagen i fjol fattade i anslagsfrågan för denna undervisnings ytterligare bedrivande.

Jag har, som sagt, herr talman, i detta sammanhang icke något yrkande att framställa.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Herr statsrådet *Gyllenswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 110, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava stats-tjänst och annat allmänt uppdrag; samt

nr 127, angående statsförvärv av Mellersta Södermanlands järnväg.

Anmäldes bankoutsrottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 59, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att även andra kammaren bifulle vad bankoutsrottet hemställt i sitt utlåtande nr 6.

Om pension
åt f. d. förste
kanslisten
H. Modigh.

Föredrogs ånyo bankoutsrottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om pension åt förutvarande förste kanslisten hos första kammaren H. Modigh.

I en inom första kammaren väckt, till bankoutsrottets förberedande handläggning hänvisad motion, nr 54, hade herrar *von Geijer* och *Thulin* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att till förutvarande förste kanslisten i första kammarens kansli Hjalmar Modigh skulle från och med ingången av år 1932 från riksgäldskontoret utgå under hans återstående livstid en årlig pension av 2 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion I: 54 icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Herr von Geijer: Herr talman! Den motion, som herr Thulin och jag ha väckt angående pension åt förste kanslisten Modigh, har blivit avstyrkt av bankoutskottet. Jag förstår mycket väl utskottets hållning i en fråga av förevarande art, nämligen att utskottet överhuvud taget måste ställa sig betänksamt till motioner om pensioner åt enskilda befattningshavare. Förhållandena äro så skiftande, och förutsättningarna för understödsbehovet samt de ekonomiska villkoren i övrigt förete likaledes stora olikheter. Jag begriper, att bankoutskottet då har sökt skaffa sig en norm, efter vilken utskottet vill söka behandla motioner av sådan art. Denna norm skulle väl innefattas i det principuttalande, som bankoutskottet år 1925 avgav i ett utlåtande. Detta principuttalande har återgivits i det nu föreliggande utlåtandet. Jag vill emellertid därvid framhålla — och det är ju tämligen självfallet, att så skall vara förhållandet — att utskottet ingalunda i detta principuttalande gör gällande, att de regler, som där kommit till uttryck, skulle undantagslöst fasthållas. Saken måste prövas från fall till fall.

Det har då förefallit oss motionärer, att detta vore ett fall, då ett undantag skulle kunna vara berättigat. Såsom jag nämnde i början av mitt anförande, gäller det förste kanslisten Modigh. Han blev anställd i riksdagens tjänst 1889. Det är sålunda 43 år sedan. Om jag räknar in urtimorna, blir det väl bortåt 50 riksdagar, som han har tjänstgjort. Hans tjänstgöring har av alla, som varit i tillfälle att fälla ett omdöme därom, vitsordats hava utmärkt sig för plikttröhet och skicklighet. Det var under sådana förhållanden, som vi motionärer tyckte, att det skulle vara riktigt, att riksdagen honorerade denne sin gamle trotjänare, som man ju utan tvekan kan kalla honom, med en pension. Motionärerna hava ju också hänvisat till precedensfall. Riksdagen har vid flera tillfällen beviljat pensioner i liknande fall.

Jag förstår emellertid vad som har legat bakom utskottets avstyrkande. Det är, jag upprepar det ännu en gång, rädsla för att ett beslut härvidlag skall verka prejudicerande. Kan man med fog säga, att denna fara här föreligger, när det gäller en 43-årig tjänstgöring — jag har kanske rättighet att säga 50-årig, ty riksdagarna få väl här anses motsvara tjänstår? Den faran, att ett bifall till motionen skulle kunna verka prejudicerande, torde väl nästan vara utesluten.

Då Modigh sålunda har en synnerligen väl vitsordad tjänstgöring och behov av pension enligt min mening föreligger, vill jag, herr talman, yrka bifall till motionen. Då vi här tala om de prejudicerande verkningarna av ett beslut om pension i detta fall, må det tillåtas mig att i detta sammanhang säga, att ett ständigt avvissande från riksdagens sida av förslag att lämna ett erkännande åt sina gamla trotjänare också skulle kunna leda till den konsekvensen, att det skulle försvåra för riksdagen att få troget och skickligt folk i sina kanslier. Att det är nödvändigt för riksdagen att i sina kanslier ha folk av kvalitet, är väl alldeles uppenbart.

Det förefaller mig sålunda, herr talman, att goda skäl äro förebragta för att riksdagen denna gång — jag vill inte precis säga gör ett undantag från sina vedertagna regler, utan snarare just med tillämpning av dessa — beviljar den pension, som föreslås i motionen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Lindgren: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att, under åberopande av utskottets korta och koncentrerade motivering och jämväl med hänvisning till att utskottet varit alldeles enigt, yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad ut-

*Om pension
åt f. d. förste
kanslisten
H. Modigh.
(Forts.)*

skottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Om fyllnads-
pension åt
riksdags-
vaktmästaren
W. E.
Willberg.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om fyllnadspension åt vaktmästaren hos första kammaren W. E. Willberg.

I en inom första kammaren väckt, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisad motion, nr 55, hade herrar *von Geijer* och *Thulin* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att till vaktmästaren hos första kammaren W. E. Willberg skulle från och med ingången av år 1933 från riksgäldskontoret utgå under hans återstående livstid en fyllnadspension av 600 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I: 55 icke måtte till någon riksdagens åtgärd förändras.

Reservation hade anförts av herrar *Lindström* och *Paulsen*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motion I: 55, måtte medgiva, att till vaktmästaren hos första kammaren W. E. Willberg finge, utöver honom författningsenligt tillkommande pension, från och med kalenderåret näst efter det, varunder han sista gången tjänstgjorde hos riksdagen, under hans återstående livstid från förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus utgå en tilläggspension av sexhundra kronor.

Herr von Geijer: Herr talman! Även denna motion har väckts av herr *Thulin* och mig. Det skäl, som jag vid det föregående ärendet åberopade, torde till alla delar äga sin tillämplighet jämväl på förevarande ärende. Också här gäller det en gammal trotjänare. Vaktmästaren Willberg anställdes hos riksdagen år 1898 och är ännu kvar i tjänst. Det är hans trettiofemte år i riksdagens tjänst, som nu löper, och med inräknande av urtimorna har han tjänstgjort 40 riksdagar. Jag anser, att det i detta fall likaväl som i det nästföregående ärendet är, jag höll på att säga, en skyldighet för riksdagen att honorera befattningshavaren. I detta ärende är det dessutom en annan omständighet, som i högre grad än i det förra ärendet föreligger. Här kunna faktiskt ömmande omständigheter åberopas. Willberg har en pension från sin ordinarie statstjänst på 1 716 kronor. Men han har en sjuklig hustru, och han har haft flera barn att uppfostra, vilket omöjliggjort för honom att göra några besparingar för ålderdomen. Förvisso kan man då säga, att ömmande omständigheter här föreligga.

Då det belopp, som nu begäres, 600 kronor, är så jämförelsevis litet och allt enligt min mening talar för att riksdagen här bör lämna detta erkännande åt sin trotjänare, vill jag hoppas, att kammaren skall bifalla motionen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I herr von Geijers yttrande instämde herrar *Widell*, *Hallin*, *Bergman*, *Sandén*, *Lindhagen*, *Åkerman*, *Thorén*, *Johansson-Dahr*, *Nerman* och *Vennerström* samt fröken *Hesselgren*.

Herr Lindgren: Herr talman! Även i denna fråga skall jag med hänvisning till utskottets motivering tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan. Det är visserligen sant, att utskottet icke har varit lika enhälligt i denna fråga som i det föregående ärendet. Det skäl, som herr von Geijer här fram-

höll, att en högre pension än den, ifrågavarande befattningshavare fått sig tillerkänd i statstjänst, skulle vara behöflig, är visserligen något som i motionen har påståtts, och det är ju möjligt, att det är riktigt, men det har inte framlagts några som helst bevis därför i utskottet. Det är ju så, att vederbörande redan har en pension av 1 716 kronor, vartill kommer dyrtidstillägg. I sin helhet torde alltså pensionsförmånerna uppgå till bortåt 2 400 kronor, enligt vad som upplysts i utskottet. Av denna anledning har utskottets majoritet icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thulin: Herr talman! Jag skall be att få fästa kammarens uppmärksamhet på en omständighet i detta utlåtande. Det framgår av utskottets uppgifter, att herr Willberg har en pension å 1 716 kronor jämte därå belöpande dyrtidstillägg. Därefter säger utskottet i utlåtandet längst ned på sid. 4: »Vid sådant förhållande har utskottet — i anslutning till den principiella uppfattning i fråga om pension i anledning av riksdagstjänst, som utskottet i sitt denna dag avgivna utlåtande nr 9 angivit — funnit sig icke kunna förorda att särskild pensionsförmån beredes Willberg för hans anställning i riksdagens tjänst.» Om man nu går till detta utskottets utlåtande nr 9, finner man väl, att utskottet där har uttalat en principiell uppfattning, men samtidigt i sista stycket i uttalandet framhållit, att det tidigare beviljats pensioner för riksdagstjänst, när den för statstjänst tillförsäkrade pensionen utgått med allenast ett avsevärt lågt belopp. När man ser efter, hur pass låga belopp som utgått i statspension i de fall, då pension för riksdagstjänst beviljats, finner man, att pensionen för statstjänst i ett fall utgått med 2 400 kronor och i ett annat fall med 1 350 kronor. Nu har Willberg ostridigt, efter vad utskottet självt har bekräftat, en pension för statstjänst av 1 716 kronor. Med utgångspunkt från vad bankoutskottet har anfört i sitt utlåtande nr 9 torde man sålunda på mycket goda skäl kunna yrka bifall till vad motionärerna hava föreslagit och vad reservanterna hava yrkat.

Därutöver skulle jag vilja framhålla, att de principiella synpunkter, som hava anförts av bankoutskottet och som tydligen, lättförklarligt nog, spela en mycket stor roll vid bankoutskottets behandling av sådana här pensionsfrågor, knappast behöva anläggas, då det gäller de synnerligen fåtaliga tjänsterna i riksdagen. Det är nämligen ett mycket litet fåtal personer som kunna komma i fråga till pensioner. Det är inte heller fråga om pensioner i samma mening som då det gäller pension för statstjänst. De belopp, som här utbetalas, äro närmast ett slags avskedsersättningar för lång och trogen tjänst. Herr Willberg har, som herr von Geijer i sitt anförande erinrade, tjänstgjort här i 35 år. Det är sålunda fråga om att ge en gammal trotjänare ett slags avskedsersättning, och det kan man väl näppeligen motsätta sig av några slags principiella skäl. Här bör det goda hjärtat få tala, och jag vill såsom ett stöd för att det goda hjärtat skall få tala i detta fall också framhålla betydelsen av att man i riksdagen har en jämförelsevis fast tjänstemannastab. Jag tror, mina herrar, att vi skulle vara mycket litet betjänta av att i riksdagen ha en tjänstemannastab, som ständigt ändras år från år. Vi skola vara tacksamma för att en hel del personer stanna kvar i riksdagens tjänst och på det sättet skaffa sig erfarenheter och även skapa en fast tradition med avseende å tjänsten. Man kan belöna dessa utan att på något sätt inkräkta på statsfinanserna genom att, när de varit länge i tjänst och när de nödgas lämna sin anställning, ge dem ett slags avskedsersättning, vilken — såsom jag nyss betonade — aldrig svarar mot pension, som utgår på grund av statstjänst.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen och till den re-

*Om fyllnads-
pension åt
riksdags-
valkmästaren
W. E.
Willberg.
(Forts.)*

Om fyllnads-
pension åt
riksdags-
vaktmästaren
W. E.
Willberg.
(Forts.)

reservation, som är fogad vid bankoutskottets utlåtande nr 10 av herrar Lindström och Paulsen.

Herr Svensson, Carl: Jag har, såsom framgår av utlåtandet, icke haft tillfälle att deltaga i behandlingen av detta ärende. Om jag hade haft tillfälle att göra det, skulle jag inom bankoutskottet ha förfäktat den mening, som här har tagit sig uttryck i reservationen. Jag kan inte finna annat än att ett beslut i överensstämmelse med reservationen står i god samklang med den praxis, som tidigare har utvecklats i sådana här fall. Det är ju ett faktum, att man i sådana här fall har låtit de ömmande omständigheterna vara utslagsgivande, och i detta fall föreligga ömmande omständigheter.

Jag vill passa på att rätta ett meddelande, som lämnades av herr Lindgren, då han sade, att den pension, som utgår till Willberg, torde med dyrtidstilllägg uppgå till omkring 2 400 kronor. I själva verket är dyrtidstillägget endast 252 kronor, och hela hans pension är således 1 968 kronor. Det är ju ett belopp, som måste anses vara mycket knappt.

Jag vill för min del förena mig med dem som yrkat bifall till reservationen, och jag vädjar till kammaren att på detta sätt behandla denna gamla förnäma trotjänare hos kammaren.

Herr Lindgren: Herr talman! Den upplysning, som bankoutskottets ärade ordförande lämnade om dyrtidstilläggsbeloppets storlek, har jag naturligtvis ingen anledning att betvivla, utan utgår från att den är fullt riktig. Men den överensstämmer dock icke med de upplysningar, som lämnades vid frågans behandling i utskottet. Om jag icke fattade alltför mycket fel, uppgavs där, att pensionen från statskontoret med dyrtidstilllägg skulle uppgå till i det närmaste 2 400 kronor.

Herr Thulin vädjade till hjärtat och sade, att detta borde bestämma i förevarande fall. Det är riktigt, att om man endast lyssnar till hjärtat, man kan bifalla reservanternas förslag. Men nu är det så, att i utskottet anser man sig även böra använda förnuftet och huvudet, och skall man göra det, kan jag inte riktigt förstå herr Thulin, då han vill göra gällande, att riksdagen bör pensionera sina tjänstemän på ett annat sätt än statstjänstemän i allmänhet.

Jag har, herr talman, ingen anledning att frånträda det av mig framställda yrkandet.

Herr Thulin: Herr talman! Jag vill säga till min ärade vän herr Lindgren, att jag visserligen vädjade till hjärtat, men jag tror, att jag också lade fram mycket förnuftiga skäl för att man skulle följa hjärtats röst.

Herr Mellén: Herr talman! Att låta hjärtat tala är visserligen mycket vackert, men nog förefaller det mig vara väl gentilt, om jag så må säga, att mannen ifråga skall uppbära två pensioner från staten, dels en å 1 716 kronor och dels en å 600 kronor. Jag tillåter mig, om det går för sig, att föreslå ett pensionsbelopp av 400 kronor.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till reservationen med den ändring att beloppet sättes till 400 i stället för 600 kronor.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att sistnämnda förslag skulle godkännas med den ändring, att pensionsbeloppet bestämdes till 400 kronor.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herrar *von Geijer* och *Lindström* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

*Om fyllnads-
pension åt
riksdags-
vaktmästaren
W. E.
Willberg.
(Forts.)*

Herr statsrådet *Gyllenswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 130, angående vissa understöd från allmänna arvsfonden tillfallna kvarlåtenskapen efter Erik Magnus Edvard Svedbom;

nr 131, angående rätt att avyttra Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 tillhöriga bankaktier;

nr 132, angående förvärv för Gripsholms slotts räkning av visst markområde; samt

nr 142, angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 11, angående regleringen av utgifterna för budgetåret 1932/1933 under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 23 och 24.

Lades till handlingarna.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående begravningshjälp efter avliden pensionstagare av marinens stammanskap, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om avskaffande av krigsdomstolarna och strafflagen för krigsmakten.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft de inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motionerna nr 192 i första kammaren av herr *Möller* m. fl., nr 280 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm m. fl. och nr 373 i andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm m. fl.

I de båda förstnämnda motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla:

1. att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag om avskaffande av de militära domstolarna i fredstid;

2. att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag antingen om avskaffande av strafflagen för krigsmakten och dess ersättande med lämpliga bestämmelser i allmänna strafflagen eller ock om en fullständig omarbetning och kraftig humanisering av förstnämnda lag.

Uti motionen nr 373 i andra kammaren hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om utredning och förslag till 1933 års riksdag angående avskaffande av krigsrätterna och hänförande till civil domstol av sådana ärenden, som nu gjordes till föremål för behandling av krigsrätt.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om undersökning dels huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde redan under nuvarande rättgångssystem ske, dels ock rörande sådan revision av strafflagen för krigsmakten, som kunde genomföras utan avvaktan på en allmän revision av den allmänna strafflagen, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas.

Reservation hade avgivits av herrar *Bissmark, Öhman, Halvarsson, Christenson* och *Johanson* i Huskvarna samt fröken *Wellin*, vilka anförde:

»Enligt vår uppfattning bör spörsmålet, huruvida och i vad mån en överflyttning av mål från krigsdomstolarna till de allmänna domstolarna lämpligen kan äga rum, upptagas till behandling i samband med en allmän rätttegångsreform, varå arbete nu pågår enligt 1931 års riksdags beslut.

På grund härav och då frågan om en mera omfattande revision av strafflagen för krigsmakten icke lämpligen bör tagas under övervägande annat än i samband med såväl förstnämnda spörsmål som ock pågående arbete angående revision av den allmänna strafflagen, hava vi icke kunnat biträda utskottets förslag utan hemställa, att riksdagen ville avslå de föreliggande motionerna I: 192 samt II: 280 och II: 373.»

Herr Öhman: Herr talman! Såsom en av reservanterna i detta ärende skall jag be att få säga några ord. Jag har en ytterligare anledning att göra det, eftersom jag själv en gång i tiden har varit krigsdomare och således har en viss erfarenhet på detta område.

Våra krigsrätter bestå som bekant av fyra ledamöter, två militära och två civila. Av de civila ledamöterna är krigsdomaren ordförande, och han är i regel en ordinarie häradshövding. Hans civila bisittare är ofta en domare i en rådhusrätt. De två militära bisittarna utgöras i de vanligaste fallen av en kapten eller ryttmästare och en underofficer. Man måste medge, att en på dylikt sätt sammansatt domstol i fråga om kvalifikationer och kompetens i ingen mån är underlägsen de allmänna underrätter, som, enligt utskottets önskan, skulle få att behandla de nuvarande krigsrättsmålen. Det är klart, och det kan jag av egen erfarenhet vitsorda, att det i våra krigsrätter är det civila elementet, som är det dominerande. De militära ledamöterna i de krigsrätter, där jag på min tid var ordförande — det var inte mindre än tre domstolar — rättade sig genomgående vid målens avgörande efter sina civila kolleger. Men vi civila hade å vår sida en stor nytta av dem genom deras erfarenhet i militära ting. De, som överhuvud taget ej betrakta militärväsendet med sympatiska blickar, behöva verkligen ej ha några bekymmer för att krigsrättsavgörandena bli ensidigt militärt betonade. Även lagutskottet förklarar uttryckligen sig ej vilja påstå, att de nuvarande krigsdomstolarna i regel bedöma militära förseelser strängare än de allmänna domstolarna skulle göra. Detta uttalande stämmer också med min egen erfarenhet. Mina militära kolleger visade sig i allmänhet synnerligen milda i sitt bedömande av förekommande förseelser — så milda, att deras civila kolleger, och dock var ingen av oss av någon särskild drakonisk läggning, allt emellanåt fingo söka att hålla igen. Att målen vid krigsdomstolarna också få ett synnerligen snabbt avgörande kan jag intyga. Jag tror, att det härvidlag ej kan bli lika väl ställt vid häradsrätterna, om krigsrättsmålen komma dit, även om man anordnar tätare sammanträden eller vidtar andra föranstaltningar.

Det bör kanske också framhållas, att på grund av omständigheterna en rättegång vid en krigsrätt får ett mera humant förlopp än en rättegång vid en allmän underdomstol. En ung man, som under värnpliktstiden begått en förseelse och lagföres därför, skall i senare fallet uppträda inför rätta i en lokal, där ofta mycket folk är församlat. Saken väcker större uppseende och blir mera allmänt bekant, än om den blivit utagerad vid en krigsrätt.

Om nu krigsrätterna verkligen fungera så väl, som jag här sökt framhålla, måste det å andra sidan finnas ganska starka skäl för att man skall inlåta sig på deras fullständiga avskaffande. De skäl, som utskottet härvidlag anför, bottna huvudsakligen i känslotänkande och äro i övrigt grundade på hänsyn till en påstådd allmän opinion.

Om krigsdomstolarnas avskaffande m. m.
(Forts.)

Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.

(Forts.)

Utskottet säger, att det är »ett viktigt medborgerligt intresse, att den, som ställes till ansvar för brott, icke berövas förmånen att svara inför allmän domstol, endast därför att han exempelvis fullgör honom åliggande värnplikts-tjänstgöring».

Vidare heter det i utskottsbetänkandet: »För utskottet framstår såsom det centrala, att den enskilde medborgaren icke medan han fullgör sin värnplikts-tjänstgöring skall känna sig försatt i ett annat rättsligt läge än förut.» Det här låter ju ganska känslösamt, men det är väl ändå så, att detta argument — utskottet anger det självt som sitt centrala — skjuter betydligt över målet redan av den anledningen, att övervägande flertalet av våra beväringssynglingar överhuvud ej förut haft någon känsla av att vara försatta uti ett visst rättsligt läge. Flertalet av dessa ynglingar ha, för övrigt dess bättre, säkerligen aldrig, för att tala utskottets eget språk, haft »förmånen att svara inför allmän domstol».

Ett annat av utskottets huvudargument är, att den nuvarande ordningen skulle ha »alstrat misstro inom breda lager av vårt folk». Ja, att man på sina håll kunnat uppagitera en misstämning mot krigsdomstolarna, är ju påtagligt, men jag har svårt att tro, att det skulle förekomma någon sådan misstro inom breda lager bland t. ex. våra värnpliktiga, och det är ju dem som saken närmast gäller. Jag vill fråga: vem tänkte under sin beväringstid egentligen på sådana saker som organisation av krigsdomstolar?

Även motionärerna åberopa den allmänna opinionen, och därvidlag taga de i med ännu kraftigare tag än utskottet gör. Bland annat säga motionärerna: »Emot krigsdomstolarna råder en djupt rotad misstro icke minst bland dem, som ha att sända sina söner såsom värnpliktiga till de militära övningsplatserna.» Detta är väl bra överdrivet. I verkligheten är det nog ett relativt fåtal föräldrar, som ha en sådan »djupt rotad misstro» mot krigsdomstolarna. Särskilt mödrarna till de värnpliktiga ha nog sina bekymmer, när deras pojkar skola rycka in till tjänstgöring, men dessa bekymmer gälla väl mera sådana saker som att de ej skola överanstränga sig under exercisen eller förkyla sig.

Vidare anmärkte motionärerna på att »krigsrätterna sammansättas så, att det antingen blir överordnade, som få sitta till doms över underordnade, eller ock, i ett mål mellan över- och underordnade, kamrater till den överordnade, som få döma i målet. Krigsdomstolarnas sammansättning liksom hela deras existens utgör ett stort och betänkligt avsteg från den annars i vårt land hävdade principen om allas likhet inför lagen.»

Det hade varit intressant, om de ärade motionärerna på något sätt antytt, hur krigsrätterna enligt deras mening borde vara sammansatta. Jag vill naturligen icke ifrågasätta, att sådana organisatoriska förebilder föresvävat dem som t. ex. de beryktade matrosdomstolarna i ett främmande land.

Emellertid vill jag i detta sammanhang framhålla, att jag ej skulle ha någon betänklighet mot en lagändring, varigenom en menig man, då förhållandena lämpa sig därför, kunde få vara ledamot i en krigsdomstol, t. ex. i stället för den underofficer, som nu alltid finnes där. En annan förändring, som jag också skulle kunna vara med om, är, att man överflyttar till de allmänna domstolarna från krigsrätterna behandlingen av sådana mål, som icke ha någon särskilt militär prägel, såsom t. ex. tjuvnadsbrott, förfalskning o. dyl. Men en sådan lagändring bör enligt min mening anstå, tills vi ha fått rättegångsreformen genomförd.

Vi ha nu högt kvalificerade krigsrätter, där visserligen, som sig bör, den militära sakkunskapen är företrädd, men där dock det civila elementet är förhärskande. Deras rättsskipning är, vilket ju även utskottet vitsordat, mycket human, och i fråga om snabbheten lämnar den ej något övrigt att önska. Dessa domstolar fylla således i hög grad de moderna kraven på säkerhet och snabb-

het, och jag tror, att även muntligheten på det hela taget är bättre tillgodosedd där än vid de allmänna domstolarna. Ändå vill man nödvändigt borttaga dessa domstolar, och man har därvid så bråttom, att man inte kan ge sig till tåls att avvakta den blivande rättegångsreformen, som vi ju nu ha att vänta inom en tämligen nära liggande framtid.

Krigsdomstolarnas avskaffande har ju visserligen förordats av en kungl. kommitté, som 1922 avgav sitt utlåtande, men för min del har jag icke i någon mån blivit rubbad i min övertygelse av de motiv, som denna kommitté anför. För övrigt är att märka, att samtliga de myndigheter, som ha hörts, ställt sig avvisande till kommitténs förslag, däribland rikets tre hovrätter.

Beträffande den andra frågan, som här föreligger, eller revisionen av strafflagen för krigsmakten, tillåter jag mig att återropa reservationen. Det är ju ett ganska vidlyftigt lagstiftningsarbete på straffrättens område, som det här är fråga om. Inlåter man sig på detta nu utan att avvakta den stora strafflagsreformen, är det ju mycket möjligt, att det lagstiftningsarbete, som det här gäller, kommer att bygga på principer, som sedermera bli jämkade eller till och med övergivna genom den blivande strafflagsreformen. Följden blir att man får börja om på nytt och åter revidera den strafflag, som vi nu selsätta oss med. Detta skulle väl vara bra olämpligt och opraktiskt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Halvarsson* och *Mellén*.

Herr *Åkerman*: Herr talman! Jag skall be att med några ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Vi veta ju alla, att det är ett mycket gammalt krav, som här har burits fram. Gång på gång har man från vänsterhåll gjort gällande, att denna reform vore önskvärd och nödvändig. De kommittéer, som behandlat frågan, ha funnit en lösning önskvärd och möjlig. Att man nu, såsom i reservationen göres gällande, skulle uppskjuta saken i avbidan dels på processlagstiftningens genomförande och dels på revision av den allmänna strafflagen, kan jag icke finna vara befogat. Vad nu särskilt strafflagen beträffar, är det tyvärr nog så, att reformen kommer att låta mycket länge vänta på sig — jag skall inte närmare ingå på de skäl varför man har att befara ett mycket långt dröjsmål. Såvitt jag förstår, är det icke att befara, att en reviderad krigslagstiftning skulle stöta på svårigheter av det skäl, som den föregående talaren anförde, nämligen att den blivande strafflagsreformen kommer att bygga på så nya principer, att man skulle få lov att göra om det hela igen. Jag tror inte alls, att det föreligger någon sådan fara. Det lär väl inte bli några så banbrytande nya uppfattningar om vad som menas med stöld och åtskilliga andra brott, som nyss uppräknades här, att man skulle behöva befara något dylikt.

Vad beträffar processreformen, äro vi nu så nära dess genomförande, att det icke finnes någon anledning att dröja för den skull. Vi veta ju nu precis, hur domstolarna enligt den nya organisationen komma att se ut. Det blir inte någon nämnvärd skillnad mot vad som redan gäller. Man har bara att fråga sig: äro de härads- och rådhusrätter, som vi fortfarande komma att ha, skickade att upptaga de mål det här gäller? Därpå svarar jag för min del ett obetingat ja.

Den föregående talaren gjorde gällande, att det skulle vara mycket bättre för en krigsman att få svara inför krigsrätt. Han skulle i så fall känna saken mindre generande. Det tror jag inte alls! Jag tror, att om olyckan är framme och en värnpliktig yngling måste svara inför domstol, skall han känna sig mycket tryggare vid åsynen av häradshövdingen, omgiven av tolv nämndemän, än inför krigsrätten, där det sitter höga officerare. Med den kännedom

Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.
(Forts.)

jag har om befolkningen tror jag, att den föregående talaren långt ifrån hade rätt, då han sade, att det skulle bli en pina för vederbörande att komma inför allmän domstol.

Att det civila elementet dominerat vid den domstol, där herr Öhman varit ordförande, finner jag mycket naturligt med den kännedom jag har om den ärade talaren, men jag är icke övertygad om att det är likadant överallt. Den frågan tillmäta vi förresten icke någon avgörande betydelse, såsom framgår av utskottets utlåtande.

Den föregående ärade talaren ville göra gällande, att det var ett känslotänkande, som låg bakom utskottets förslag. Nej, det är långt ifrån något känslotänkande. Det gäller, som jag redan sagt, en mycket gammal önskan, och den är gång på gång framförd utan att det, såvitt jag begriper, har legat något pjunk eller något slags lyrik bakom det hela. Jag vill erinra om att våra grannländer ha genomfört reformen och därav funnit sig väl.

Den föregående ärade talaren trodde icke, att det fanns någon misstro mot krigsdomstolarna. Ja, man kan ju inte hjälpa, att den ene tror och den andre icke tror en sak, men nog är en sådan misstro ganska allmänt utbredd. Det är långt ifrån någon inbillning, och jag vågar bestämt bestrida, att denna misstro skulle vara »uppgiterad». När samma fråga för tolv år sedan var före här, berättade jag från denna plats ett exempel på hur uppfattningen är på landet. Jag skall icke trötta herrarna med den historien nu, men den står i protokollet, om någon är road av att läsa den.

Den föregående talaren erkände, att han gott kunde vara med om att överflytta vissa mål från krigsdomstolarna. Ja, redan detta visar ju, att även han finner, att det inte är bra som det är. Den undersökning, som skall göras, får väl utreda saken. Här begäres ju ingenting annat än en utredning om hur det hela skall ordnas.

Att strafflagen för krigsmakten, för att nu säga ett ord om innehållet i den, behöver högst väsentligt revideras, kunna väl alla vara överens om. Redan 1914, när lagen framlades, brummade lagrådet mycket allvarligt emot den och förklarade, att den inte alls var bra, men den gick dock igenom. En revision av krigslagarna och en kraftig humanisering är absolut nödvändig och stöter, såvitt jag kan förstå, icke på något hinder i den omständigheten, att den allmänna strafflagen är under överarbetning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandström: Herr talman! Vid behandlingen av den fråga, som nu är föremål för kammarens prövning, har utskottets majoritet helt reservationslöst anslutit sig till de synpunkter, som rörande samma ämne förekomma i lagutskottets utlåtande år 1920 ävensom i det betänkande, som avgivits av den nämnda år tillsatta kommittén, åt vilken det då uppdrogs att verkställa utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas. Detta utskottsmajoritetens ställningstagande synes verkligen högst anmärkningsvärt, när man erfar, att berörda kommittés förslag till avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid avstyrkts av *alla* — jag understryker ordet *alla* — de sakkunniga myndigheter, till vilka kommittébetänkandet remitterats för yttrande. Den kritik, som mot kommittébetänkandet riktats uti de av Svea hovrätt och krigshovrätten avgivna yttrandena, måste efter min uppfattning anses vara av synnerligen tungt vägande karaktär, och detsamma kan väl också anses vara fallet beträffande den vid kommittébetänkandet fogade reservation, som avgivits av den militäre kommittéledamoten, generalmajoren J. G. Nauckhoff. Då i dessa två remissyttranden och i den av Nauckhoff avgivna reservationen allt vad kommitténs majoritet anfört till stöd för sin uppfattning att krigsdomstolarna i fredstid böra avskaffas blivit på ett sakkunnigt och överty-

gande sätt i varje detalj bemött, finner jag mig sakna anledning att nu taga kammarens dyrbara tid i anspråk med att upprepa den till synes fullt vederhäftiga kritik, som mött ifrågavarande kommittébetänkande, för att i stället övergå till att med några ord yttra mig angående de av utskottsmajoriteten nu särskilt anförda skäl, som enligt dess förmenande ytterligare tala för, att den nuvarande krigsdomstolsorganisationen ej längre bör bibehållas.

Utskottet säger i sitt utlåtande, att inrättande av specialdomstolar kan i fråga om brottmål framstå, antingen som ett oberättigat undantag till den tilltalades nackdel eller såsom ett otillbörligt privilegium till hans förmån. I det förra hänseendet måste det enligt utskottets mening anses som ett viktigt medborgerligt intresse, att den, som ställes till ansvar för brott, icke berövas förmånen att svara inför allmän domstol endast därför att han exempelvis fullgör honom åliggande värnpliktstjänstgöring. Utskottet förklarar sig dock ej vilja påstå, att de nuvarande krigsdomstolarna i regel bedöma militära förseelser strängare än de allmänna domstolarna skulle göra — motsatsen har tvärtom, enligt vad utskottet vitsordar, från flera håll gjorts gällande — men för utskottet framstår likväl såsom det centrala, att den enskilde medborgaren icke, medan han fullgör sin värnpliktstjänstgöring, skall känna sig försatt i ett annat rättsligt läge än förut. Det må tillgivas mig, om jag icke rätt kan värdesätta detta utskottets resonemang. Rätta förhållandet är väl det, att en medborgare under fullgörande av sin värnpliktstjänstgöring så tillvida känner sig och faktiskt även är försatt i ett delvis annat rättsläge än förut, som han under denna sin utbildning i vapnets bruk förlorar en del av sin personliga frihet och därvid är underkastad den militära krigslydnaden och disciplinen. Det är säkerligen denna inskränkning i individens vanliga frihet att råda över sig själv ävensom tvånget att lyda det militära befälet, som ofta kännas påkostande för en värnpliktig. Att den värnpliktige däremot skulle uppfatta det som en särskild otillbörlig inskränkning i hans medborgerliga rättigheter att, när han tilltalas för militära brott och förseelser, lagföras inför och dömas av krigsdomstol, däri kan jag ingalunda giva utskottet rätt. Avgörande för den värnpliktiges uppfattning, huruvida en rannsaking vid krigsdomstol för honom innebär en rättsinskränkning, är nog den omständigheten, om han anser sig hava skäl antaga, att han inför krigsrätt icke skall komma i åtnjutande av samma processuella förmåner som vid en civil domstol eller i övrigt röna en lika opartisk och human behandling, som om han stode tilltalad inför en häradsrätt eller en rådhusrätt. Då nu utskottsmajoriteten ej heller velat tillvita krigsdomstolarna att handhava rättsskipningen på ett strängare och hårdare sätt än som sker vid de allmänna domstolarna, synes utskottets påstående, att den nuvarande ordningen alstrat misstro inom breda lager av vårt folk icke — även om detta påstående skulle varit riktigt — böra utan vidare läggas till grund, när det gäller att avgöra, huruvida den nuvarande krigsdomstolsorganisationen i fredstid bör avskaffas. För min del tror jag, att beträffande den påstådda och, enligt utskottets uppfattning, rätt allmänt utbredda misstron mot den militära rättsskipningen Svea hovrätt uti sitt avgivna yttrande över förut omnämnda kommittébetänkande med förslag till krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid träffat det rätta, när hovrätten såsom sin uppfattning uttalar, att en mera allmän misstro mot de nuvarande krigsdomstolarna nog icke är för handen hos andra än dem, som mot militärväsendet i det hela hysa en allmän misstro, vilken, enligt hovrättens uppfattning, icke lärers hävas genom krigsdomstolarnas avskaffande. Synpunkten att en värnpliktig genom att rannsakas inför krigsrätt ofta besparas en del av det obehag och lidande, som en personlig inställelse inför en allmän domstol ej sällan medför, är också en omständighet, som kan vara värd att beaktas.

Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.
(Forts.)

Till närmare utveckling av utskottets förut omförmälda påstående att inrättande av en specialdomstol kan för en tilltalad anses innebära ett otillbörligt privilegium till hans förmån anför utskottet, att allmänhetens misstro alldeles särskilt inriktat sig mot krigsdomstolarnas prövning av sådana mål, som anhängiggjorts mot yrkesmilitärer, och fortsätter utskottet i detta sammanhang vidare, att även om denna misstro icke bottnar i några mer utbredda allvarliga missförhållanden, synes redan förefintligheten av en sådan uppfattning hos allmänheten vara ett vägande skäl för avskaffande i fredstid av den undantagslagstiftning, som bland annat lagen om krigsdomstolar måste anses utgöra. Ehuru utskottsmajoriteten uti denna del av sitt utlåtande icke talar ett fullt tydligt och öppet språk, föreställer jag mig, att utskottet härmed velat uttrycka, det krigsdomstolarna, när det gäller anhängiggjorda åtal mot yrkesmilitärer, skulle, enligt en utbredd opinion bland allmänheten, vara påverkad av den militära kåranda, som på sina håll i vårt land anses vara ett utmärkande drag för vårt militärbefäl. Den erfarenhet jag för min ringa del inhämtat under den långa tid jag tjänstgjort som lagfaren ledamot i olika krigsrätter giver intet som helst stöd för att en dylik uppfattning skulle hava någon grund i verkligheten. Tvärtom har jag alltid funnit, att när en fast anställd militär varit part i mål vid krigsrätt, de militära ledamöterna i domstolen bedömt saken fullt opartiskt och oväldigt. Det kan väl ej heller gärna tänkas, att de civila och yrkesutbildade ledamöterna i en krigsdomstol skulle låta sin uppfattning röna inverkan av de militära bisittarnas till äventyrs ensidiga militära åskådning eller kåranda. Att uti en rättegång utredning utföres och dom fälles av domare, som tillhöra samma samhällsskikt och yrke som någon av parterna i målet, är ju även en vanlig företeelse vid de allmänna domstolarna i riket, och att av sådan anledning ifrågasätta domarens oväld är nog lika opåkallat som orätt.

Egendomligt är, att utskottet med den ståndpunkt det intagit till spørgsmålet om krigsdomstolarnas avskaffande icke velat påstå, att de nuvarande krigsdomstolarna på ett oskickligt eller otillfredsställande sätt fullgjort sina åligganden. Av den utredning, som förebragts hos utskottet, framgår ej heller, att krigsdomstolarnas funktion varit underhållig, och de sakkunniga myndigheter, som i detta hänseende yttrat sig, hava sammanstående förklarar, att den militära rättskipningen icke givit anledning till anmärkning. Dessa sakkunniga myndigheter hava också såsom sin uppfattning uttalat, att militär sakkunskap är önskvärd och behöflig vid handläggningen och avgörandet av de mål, som enligt nu gällande lagstiftning falla inom krigsdomstolarnas domvärjo, samt att denna militära erfarenhet och sakkunskap bäst tillgodogöras vid rättskipningen, när desamma äro till finnandes bland domstolens egna ledamöter. Själv vill jag av erfarenhet till fullo instämma i detta de sakkunnigas uttalande om nyttan av att den militära sakkunskapen och erfarenheten hava säte och stämma i de domstolar, där militära brott och förseelser skola utredas och avdömas.

Ett ord må ock nämnas om sammansättningen av de krigsdomstolar, som döma i första instans. Krigsrätterna bestå, som bekant, av två civila lagfarna ledamöter, nämligen en krigsdomare och en auditör, samt två militära ledamöter, varav den ene skall vara av kaptens eller däremot svarande grad och den andre av fanjunkares eller däremot svarande grad. Såsom särskild kompetens för krigsdomare stadgas, att han skall hava fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten och i sådana värv ådaga lagt insikt och erfarenhet. Till krigsdomare skall företrädesvis förordnas domare i allmän underrätt. För närvarande äro också alla krigsdomare, förutom en som är professor i straffrätt, tillika domare i dylik underrätt. Det måste anses som en mycket god och tilltalande samt från folklig synpunkt lycklig

lösning, att även underofficersselementet fått sin plats i krigsrätterna. Allmänna uppfattningen bland landets krigsdomare och auditörer torde och vara den, att denna anordning tillfört krigsrätterna en mycket god fond av praktisk kunskap och erfarenhet samt stärkt domstolens anseende och auktoritet. Det har ock med anspråk på tillförlitlighet och tilltro sagts, att de svenska krigsrätterna i sin nuvarande gestaltning äro de mest tidsenliga och moderna krigsdomstolar något land har att uppvisa.

Av vad jag nu anfört framgår, att enligt min uppfattning några starkt välgående skäl, som tala för att den nu befintliga krigsdomstolsorganisationen bör avskaffas, icke äro till finnandes. I varje fall håller jag före, att frågan om den militära rättskipningens överflyttning till de allmänna domstolarna icke hör till de spörsmål, som tarva en snabbare lösning än den omläggning av hela vårt rättegångsväsen, som redan i sina huvuddrag är beslutad av statsmakterna. Att något verkligt trängande intresse att den nuvarande krigsdomstolsorganisationen skulle komma att upphöra inom den allra närmaste framtiden icke förefinnes, framgår ock av det förhållandet, hurusom flertalet av de militära förseelser, som bliva föremål för beivran, icke avdömas av krigsdomstol utan avgöras i disciplinär väg av vederbörande befälhavare; och i de motioner, som behandlats av utskottet, har ej ens ifrågasatts, att denna de militära befälhavarnas disciplinära bestraffningsrätt skulle upphöra.

Beträffande de i föreliggande motioner framställda yrkandena att strafflagen för krigsmakten antingen måste helt avskaffas eller ock underkastas en revision i humaniserande riktning tillåter jag mig anföra:

Erfarenheten giver vid handen, att de brister i nu gällande strafflag för krigsmakten, som redan anmärkts, när förslaget till denna lag granskades av lagrådet, åtminstone delvis äro av den art, att en revision av lagen kan anses önskvärd. Att vid en dylik revision en lindring i vissa straffbestämmelser, särskilt dem som gälla brott mot krigslydnaden, så att därvid en vidsträcktare strafflatitud införes, tages i övervägande, anser jag vara välbetänkt. Med den humanitet i fråga om straffs utmätande, som för närvarande allmänt torde tillämpas av krigsdomstolarna, lär emellertid någon allvarligare olägenhet av nu förefintliga straffsatser i lagen icke vara för handen. Angående de olika arterna av disciplinstraff har jag ofta från militärt håll hört uppgivas, att straffformen sträng arrest kan utan större olägenhet borttagas.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som innehålles i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag har blivit förvånad över den iver, varmed ett par representanter för högern ha trätt i opposition emot utskottets hemställan. Det är ju i alla fall på det sättet, att riksdagen redan år 1920 uttalade sig för en undersökning, huruvida inte krigsdomstolarna i fredstid skulle kunna avskaffas. När nu sedan den tiden 12 år ha gått och vi ännu inte kommit mycket närmare målet, är det väl inte så underligt, om utskottet känner sig manat att taga upp det igen. Några nya omständigheter ha icke inträffat sedan dess, och då kan jag inte tänka mig, att det skulle kunna komma i fråga, att riksdagen nu skulle intaga en annan ståndpunkt, än den gjorde för några år tillbaka.

När den förste ärade talaren, herr Öhman, uttalade sig, var han denna gång olik sig mot vad han eljest brukar vara, ty han verkade litet stygg och försökte skämta med utskottet. Han ville göra gällande, att vi i vårt utlåtande egentligen kommit med känsloskäl och nästan varit känslosamma. Men detta berodde ju på, att han tog upp endast ett par synpunkter av vad vi anfört men alldeles hoppade över, vad som i vårt utlåtande har den största tyngden, nämligen hänvisningen till lagutskottets mycket utförliga motivering för sitt

Om krigsdomstolarnas avskaffande m. m.
(Forts.)

Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.
(Forts.)

beslut år 1920 och kommitténs därefter avgivna ytterligare motivering. Då dessa båda yttranden äro intagna i utskottets utlåtande, ha vi i vårt slutliga utlåtande inte tagit upp detta på annat sätt, än att vi hänvisa till de båda utlåtandena. Men därmed hava vi inte på något sätt velat förneka, att det är dessa, däri anförda skäl, som för oss varit avgörande. Men sedan tillkomma dessutom våra andra synpunkter. Om jag i fortsättningen inte vidare berör vad 1920 års utskott och kommitté anført, beror detta på att mot dem har egentligen i dag inte riktats någon kritik utan i stället mot vad vi för övrigt anført. Och jag skall försöka svara på detta.

Vi hava velat göra gällande, att för hela vårt folks inställning till försvaret är det av utomordentligt stor betydelse, att vår ungdom vid inträdet i värnpliktstjänstgöringen skall känna sig stå precis på samma sätt inför svensk lag som i det civila livet. Men om man nu resonerar med ungdomen utan att komma på ett sådant sätt, att man provocerar fram några oförmånliga uttalanden, om man blott samtalsvis resonerar om förhållandena på detta område, skall man möta snart sagt från alla möjliga håll uttalanden, som visa att man icke har den tilltro till opartisk undersökning och opartisk dom, som man borde ha. Det kan väl mången gång hända, att denna misstro är obegrundad. Men den föreligger i alla fall; och så länge den föreligger, är den i allra högsta grad skadlig. Det borde sålunda ligga i vårt intresse att undanröja alla anledningar till att en sådan misstro bibehålles. Vad jag nu har sagt innebär icke — lika litet såsom utskottsutlåtandet — något klander emot domstolarnas olika ledamöter eller deras försök att göra sitt allra bästa utan mot särskilda krigsdomstolar såsom sådana. En på detta sätt grundad misstro beröres därför icke så mycket av vad Svea hovrätt och andra myndigheter i sin kritik av kommitténs betänkande anført. Ty dessa hava i sina yttranden försökt påvisa, att bisittarna i krigsrätterna äro utmärkta män och hava skött sig utmärkt. Men denna deras kompetens och goda uppsåt och vilja ha vi aldrig bestritt.

Att det dock finns vissa skäl för denna misstro, vill jag nu försöka visa. Till en början måste man väl medgiva, att det är rent mänskligt, om militärerna skatta åt militära fördomar. Det vore ju helt underligt, om förhållandet vore det motsatta. Om man vill vara uppriktig, måste man väl vidare erkänna, att ett motsatsförhållande råder mellan befäl och menige, särskilt då det gäller sådana frågor som subordinationsfrågor och försummelse av tjänsteplikt. Man skall aldrig kunna få en värnpliktig att se på dessa saker, som en befälsperson gör.

Herr Sandström anförde, att myndigheternas kritik mot kommitténs förslag hade verkat alldeles nedgörande på kommitténs uttalande. Om vi se efter, vad de yttrat, skola vi kanske ibland i dessa finna stöd för vår mening i stället, jag vill t. ex. åberopa generalmajor Nauckhoff. Han säger bland annat, att straffmätningen ofta är hänvisad att röra sig inom latituder från obetydligt disciplinstraff upp till betydande frihetsstraff. Och vid det på denna grund nödiga avvägandet erfordras sakkunskap, särskilt när det gäller att väga över- och underordnades inbördes ansvarighet för ett begånget fel. Där har han, såsom vi se det, så långt ifrån lyckats bevisa, att det nuvarande tillståndet är riktigt, att han i stället råkat peka på den ur civil uppfattning alldeles särskilt ömma punkten. Ty det är just då man kommer till dessa latituder, inom vilka för avvägandet särskilt skulle erfordras militär sakkunskap för att bedöma över- och underordnades inbördes ansvarighet, det är just då som själva faran för att den värnpliktiges intresse inte skall tillgodoses är så stor. Det är väl inte alldeles obekant, att det rätt ofta förekommer, att om en värnpliktig klagar över en behandling, som han varit utsatt för från en överordnads sida, blir resultatet mer än en gång, att den, som gjort

sig skyldig till den överklagade handlingen, går fri, medan den, som vågat sig på att klaga, råkar illa ut. När man avväger förhållandet mellan den över- och underordnade på det sättet, så är det något, som vi omöjligt kunna anse tillfredsställande

Jag vill ytterligare erinra om, att krigsdomstolarna avskaffats i Danmark, Norge, Tyskland och Österrike, och man har inte hört, att förhållandena där rönt någon olycklig inverkan av denna omständighet.

I fråga om den senare delen av utskottets hemställan skall jag endast yttra ett par ord. Det är i den delen, där utskottet — alldeles som riksdagen förut — yrkat, att det bör bli en humanisering av den nu gällande strafflagen för krigsmakten, och jag vill då endast påminna om ett straff, som ännu finnes kvar i den nu gällande strafflagen, nämligen den s. k. mörka arresten eller sträng arrest, såsom det officiella namnet är. Det har från så många håll — och icke minst från medicinskt — framhållits det fullständigt otillåtliga, om jag så får säga, i att man fortfarande använder en sådan straffart, då det visats, att detta straff på somliga individer kunnat verka alldeles nedbrytande. Att ett borttagande av en sådan bestämmelse ju förr dess hellre måtte kunna få äga rum synes mig därför vara ett krav, som vi omöjligt kunna motverka.

Jag skulle velat utveckla detta mycket mera, men jag skall inte pröva kammarens tålmod längre, utan ber endast att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Här ha förut å reservanternas vägnar uppträtt tvenne f. d. civila ledamöter i krigsrätter, och de ha på ett mycket övertygande och uttömmande sätt redogjort för förhållandena. Då jag emellertid under en följd av år tillhört den svenska krigsmakten och denna fråga närmast berör krigsmakten, anser jag mig vid detta tillfälle böra framföra ett par synpunkter.

Första lagutskottets ärade ordförande yttrade, om jag fattade honom riktigt, att processreformens lösning ligger så nära, att det icke är anledning att vänta med en reform av krigsdomstolarna. Han syntes mena, att man kunde överblicka resultatet av processreformen så noga, att det icke var någon fara för, att om man nu gjorde en revision av domstolsväsendet vid krigsmakten, man icke redan nu skulle kunna tillse, att detta även kunde passa i den nya processreformen. Mot detta vill jag säga, att om man, med anledning av den nya processreformen, under en lång följd av år — ett tiotal år — väntat på att göra eventuella ändringar i krigsdomstolarnas organisation, är väl detta ett skäl att vänta fortfarande, då denna reforms lösning nu ligger så nära till hands.

Sedan sade talaren, att då en värnpliktig kommer in i en krigsrätt, känner han sig i viss mån obehagligt berörd inför de höga officerare, som sitta i domstolen. Här har redan upplysts, att det när en menig kommer inför krigsrätten, icke finns mer än *en* officer i domstolen och det är en kapten. Kaptens grad har den militär, som den värnpliktige har mest att göra med i sin dagliga tjänst. Han behöver sålunda inte bli häpen och rädd för kaptenen i krigsrätten. I krigsrätten ingår i regel även en fanjunkare, och näst kaptenen är fanjunkaren den med vilken den värnpliktige har mest att göra i den dagliga tjänstgöringen. Jag tror sålunda inte, att han blir avskräckt av att han i krigsrätten får se två militärer, en kapten och en fanjunkare.

Här har vidare särskilt talats om misstron emot krigsdomstolarna och krigslagstiftningen. Utskottet säger i denna fråga: »Att den nuvarande ordningen också alstrat misstro inom breda lager av vårt folk, synes obestridligt.» Och vidare säger utskottet: »Även om denna misstro icke skulle böttna i några mera utbredda, allvarliga missförhållanden, synes redan förefintligheten av en

*Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

sådan uppfattning hos allmänheten vara ett vägande skäl för avskaffande i fredstid av den undantagslagstiftning, som bland annat lagen om krigsdomstolar måste anses utgöra.» Motionärerna från denna kammare yttra sig något mera precist; de säga: »Emot krigsdomstolarna råder en djupt rotad misstro icke minst bland dem, som ha att sända sina söner såsom värnpliktiga till de militära övningsplatserna.»

Som jag nyss sade, har jag varit militär i många år och under en följd av år varit i ganska livlig beröring även med de värnpliktigas föräldrar och målsmän. Mina erfarenheter ligga visserligen några år tillbaka, men jag tror, att de erfarenheter, jag då gjorde, äro gällande ännu i dag. Jag har, som sagt, ofta varit till tals med föräldrar till värnpliktiga, vilka tillhört truppförband, där jag haft att tjänstgöra, och de ha i allmänhet varit nöjda. Det har nog hänt, att de beklagat sig över vissa förhållanden, men jag har inte hört någon beklaga sig över krigsrätterna eller strafflagen för krigsmakten. Endast i undantagsfall har någon erinran gjorts mot det militära befälet, men en klagan, som vid upprepade tillfällen framfördes från föräldrar, var, att deras pojkar i kasernen kommo tillsammans med värnpliktiga av sämre moral och med agitatorer. Dessa pratade i pojkarne en del saker, så att föräldrarna inte känt igen dem, då de kommit hem. Såsom 1901 års krigslagstiftningskommitté redan framhöll, får man till armén värnpliktiga av ganska skiftande natur. Där finnas inte endast ynglingar av olika bildningsgrad utan även ynglingar med väsentligt olika moral. Kommittén yttrade bland annat: »Emellertid får man å andra sidan icke förbise, att den allmänna värnplikten icke blott innebär, att nationens goda krafter tillföras krigsmakten. utan även medför, att densamma måste i sig upptaga befolkningens i moraliskt hänseende sämre att icke säga sämsta element.» Under de sista åren har tillkommit en ny kategori, nämligen värnpliktiga, vilka å sina föreningsars vägnar inom kasernerna tjänstgöra såsom agitatorer.

När nu utskottet och särskilt herr Klefbeck talat om de uttalanden, man fått från de värnpliktiga, vill jag visst icke insinuera, att man talat med sämre element eller med agitatorer samt tagit intryck av dem. Men det är icke otänkbart, att herr Klefbeck talat med värnpliktiga, vilka lyssnat till vad en agitator viskat i deras öron. Jag har alltid stått i ett gott förhållande till mina underlydande av manskapet, och min erfarenhet har inte varit den, att de värnpliktiga, när de trätt in vid regementet, gjort detta med bävande hjärta eller med någon särskild misstro mot befälet och allra minst med misstro mot krigsdomstolarna och krigslagstiftningen.

Jag gjorde för en del år sedan en längre marsch i den provins, som jag nu har äran representera i denna kammare. Under denna marsch kom jag jämförelsevis långt ifrån övningsplatsen. När vi en gång rastade under marschen, komma några lantmän fram till mig och frågade, om nionde kompaniet var med. Det var under en rekrytskola. I denna deltog vart annat år udda och vart annat år jämna kompanier. Jo, nionde kompaniet var med. Då frågade de, om kapten den och den också var med. Jo, han var fortfarande chef över kompaniet. Då ville de veta, var kompaniet fanns för att gå dit. — Har ni någon son med där då, frågade jag. — Ja, en av dem hade en son vid kompaniet, men de övriga ville hälsa på kaptenen och tacka honom för hans behandling av deras söner, då de tidigare varit i tjänst vid kompaniet. — Jag tror icke, att det är riktigt att framställa saken på det sättet, att de hyggliga värnpliktiga och deras föräldrar hysa någon misstro ur här antydda synpunkter.

Herr Klefbeck omnämnde ur generalmajor Nauckhoffs reservation, att man behöver en viss strafflatitud. Detta är beroende på det förhållandet, som jag nyss nämnde, att man bland de värnpliktiga icke endast har mycket snälla och hyggliga pojkar utan även mera styvsinta ynglingar. Jag har alltid fattat

ändamålet med bestraffningar och tillrättavisningar så, att de i huvudsak böra vara ett uppfostringsmedel och att det därför är önskvärt, att man i viss mån rättar straffarten efter den felandes sinnesart. Det är ju så att för en yngling, som är mera lättgad, om jag så får säga — ja, aga kommer naturligtvis icke i fråga — är det onödigt att taga till hårda medel. Men om det gäller en yngling, som är styvsint och vars dåliga böjelser gå ut över hans kamrater och man är övertygad om att denna yngling icke går att rätta med lindriga medel, varning eller en enkel tillrättavisning, då är det berättigat och riktigt, att gentemot honom använda ett något hårdare straff. Men naturligtvis kan det sägas av en skicklig agitator: »Här ser man, hurusom två pojkar hava begått i grund och botten samma förseelse; men översten har givit ett lindrigare straff åt den ene och ett hårdare straff åt den andre!» Denna tillämpning av strafflatituden anser jag icke förkastlig. Göres den med omdöme, är den riktig, men det är så med allt i världen, att om man handlar omdömeslöst, så handlar man oriktigt.

Om jag fattat utskottsmajoriteten rätt, vill den i väsentlig del stödja sig på lagutskottets utlåtande år 1920 och yttrandena av de två sakkunniga kommittéerna, som behandlade den ena krigsdomstolarna och den andra krigslagstiftningen i övrigt. Jag vill minnas, att de tillsattes, den förra år 1920 och den senare år 1922. Jag tror emellertid, att man även kan lägga andra synpunkter på denna fråga. I det mycket fullständiga och väl utarbetade utskottsberättandet anfördes ett uttalande av 1914 års lagråd. Men nämnda lagråd har även gjort andra uttalanden, och jag skall be att få läsa upp ett av dessa: »Det har icke kunnat undgå lagrådets uppmärksamhet, att åtskilliga bestämmelser i strafflagen uppbäras av misstro till de statens ämbets- och tjänstemän, vilka närmast beröras av lagstiftningen. Likställighet mellan officerare och manskap har genomförts även i de fall, där den är endast formell men reellt taget innebär en vida större stränghet mot de förre. Anordningar, vilka skulle medföra erkända fördelar, har man icke eller endast i ringa mån ansett sig kunna föreslå synbarligen av den anledning, att man icke haft förtroende till de statstjänare, av vilka de skulle genomföras. Att en lagstiftning i sådan anda kan medföra skadliga verkningar, lär vara uppenbart. Å ena sidan kan den hos statens ifrågavarande tjänare föranleda missmod, å andra sidan är den ägnad att hos den manliga ungdom, vars handledning är anförtrodd åt dessa, väcka oriktiga föreställningar om orättvis behandling under den tid, den fullgör sin värnplikt.»

Att dylika tendenser göra sig gällande mot militära befattningshavare är icke något nytt, och vi militärer äro vana vid detta och göra likväl vårt bästa. Men uttalanden, som här fällt, synas giva vid handen, att man riktar sig på samma sätt även emot de civila bisittarna i krigsdomstolarna. Här har redan framhållits, att alla ordförandena i krigsrätterna — utom en, som är professor i straffrätt vid universitetet i Uppsala — äro antingen ordinarie domare i häradsrätter eller också borgmästare och rådmän vid rådstuvurätter. Såsom vikarie för krigsdomaren finnes i de flesta fall på förhand utsedd en vice krigsdomare, som i flertalet fall uppfyller samma kvalifikationer. Vad den andre civile bisittaren beträffar, auditören, så är denne också en i domarvärv prövad jurist. Det är mycket sorgligt för oss militärer, om den animositet, som orättvist nog gör sig gällande mot oss, även kommer att rikta sig mot de civila medlemmarna i krigsdomstolarna endast därför att de tillhöra en militär domstol, kanske endast för att domstolen i fråga heter »*krigs*»domstol.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Branting: Herr talman! I det jag ansluter mig till utskottets motiveering och yrkande, ber jag att särskilt få understryka ett av utskottet fram-

Om krigsdomstolarnas avskaffande m. m.

(Forts.)

hållet argument, nämligen det otillfredsställande däri, att eventuella skadeståndsanspråk från enskilda personer, vilka icke ha någon befattning med försvarsväsendet, prövas av krigsdomstolarna.

Det är nog ibland, under vissa förhållanden, riktigt — såsom i annat sammanhang framhålles i utskottets utlåtande — att man har anledning utgå ifrån, att dessa domstolar icke äro benägna att bedöma militära förseelser strängare, utan tvärtom mildare än andra domstolar. Med denna utgångspunkt förstår var och en det egendomliga däri, att en civil person — vilken som helst av oss — kan råka in i det läget, att han efter överfall från militärt håll skall få sin rätt till skadestånd prövad, icke av en vanlig domstol, utan av en krigsdomstol, som då kanske till på köpet är benägen att anlägga särskilt milda synpunkter på det militära brottet. Hans rätt till skadestånd blir beroende på, om vederbörande blir fälld eller frikänd. Blir den anklagade frikänd, faller skadeståndsyorkandet till marken. Det är sålunda inte blott på det sättet, att den värnpliktige kan mer eller mindre känna sig försatt i ett annat rättsläge genom krigsdomstolens verksamhet, utan det kan också hända vem som helst av övriga civila medborgare, att de bli försatta i ett nytt rättsläge genom ett sådant händelseförlopp, som jag tillåtit mig förutsätta.

Beträffande krigsdomstolarna har jag för övrigt den uppfattningen, att man inte heller skall bortse från en omständighet, som nog ger deras verksamhet en viss karaktär, och det är den särskilda miljö, den speciella militära atmosfär, i vilken de fullgöra sitt arbete. Det blir liksom en annan anda över en domstol, som sammanträder exempelvis i ett rum på ett krigsfartyg, eller i en kasern, omgiven av hela den militära apparaten. Och det må vara hänt, att vederbörande domare komma dit, uppfyllda av den anda, de äro vana vid från rådstuvurätten eller övriga domstolar, men då de komma in i denna nya miljö, kunna de inte undgå att taga ett visst intryck av densamma.

Det har från flera talare framhållits, att krigsdomstolarna äro sammansatta av två civila och två militära ledamöter och att det civila elementet skulle såsom regel dominera. Om man nu är av den uppfattningen, att det civila elementet bör dominera, kan jag för min del inte se något skäl att bibehålla en ordning, där det i alla fall väger lika för det civila och det militära elementet. Jag vill särskilt framhålla en synpunkt, som i detta sammanhang icke förut kommit till synes, nämligen den omständigheten, att de civila ledamöterna i domstolarna stundom äro reservofficerare. Vid resonemang om detta förhållande har man på somligt ledande juristhåll ansett det rätt så betänkligt. På annat håll har man däremot rent av framhållit en sådan omständighet såsom en särskild fördel, i det att vederbörande civila ledamöter av domstolen i detta fall skulle vara ännu mera skickade än de andra att deltaga i domstolens verksamhet. Men nog tror jag, att denna omständighet just är ägnad att stärka den militära anda, som kan råda i krigsdomstolarna och som inte verkar gott.

Den i utlåtandet omnämnda, i vida kretsar rådande misstron mot krigsdomstolarna, om vilken man på sina håll har talat med en viss missaktning, tror jag inte i någon mån kan sägas vara »uppagiterad», om man därmed menar, att den skulle vara följden av någon agitation utifrån. Förekommer en sådan misstro och är den uppagiterad, så vill jag säga, att det är krigsdomstolarna själva, som ha bedrivit agitationen, genom det sätt, på vilket de behandlat vissa mål.

Slutligen, herr talman, kan jag inte finna annat än att det är lämpligt att inlägga en gensaga mot herr Hammarskjölds yttrande. Att som han gjorde dela upp den värnpliktiga ungdomen i å ena sidan goda krafter och å den andra nationens sämsta element samt agitatorer och dylika personer, synes mig icke lämpligt. Det förefaller mig, att man inte bör med sådana förhandsåsikter och förhandsdomar möta den ungdom, som inkallas för att fullgöra sin värn-

pliktstjänstgöring. Om man gör det, är det icke att förväna sig över, om resultatet och samarbetet kanske inte blir det allra bästa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om krigsdomstolarnas avskaffande m. m.

(Forts.)

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall bara be att få framföra ett par repliker. Det var herr Hammarskjöld, som uppkallade mig, och jag känner mig pliktig att svara honom, ehuru det är svårt. Ty vi mötas inte riktigt. Vi tala om olika saker, men jag skall försöka i alla fall.

Herr Hammarskjöld nämnde på ett mycket vackert sätt om de där bönderna, som kommo och ville träffa den kapten, med vilken de i sin ungdom hade haft att göra. Och det gladdde mig riktigt, eftersom utskottet fått litet försmädelse för att det varit känslösamt, att nu få bevittna, att även en gammal militär hade varmt hjärta i bröstet och kunde vara känslösam. Det tilltalade mig i allra högsta grad. Med samma värme talade herr Hammarskjöld om, huru både militära och civila medlemmar i krigsrätterna äro aktningsvärda och präktiga människor, och att man inte skall utså något slags misstroende mot dem eller försöka nedsätta deras gärning. Men i fråga om allt det där äro vi alldeles på samma linje. Det är inte om den saken, jag har yttrat mig, och inte utskottet heller, ty vi erkänna, att de ha gjort sitt allra bästa. Men det som vi yttra oss mot, det är själva organisationen: att det skall vara en specialdomstol, som skall bedöma en särskild grupp av människor, och inte den vanliga domstolen, att de värnpliktiga, blott därför att de komma in i värnpliktstjänsten, i och med detsamma stå utanför det vanliga dömandet och komma inför en specialdomstol.

Det finns ju andra specialdomstolar i vår rätt, men om jag inte är alldeles felaktigt underrättad, beröra de olika grupper av *mål*. Den här specialdomstolen riktar sig mot en särskild grupp av människor. Det är således inte mot de samvetsgranna män, som försökt göra sitt allra bästa, som vi rikta någon som helst kritik, utan det är mot själva organisationen som sådan, och det är om den, som riksdagen skrivit och begärt undersökning, huruvida den skulle kunna avskaffas i fredstid.

Så var det en sak till, och det var rörande den på samma sätt: där mötas vi inte. Det var den där latituden, som generalmajor Nauckhoff talat om. Herr Hammarskjöld talade om, att det skulle vara nödvändigt att, när man straffade, på ett sätt behandla personer, som äro mera »lättagade», och på ett annat sätt sådana som äro mera »svåragade». Den synpunkten förstår jag också fullständigt, men den har jag aldrig yttrat mig om och inte generalmajor Nauckhoff heller. Utan vad han talade om och som jag tycker är riskabelt, det var att en sådan latitud måste komma till användning, emedan det fordrades särskild sakkunskap, när det gällde att väga över- och underordnads inbördes ansvarighet för ett begånget fel. Det är där, som vi inte kunna vara med. Vi kunna icke godkänna, att vid bedömande av ett begånget fel man skulle väga ansvarigheten inom en viss latitud med hänsyn till om det är över- eller underordnad det gäller. Generalmajor Nauckhoff menar nog, att det är nödvändigt för disciplinens skull, och det förstår jag; men vi mena, att det är inte riktigt. Ty rätten skall enligt min mening vara lika för alla.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att på de skäl, som av mig anförts i motioner av åren 1914, 1919 och 1920 — de äro huvudsakligen återgivna i utskottets utlåtande — få yrka bifall till klämman i utskottets hemställan. Men jag vill i alla fall säga, att det är bra vekt ur min synpunkt, att begära en undersökning, dels *huruvida* och *i vad mån* en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som höra till krigsdomstolarnas upptagande, må kunna redan under nuvarande rättegångssystem ske och dels också rörande

*Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

sådan revision av strafflagen för krigsmakten, som *må kunna* genomföras utan avvaktan på en allmän revision av den allmänna strafflagen.

Visst går det för sig! Det är för mig så klart, att man inte behöver darra på målet i de avseendena. Att vänta på de där långsamma reformerna av rättegången och allmänna strafflagen, kan inte vara någon mening i — den sista kommer för övrigt inte till stånd förrän efter det professor Thyren gått ur tiden. Det där är en gammal hypnos, att det skulle vara något så konstigt. »Försvaret främst» har länge stått som motto över svensk politik, och därför måste krigsmål ha särskilda domstolar. Då vi nu skola övergå alltmer till fredliga förhållanden, kan ju denna anomali avskaffas. Jag tycker, att de skäl, som på sin tid anfördes av mig och Persson i Norrköping, äro så uttömmande, att de visa, hur lätt det är att avskaffa krigsdomstolsväsendet utan att avvakta avlägsna tillblivelser.

Jag får för min del förklara, att jag måste instämma i utskottets hemställan, men hade helst sett, att den hade fått en mera manlig och självmedveten formulering.

Herr Trygger: Herr talman! Jag instämmer i sak med vad åtskilliga talare, särskilt herr Öhman, gjort gällande här, men jag grundar mitt yrkande om avslag på utskottets hemställan redan på de skäl, som finnas anförda i reservationen.

Så snart det är fråga om lagstiftning, ansågs det åtminstone förr som en mycket viktig sak, att man inte *ofta* ändrar lagen. Detta av många skäl, bland annat, att rättssäkerheten i landet överhuvud taget minskas genom ständiga lagändringar, för att icke tala om allt det arbete, som måste nedläggas på att sätta sig in i en ny lag av dem, som skola tillämpa den eller närmast träffas av den. Är detta fortfarande riktigt, som förut ansågs bland jurister vara ett axiom, häpnar man över att läsa ett förslag, sådant utskottet här framställt det, att Kungl. Maj:t skulle göra en undersökning, huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av ifrågavarande mål skulle kunna ske redan under nuvarande rättegångssystem — då alla veta, att vi hålla på att lämna detta system, då man inom departementet är sysselsatt med att arbeta ut en ny rättegångslagstiftning. Likväl skulle man kanske tillsätta en kommitté, och då bleve det första denna kommitté skulle undersöka, huruvida man bör överflytta dessa krigsrättsmål till de allmänna domstolarna även före den nya rättegångsreformen. Därvid kommer man antingen till det resultatet, att det skall man icke göra, och då vet man icke något annat än detta. Sedan blir det en ny undersökning, när den nya lagen kommer, huruvida man bör eller icke bör då överflytta dem. Eller också kommer kommittén till det resultatet, att man mycket väl kan överflytta målen genast, och så kommer den fram med ett förslag med alla de bestämmelser, som därför äro erforderliga, och det fastslås kanske som lag. Sedan efter något år ha vi den nya processlagen, och i samband med den måste det provas, huruvida det duger att låta den gälla även dessa militära mål. Det är väl ändå ett spektakel att använda arbetskrafter på det sättet. Det gör man ju inte i allmänhet, när man har med praktiska frågor att göra.

Detsamma gäller med avseende å strafflagsförslaget. Först skulle man undersöka, huruvida det finns några ändringar, som kunna genomföras utan avvaktan på en revision av den allmänna strafflagen. Jag förstår sannerligen inte, hur man skall kunna göra detta, ty man måste för att göra en sådan avvägning ovillkorligen ha klart för sig, hur den blivande strafflagstiftningen i det stora hela kommer att se sig. Detta hindrar naturligtvis inte, att om det är någon särskild bestämmelse, som är olämplig, kan man undanröja den, men för den skull behöver man icke någon utredning och icke någon kommitté,

utan det går med den största lätthet. Jag får erinra om, att det har klagats mycket över de stora kostnader, som i Sverige förekomma för alla möjliga utredningar, men går man till väga på det sätt, som här nu är föreslaget, och låter det bli princip, ja, då komma sannerligen våra kommittékostnader ej att stanna vid vad de äro, utan de komma att stiga ständigt och jämt. Man utreder för mycket här i landet och lägger ned för mycket arbete och kostnad på utredningar. Tänkte man litet grundligare på den sak, som frågan gäller, och försökte man på förhand göra klart för sig, hur det borde bli i stora drag, skulle man kunna spara mycket arbete.

Jag hemställer för min del om bifall till reservationen, men jag vill mot herr Branting säga, att under det man här i allmänhet gjort gällande, att det var misstroende från de värnpliktigas sida till den militära processen och strafflagen, som var det avgörande, kommer han här och talar om ett annat misstroende, som borde ge anledning till de förändringar, som här äro föreslagna, nämligen den utomstående allmänhetens misstroende, på grund av att de skadeersättningsanspråk, som de kunde vilja rikta emot militärer, som eventuellt gjort sig skyldiga till förseelser enligt krigslagarna, skulle komma att bedömas av krigsdomstolar. Detta är en alldeles ny synpunkt. För resten kan jag icke finna annat än att ifall någon har blivit kränkt i sin rätt genom en militärs tjänstutövning, skulle han kunna göra gällande detta i civil väg i den mån §§ 39 och 42 i lagen om krigsdomstolar ej utgöra hinder därför. Man skall komma ihåg, att det behövs inte, att den som begått en viss gärning kriminellt är åtkomlig, utan när allting annat föreligger utom de kriminella element, som förutsättas för tillvaron av ett brott, kan det ändå finnas tillräcklig bas för en skadeståndstalan.

Men om nu en skadeersättningstalan kommer före vid krigsdomstol, åberopade herr Branting såsom stöd för sin mening, att man har erkänt här i dag, att dessa domstolar vid prövning av åtskilliga mål visade en särskild mildhet. De, som åberopade detta, ansågo det naturligtvis som en förtjänst. Herr Branting anser, att det skulle tvärtom vara en svaghet. Men jag vill säga, att när det är fråga om straff eller icke straff, är det väl en genomgående regel, att man i alla tvivelaktiga fall skall följa den mildaste meningen. Sålunda, när det har åberopats här till fördel för krigsdomstolarna, att de varit milda, är detta blott ett erkännande av att de följt denna allmänna regel. Men jag har för min del aldrig hört talas om att någon människa ifrågasatt, att man med avseende å skadeersättningsanspråk skulle tillämpa en liknande regel. Detta beror därpå, att där står parterna alldeles jämställda, och vad som är milt för de ene är hårt för den andre. Således, där förekommer icke den nämnda regeln, och sålunda, även om dessa domstolar med avseende å utmätningen av straffen skulle visat mildhet mot militärer, mot de värnpliktiga, kan man vara fullkomligt övertygad om — så som dessa domstolar äro sammansatta — att de med avseende å skadeersättningsanspråk skola följa den regel, som varje hederlig människa måste anse sig pliktig att följa, nämligen att anse parterna i den punkten böra stå alldeles lika. Varken den ena eller den andra, varken käranden eller svaranden kan göra anspråk på någon särskild mildhet. Man måste ju alltid ha ett avgörande, och sålunda kan man här icke stanna vid att det ena är mildare för en svarandepart, utan man måste alltid genombryta ovissheten och komma till ett visst resultat, så gott man kan, och därigenom söka nå rättvisa.

Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Jag förstår herr Trygger mycket väl: Trygger vill inte ha denna lagändring genomförd, och det är då fullt konsekvent av honom att anse det likgiltigt, hur länge den uppskjutes, och då kan ju också lämpligen

Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.
(Forts.)

erinras, att vi ha för mycket utredningar. Alltså kunde vi inbespara även den här utredningen. Om man åter vill en sådan lagstiftning, som här begärts, måste det utredas antingen nu eller i samband med de två andra stora utredningarna. Det blir lika dyrbart i bägge fallen, helt naturligt, det tror jag Trygger också kan inse. Det där särskilda vädjandet att göra besparingar genom att utreda saken senare och inte nu, slår inte alls i spann på något sätt. Men däremot har det den olägenheten, att man hopar allt möjligt till avgörande på en gång i den stora sista slutspurt. Då tycker jag det är riktigare att skilja bl. a. denna lagstiftning från rättegångsreformen och allmänna strafflagsreformen, och från dessa båda civila lagrevisioner redan nu utmönstra krigslagstiftningen, som gärna kan avfärdas ju förr dess hellre till lättnad för de båda stora lagstiftningsarbetena.

Herr Leo: Jag vill endast med anledning av herr Tryggers anförande säga, att det åtminstone delvis torde grunda sig på ett missförstånd eller ett förbi-seende, då han menar, att ett bifall till utskottets förslag skulle först och främst komma att kosta mycket pengar, men vad värre var också föranleda uppre-pade förändringar och kastningar i vårt rättsliv och vår rättsordning. Om utskottets förslag bifalles, sade han, skulle det naturligtvis först tillsättas en kommitté, och den skulle då undersöka, huruvida krigsrätterna kunna inordnas i den processordning, vi för närvarande ha, och när sedan denna processordning i sin tur inom kort blir ändrad, skall det naturligtvis bli en ny undersökning för att se efter, om de militära målen kunna följa med i den ändringen. — Jag förstår inte det resonemanget riktigt. För det första är det ju så, att det redan suttit en kommitté för utredande av frågan om krigsrättsmålen överflyttning till de civila domstolarna i fredstid, och denna kommitté, i vilken även sutto två domare, bland dem en krigsdomare, har uttryckligen förklarat, att det föreligger intet hinder för att överflytta dessa krigsrättsmål till de civila domstolarna i den nuvarande rättegångsordningen. Kommittén har även framlagt ett detaljerat förslag till en sådan överflyttning, och kommittén har till yttermera visso uttalat, att genomförandet av detta förslag skulle i ringaste mån komma att föregripa den blivande processreformen. Således: det ledet av utredningen bör man kunna i det allra närmaste hoppa över, det behöver varken kosta någonting eller ta någon vidare tid. Och när sedan en gång krigsdomstolarna äro slojade och militärmålen överförda till de civila domstolarna, behövs det givetvis icke vid en ny, allmän processreform göras några särskilda anordningar för de militära målen handläggning, eftersom denna del av rättsskipningen då redan är införlivad med den civila processordningen. Jag tror alltså, att det är överdrivna farhågor, som herr Trygger ger uttryck åt, och jag anser inte farhågor av det slaget böra avhålla oss från att bifalla utskottsutlåtandet.

Vad jag nu sagt rörande processordningen gäller också i huvudsak utskottets förslag beträffande straffrätten. Även i denna fråga har det suttit en kommitté, som framlagt detaljerade förslag till reformer, och efter det denna kommitté avslutat sitt arbete ha dessutom inom justitiedepartementet särskilda arbetskrafter under ett par års tid sysslat med frågan, så att där föreligger ett stort material, på vilket en reform kan grundas.

Vad själva huvudfrågan i övrigt beträffar, skall jag be, herr talman, att få ansluta mig till de talare, som yrkat bifall till utskottets förslag, och avstår från att vidare utveckla min egen syn på saken. Jag tycker det kan vara tillräckligt att påpeka, att riksdagen tidigare uttalat, att denna reform bör genomföras, och då det visat sig, att det här gäller en reformtanke, som ständigt hålles vid liv, borde vi kunna sluta att tvista om var orsakerna till miss-

nöjet med den nuvarande ordningen ligga och gå till en reform, som önskas av riksdagens majoritet och som av sakkunskapen visats kunna genomföras.

Om krigsdomstolarnas avskaffande m. m.
(Forts.)

Herr Branting: Jag vill bara som en replik mot herr Trygger framhålla, att jag givetvis inte är okunnig om att man i vissa fall kan komma fram också på den civila vägen i fråga om skadeståndsanspråk. Men det är ju en sak, som naturligtvis är för herr Trygger fullkomligt känd och klar, att skadeståndsanspråk på grundval av bestämmelserna i 6 kap. strafflagen är en säker och klar väg, som man inte har rätt att på något sätt förmäna den skadelidande, om för övrigt fog för sådan talan kan finnas.

Vad den frågan beträffar, om mildhet är en förtjänst eller en svaghet, så föreställer jag mig, att man på alla håll är överens om att den allmänna regeln bör gälla, att man i tvivelaktiga fall hellre bör fria än fälla. Men den regeln tillämpas — det är jag övertygad om — i minst lika hög grad och på samma lagliga grund och med samma goda bedömande av de civila domstolarna som av de militära. Vad jag för min del förmenar i den punkten, är ingenting annat än att det är bättre att hålla sig till den ordinära rättsskipningen, därför att man där är på säkrare mark. Denna säkerhet beträffande domstolens ståndpunkt och slutresultatet ger en trygghetskänsla och är till förmån för såväl svaranden som för eventuella målsägande.

Herr Trygger: Såvitt jag fattade den ärade talaren herr Leo rätt, sade han, att det är genom den senare kommittén, som tillsattes 1922 och avgav sitt betänkande 1923, redan klart, att det går för sig att överflytta till de nuvarande domstolarna dessa mål, som nu handläggas vid krigsdomstol. Men, mina herrar, är det så, då är det bra underligt att, som utskottet här, hemställa, att Kungl. Maj:t skall föranstalta om en undersökning, *hurvida* och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som höra till krigsdomstolarnas upptagande, må kunna ske redan under nuvarande rättegångssystem. Är det nämligen så, att det är alldeles klart utrett, att det kan ske och hur det skall ske, är det väl en överloppsgärning minst sagt, att man ber, att Kungl. Maj:t skall undersöka frågan på nytt — ty nämnda betänkande är väl avsett för Kungl. Maj:t? Jag förmodar herrarna inte skickat det någon annanstans! Här borde utskottets majoritet naturligtvis ha skrivit, att utskottet hemställde till Kungl. Maj:t att med ledning av denna utredning lägga fram ett förslag i den ifrågavarande riktningen eller något dylikt. Emellertid, jag vet inte — men utskottsbetänkanden komma till många gånger på egendomligt sätt, men vad som nu skett tycker jag är att gå bra långt. Synnerligast som Kungl. Maj:t för närvarande har så många andra viktiga saker att syssla med, förefaller det bra hårt. Kanske det trots allt rent av är så, att man anser, att utredningen genom 1922 års kommitté icke givit den klarhet, som den ärade medlemmen av kommittén anser att den gjort? I den punkten har jag ej något omdöme, ty jag har inte läst betänkandet, men att efter denna upplysning eller rättare detta understrykande — ty det står ju omtalat i utlåtandet — vända sig mot mitt yrkande och åberopa kommitténs utlåtande till förmån för utskottets hemställan, kan svårigen vara riktigt.

Mina herrar, man har ett intryck av att utskottet, åtminstone många i utskottet, velat ett och skrivit ett annat. Kanske var det därför att man på det sättet kunde vinna majoritet!

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, se-

Om krigs-
domstolarnas
avskaffande
m. m.
(Forts.)

dan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Öhman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 36.

Föredrogos änyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återbetalningsskyldighet för felaktigt uppburen arrendeavkomst av stadskommisternas löningsjord i Linköping; och

nr 17, i anledning av väckt motion om viss utsträckning av i lagen om trafikförsäkring å motorfordon avsedd försäkring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om avskriv-
ning av sam-
bandet mellan
försvarsväsen-
det och kyrkan.

Föredrogos änyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om ytterligare avskrivning av sambandet mellan försvarsväsendet och kyrkan.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 279, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte övertväga vissa i motionen omnämnda, av svenska antimilitaristiska prästers och predikanter förbund gjorda framställningar, såvitt därigenom, till båtad för både militärväsendet och kyrkan, ytterligare avskreves det onaturliga sambandet mellan försvarsväsendets och kyrkans uppgifter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Denna motion har samband med den motion om själavården, som behandlades i förmiddags. Jag har för min del funnit och tyckt detta: Att tvinga själavården i vårt land att nedkalla den högstes välsignelse över försvarsväsendet, är en opåkallad institution, och det har också regeringen tyckt så småningom. Före 1917 skulle ju i den allmänna

kyrkobönen nedkallas den högstes välsignelse över bland annat rikets styrelse och krigsmakten till lands och vatten. Från och med år 1917 förändrades bönen till: »Förläne din hjälp till rikets styrelse och försvar.» 1930 borttogs den ovillkorliga skyldigheten att bruka ens 1917 års bön, men i stället påbjöds för fastetiden med undantag för *botdagen* och *långfredagen* en förkortad form av litanian samt för den övriga delen av kyrkoåret tvenne nya alternativ. I berörda tre nya böneformulär nämndes inte ett ord om rikets försvar och prästerskapet äger således nu välja mellan dessa olika formulär utom på *botdagen* och *långfredagen*.

Om avskrivning av sambandet mellan försvarsväsendet och kyrkan.

(Forts.)

Nu kan jag inte förstå varför antimilitaristiska präster ej skola förskonas från att välsigna försvaret även på *botdagen* och *långfredagen*. Det är en kompromiss, som saknar förnuft. Dessa präster säga, att i synnerhet på *botdagen* och *långfredagen*, som äro för dem de heligaste dagarna, just då tvingas de att bedja för försvaret, som ej har det ringaste att skaffa med de andliga värden, som speciellt *botdagen* och *långfredagen* anses tjäna.

Jag har, av hänsyn till antimilitaristiska prästers till regeringen framförda önskemål, medtagit eventuellt även ordnat deras yrkanden av mindre obestridlig karaktär. Men jag vill nu inskränka mig till att beröra denna sak, enligt min uppfattning den väsentligaste. Tycka kammarens ledamöter, att det är förnuft i att fritaga prästerna från skyldigheten att läsa för försvaret på alla andra dagar, men på *botdagen* och *långfredagen*, när det är ur deras synpunkt mest samvetsbetänkligt, skola de tvingas att göra det? Det är ju vidskepelse i ecklesiastikdepartementet, såvida det inte är så kallat fromt bedrägeri, som prästerskapets högsta myndigheter ibland begagna sig av.

Nu säger utskottet, att efter de föregående reformerna synes frågan sakna aktualitet. Jag begriper inte det. Den är aktuell just för *botdagen* och *långfredagen*, just för de dagar, då den där bönen allra mest skulle vara borta. Konstigt utskott!

Nu vill jag säga, att jag gärna åtar mig att läsa vad som lagarna föreskriva. Och det får läsas vad som helst över mig, när jag födes, gifter mig eller dör, bara dessa tilldragelser äga rum. Men nu befrias ju de värnpliktiga från vapentjänst på grund av samvetsbetänkligheter. Hänsyn bör väl då tagas även till antimilitaristiska prästers anahanda betänkligheter. Det är väl ej riksdagens mening, att man fortfarande bör tvinga dessa samvetsömna präster, för vilkas skull hela reformen är gjord, att dock bedja för krigsmakten just på *botdagen* och *långfredagen*.

Nu har utskottet också upptäckt, att det föreligger en framställning till Kungl. Maj:t från nämnda prästerskap. Då säger naturligtvis utskottet, att saken är redan underställd regeringens prövning. Utskottet har i slutet av sitt utlåtande upptagit även det skälet. Alldeles som i de utrikespolitiska frågor, som förekommo i går. Det är dock den skillnaden, att utskottet i detta utlåtande också yttrat sig något i sak. Men då ansett att överklagade förhållandet bör fortfa. Ecklesiastikministern blir nog nöjd och kommer ej att bifalla den underdåniga petitionen. I de utrikespolitiska frågorna åter inlätt sig utskottet med ett undantag icke alls på saken.

Jag yrkar således, herr talman, att riksdagen ville med anledning av motionen anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga borttagande av förbönen för rikets försvar från predikstolarna även på *botdagen* och *långfredagen*. I övrigt avstår jag som sagt från att yrka bifall till motionen.

Herr Wagnsson: Herr talman! Herr Lindhagen har själv erinrat om de omformuleringar av böneformuläret, som skett sedan 1917, och jag inskränker mig till att hänvisa till det referat ur utskottets utlåtande, som herr Lindhagen här föredrog. Jag vill för min del vidhålla det uttalande, utskottet

Om avskrivning av sambandet mellan försvarsväsendet och kyrkan.

(Forts.)

gjort, att efter denna reform saknar frågan all aktualitet. Herr Lindhagen har själv frånfallit den senare delen av motionen, och jag skall därför inte alls yttra mig om den.

Slutstycket i utskottsutlåtandet ville fästa uppmärksamheten på att motionären inte gjort något direkt yrkande om ändrade bestämmelser. Han begär, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville överväga en skrivelse, som förut låg under Kungl. Maj:ts prövning. Det förefaller mig vara ett ganska säreget sätt, om riksdagen skulle göra dylika framställningar om »övervägande» hos Kungl. Maj:t.

Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Här möter åter den renodlade formalismen. Allting vilas på former. Hänvändelsen till riksdagen i detta avseende avser ju, att uppfånga någon sympati för saken. Det är yrkat, att riksdagen måtte stödja i huvudsaken de antimilitaristiska prästernas vädjan till Kungl. Maj:t. Vad skulle det annars vara för mening med motionen?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr Lindhagen, att riksdagen skulle an hålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga borttagandet av förbönen för rikets försvar från predikstolarna även på botdagen och långfredagen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lindhagen begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 110, 123, 125, 127, 128, 130—132 och 140—142.

Herr *Ernfors* väckte en motion, nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 48, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; och

nr 51, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 49, för revisionssekreteraren m. m. S. E. Ekberg att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 50, för revisionssekreteraren C. H. V. Ericsson att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 52, för revisionssekreteraren m. m. E. H. Elliot att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 53, för byråchefen m. m. F. G. S. Centerwall att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, som jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag anhålla om utsträckt ledighet 14 dagar fr. o. m. i dag.

Stockholm, Sophia sjukhus den 27 februari 1932.

Vördsamt
Karl Sandegård,
kyrkoherde.

Att ledamoten av riksdagens första kammare kyrkoherden *Karl Sandegård* på grund av genomgången operation är i behov av två veckors ledighet från denna dag, intygar

Stockholm, Sophiahemmet den 27 februari 1932,

S. Hybbinette,
överläkare.

Till riksdagens första kammare, Stockholm.

Med hänvisning till närslutna läkarintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsuppdraget från och med den 29 februari till och med den 29 mars 1932.

Ängelholm den 26 februari 1932.

Lars Borggren,
ledamot av riksdagens första kammare.

Ledamoten av riksdagens första kammare herr *Lars Borggren* är under ytterligare en månad fr. o. m. den 29 dennes t. o. m. den 29 nästkommande mars av sjukdom (hjärt- och njursjukdom) förhindrad att deltaga i riksdagens förhandlingar, vilket härmed intygas.

Ängelholm den 26 februari 1932.

C. Adlercreutz,
f. lasarettsläkare.

De begärda ledigheterna beviljades.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 14, i anledning av i väckta motioner framställda förslag om höjning av tullen å vissa ätbara rötter och om införande av en säsongtull å färska körsbär; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner om tull å fårkött;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter;

nr 13, i anledning av väckt motion angående skyldighet för handelsidkare att opartiskt betjäna allmänheten; samt

nr 15, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till åstadkommande av mera hygieniska och billigare bostäder; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner om ändringar i gällande lagstiftning angående allmänna vägar;

nr 17, i anledning av väckt motion om statsbidrag åt mejeriförbund och liknande sammanslutningar;

nr 18, i anledning av väckta motioner om viss gottgörelse åt häradsdomaren F. Svensson i Ryrane och förre landstingsmannen C. M. Paulsson i Stenstorp;

nr 19, i anledning av väckt motion om ersättning till hemmansägaren H. P. Larsson i Långforsell för vissa honom åsamkade förluster;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för Kungl. Maj:t att i vissa fall försälja kronoegendom m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa mindre lägenheter från kronoegendomar m. m.;

nr 22, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i gällande bestämmelser för älgskadefonden;

nr 23, i anledning av väckt motion om uthålligt skogsbruk å större enskilda skogar;

nr 24, i anledning av väckt motion angående beredande av lättnad åt av vägunderhåll särskilt betungade fastighetsägare;

nr 25, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om enskilda vägar; samt

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lägenheter under Offers gård i Västernorrlands län.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5:42 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 29 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Herr statsrådet *Gyllenswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 109, med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen;
- nr 122, angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommitéer och utredningar genom sakkunniga;
- nr 124, angående lantmäteriuundervisningens anordnande vid tekniska högskolan m. m.;
- nr 126, om ändrad lydelse av mom. 10:o i gällande grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner;
- nr 129, angående anslag till hospitalsbyggnader;
- nr 133, angående vissa avgifter till de allmänna läroverkens kassor m. m.;
- nr 134, angående ändrade bestämmelser beträffande fortsättningsskolans organisation m. m.;
- nr 135, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 2, 3, 4, 5 och 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen;
- nr 136, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1932/1933 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;
- nr 137, angående inrättande av en institution för jämförande embryologi vid universitetet i Lund;
- nr 138, angående vissa åtgärder till spannmålsodlingens fortsatta stödjande;
- nr 139, angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar;
- nr 143, angående omorganisation av folk- och småskoleseminarierna;
- nr 144, angående pensionsålder för vissa vid armén och flygvapnet anställda maskinister och eldare;
- nr 145, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;
- nr 146, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;
- nr 147, med förslag till dels förordning med vissa bestämmelser angående film dels förordning med vissa bestämmelser angående biografer och filmföreläsning;
- nr 148, angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar;
- nr 149, angående hjälpåtgärder åt vissa egnahemslantagare;
- nr 150, angående tillfällig nedsättning av räntan å köpeskilling för vissa lägenheter, som upplåtits från kronojord;
- nr 151, angående ifrågasatt dödning av inteckning i en från lägenheten Liden under kronoegendomen Bengtstorp nr 1 i Skaraborgs län försäld lägenhet;

nr 152, angående vissa i samband med gymnastiska centralinstitutets omorganisation stående frågor;

nr 153, angående löneförmåner för kvinnlig gymnastiklärare vid högre allmänt läroverk;

nr 154, angående uppförande av byggnader för karolinska sjukhuset m. m.;

nr 155, med förslag till dels lag om byggnadslån ur kyrkofonden dels ock lag om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika löne-
boställen;

nr 156, angående befrielse för änkefru Elsa Silfverstolpe från skyldigheten att betala viss husröteersättning;

nr 157, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 158, angående rätt för svenska lärarinnornas pensionsförening till statsbidrag för viss personal;

nr 159, angående löneklassplacering i vissa fall för befattningshavare i statens tjänst;

nr 160, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 161, angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv;

nr 162, angående bestridande av kostnader för försäkringsteknisk beräkning av statens pensionsanstalts försäkringsfond;

nr 163, angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallna fastigheten Gransjö 15 i Algutsboda socken;

nr 164, angående vattendomstolarnas organisation m. m.;

nr 165, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 3, 6 och 95 §§ vattenlagen;

nr 166, angående avskrivning eller avlösning i vissa fall av lotsningsbesväret m. m.;

nr 167, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution;

nr 168, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juni 1923 (nr 140) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

nr 169, angående anslag för utgivande av ersättning i vissa fall till strandägare för mistad fiskerätt m. m.; samt

nr 170, med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konventioner om gemensam växellag med mera och antagande av förslag till ny växellag; samt

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konventioner om gemensam checklag med mera och antagande av förslag till ny checklag med mera.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 110, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava stats-tjänst och annat allmänt uppdrag; samt

nr 123, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av städgan den 8 juni 1917 (474) angående hotell- och pensionatrörelse.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 125, angående försäljning av ett område av förra övningsplatsen Notviken.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 127, angående statsförvärv av Mellersta Södermanlands järnväg.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 128, angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Tofteryds socken av Jönköpings län.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 130, angående vissa understöd från allmänna arvsfonden tillfallna kvarlåtenskapen efter Erik Magnus Edvard Svedbom;
nr 131, angående rätt att avyttra Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 tillhöriga bankaktier;
nr 132, angående förvärv för Gripsholms slotts räkning av visst markområde; samt
nr 140, angående täckande av vissa kostnader för det s. k. Ådalsmålet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående förhöjning av livränta, som tillerkänts före detta vaktkonstapeln vid förutvarande tvångsarbetsanstalten i Karlskrona Sven Johan Carlsson i anledning av honom genom olycksfall i tjänsten tillskyndad skada.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Ernfors* motion, nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 14 och 15, andra lagutskottets utlåtanden nr 12, 13 och 15 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 16—26.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 109, 122, 124, 126, 129, 133—139 och 143—170 blevo desamma på begäran bordlagda.

*Interpellation
ang.
instruktionen
för de svenska
ombuden vid
folkförbundets
delegerade-
församlings
urtima möte.*

Herr Lindhagen erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Vid riksdagen 1931 interPELLERADES utrikesministern i första kammaren om bl. a. följande fråga:

»Kan det förväntas att regeringen ämnar vid offentliga sammankomster med riksdagen diskutera instruktionen för de svenska ombuden vid 1932 års nedrustningskonferens i Genève?»

Utrikesministerns svar var undvikande, och det visade sig sedan, att en sådan rådplägnings, som ovan nämnts, ej kom till stånd.

Nu har till den 3 mars 1932 utlysts ett urtima möte med folkförbundets delegeradeförsamling för att taga ställning till händelserna i öster. Även till detta möte har svenska regeringen utsett ombud, och förmodligen ha även instruktioner utfärdats för dem. Kännedom och överläggning om dessa instruktioner kunna vara av ännu större betydelse för svenska folket. Överläggningsämnet upprullar nämligen de djupgående problemställningarna eller borde åtminstone göra det. Särskilt jordens befolkningsfråga, ras- och nationalitetsfrågan samt stormakters privilegier och oavslutliga utrikeskonflikter spela in.

Med anledning härav och då utrikesministern måhända av bortresa ej kan yttra sig, tillåter jag mig anhålla om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa följande spörsmål:

1) Varför har ej samråd omedelbart med riksdagen ägt rum rörande instruktionen för svenska ombuden vid urtima mötet med folkförbundets delegeradeförsamling för att taga ställning till händelserna i Östern?

2) Vilken är den för ombuden utfärdade instruktionen och kan det förväntas ett samråd med riksdagen om densamma?

3) Tvingar ej mötets överläggningsämne till att omsider i någon mån beröra krigens och militärväsendets djupliggande orsaker?

4) Är ej tiden därvid inne för mindre europeiska stater till påminnelser, att ej heller de äro betjänta med att få sin välfärd äventyrad icke minst genom stormakters ändlösa konflikter?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8:20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.